

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Prarodiče jako vzory očima dětí

Diplomová práce

Autor: Bc. Barbora Suchá, DiS.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Barbora Suchá, DiS.
Studium:	P18K0372
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Prarodiče jako vzory očima dětí
Název diplomové práce AJ:	Grandparents as Idols by Children's Eyes

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá mezigeneračními vztahy, zejména mezi vnoučaty a prarodiči, rolí prarodičů v životě dětí a jejich socializačním vlivem na vnoučata. Cílem této práce je zejména zjistit, zda a z jakých důvodů jsou pro děti jejich prarodiče vzorem. Teoretickou část představují kapitoly věnující se rodině, rolím rodičů a prarodičů, mezigeneračním vztahům a socializaci. Empirická část kombinuje prvky kvalitativního i kvantitativního výzkumu a to formou dotazníků a rozhovorů.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent:	doc. PhDr. Jiří Semrád, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25.03.2020

Poděkování

Děkuji Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za pomoc, rady, doporučení, odborné vedení práce a trpělivost.

Anotace

SUCHÁ, Barbora. *Prarodiče jako vzory očima dětí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 87 s. Diplomová práce.

Diplomová práce hledá odpověď na otázku, zda jsou pro dnešní děti ve věkové kategorii 10-15 let prarodiče vzorem a pokud ano, tak v čem. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část je rozdělena do tří hlavních kapitol. První část práce se zabývá tématy jako socializace, socializační vlivy a poruchy socializace. Druhá kapitola se věnuje rodině, zejména mezigeneračním vztahům a třetí kapitola se zabývá vzory dnešních dětí v dané věkové skupině. Empirická část zkoumá nejprve v rámci předvýzkumu, zda respondenti rozumějí pojmu „být vzorem“, aby mohl být bezpečně použit v hlavním dotazníkovém šetření, kde bylo osloveno 154 respondentů ve výše uvedené věkové kategorii. Byly osloveny základní školy ze Středočeského kraje. Pro dokreslení výsledků z dotazníkového šetření byly provedeny ještě tři rozhovory s vybranými respondenty. Cíl práce se podařilo naplnit.

Klíčová slova: socializace, vzory, prarodiče, mezigenerační vztahy

Annotation

SUCHÁ, Barbora. *Grandparents as Idols by Children's Eyes*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020. 87 pp. Diploma Dissertation Degree Thesis.

This diploma theses search an answer to the question, if grandparents are idols for children 10-15 years old. This work is divided to theoretical and practical parts. The theoretical part is divided to three main chapters. The first one deal with topic like socialization, socializing influence and socialization disorders. The second chapter is about family, especially intergenerational relations and the third chapter deal with idols of children in this age category. The empirical part of work explore, if respondents understand the term „be an idol“ in pre-research. It is nessesary to safety use the term in forms, where have been adressed 154 respondents from 10 to 15 years old. They were adressed to primary schools in Středočeský region. There are three another interviews with selected respondents to illustrate the situation. The goal of the diploma theses was fullfiled.

Keywords: socialization, idols, grandparents, intergenerational relations

Obsah

Úvod	8
1. Socializace jako celoživotní proces.....	10
1.1 Vliv rodiny	13
1.2 Vliv vrstevníků a médií.....	17
1.3 Poruchy socializace a deviace	21
2. Socializace z hlediska mezigeneračních vztahů	25
2.1 Změny v mezigeneračních vztazích	25
2.2 Dnešní prarodiče	30
2.3 Vztah prarodič – rodič.....	36
2.4 Vztah prarodič – vnouče	39
3. Vzory.....	43
3.1 Hodnotová orientace dané věkové kategorie	45
3.2 Aktuální vzory dospívajících dětí	47
4. Výzkumné šetření k problematice prarodičů jako vzorů.....	51
4.1 Výzkumný problém a výzkumný cíl.....	51
4.2 Výzkumné otázky a hypotézy	51
4.3 Výzkumná metoda.....	53
4.4 Předvýzkum.....	54
4.5 Výzkumný vzorek	55
5. Interpretace výsledků.....	57
5.1 Analýza a zpracování dat.....	57
6. Shrnutí výsledků a diskuze.....	76
Závěr	79
Seznam použitých zdrojů	81
Seznam tabulek a grafů.....	85
Seznam příloh	87

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma vzorů a prarodičů a jejich vzájemné působení. Co se týče vzorů, úzce toto téma souvisí se socializací. Tato práce se bude zabývat věkovou kategorií 10-15 let a socializačním vlivem právě na tuto věkovou skupinu. Téma je sociologické, pedagogické i sociálně pedagogické právě z důvodu mezigeneračních vztahů a socializace. Pro pedagogiku jsou vzory důležité zejména z toho důvodu, že děti a mládež se ke vzorům stahují, chtějí být jako oni, napodobují jejich chování, oblékání, ubírají se jejich směrem. Stěžejní jsou zejména životní vzory. Kým bych chtěl/chtěla být, až vyrostu a budu dospělý/dospělá a jaký/jaká.

Cílem práce bude analyzovat, zda jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem, pokud ano, tak v čem. V této diplomové práci budu blíže zkoumat věkovou kategorii vnoučat 10-15 let. Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se pak člení na tři hlavní kapitoly. V první kapitole se práce bude zabývat socializací jako takovou a vlivem rodiny, vrstevníků a médií na socializaci. Druhá kapitola se bude věnovat mezigeneračním vztahům z hlediska socializace, bude obsahovat kapitoly týkající se prarodičů a vzájemným vztahem s vnoučaty a dětmi, tedy rodiči vnoučat. Tato kapitola je důležitá zejména pro zjištění, zda mají prarodiče vliv na socializaci vnoučat a co tento vliv může ovlivňovat. V poslední kapitole teoretické části bude práce více zkoumat vzory dětí v daném věku, jejich hodnoty a aktuální trendy.

Druhá část – empirická – bude částečně kvantitativní a částečně kvalitativní. Na začátku empirické části bude před vlastním výzkumem tzv. předvýzkum, který bude mít za úkol zjistit, co vůbec pro děti v dané věkové skupině znamená pojem „být vzorem“. Cílem předvýzkumu bude utvrzení se v tom, že děti v dané věkové kategorii pojmu rozumí a bude tedy možné vzory zahrnout do hlavního dotazníkového šetření. Předvýzkum se bude týkat jen hrstky respondentů, budou osloveni formou malé ankety.

Hlavní výzkum této práce bude zjišťovat, zda vůbec jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem a pokud ano, tak z jakého důvodu. Výzkum bude realizován dotazníkovým šetřením. S ohledem na věk respondentů se bude jednat o časově nenáročný dotazník s jednoduchými otázkami. Následná kvalitativní část empirického úseku bude

mít podobu rozhovorů s některými z respondentů, pro které jsou prarodiči vzorem. Cílem těchto rozhovorů bude blíže specifikovat příčiny toho, proč jsou právě prarodiče vzorem pro respondenty, jaké spolu mají vztahy, kolik času spolu tráví, jakým způsobem a co se respondentům na prarodičích líbí, čeho si váží.

Hlavním motivem pro zaměření se na prarodiče jako vzory bylo to, že je tato oblast možných vzorů popsána minimálně. Odborná literatura se zaměřuje na vzory v oblasti sportu, celebrit, příp. rodičů. Další část odborné literatury se věnuje tomu, jaký přínos pro vnoučata prarodiče mají, ale nebylo možné najít větší výzkum, který by zjišťoval, zda jsou právě prarodiče vzorem pro svá vnoučata. V různých výzkumech se uvádí kategorie možných vzorů „rodiče“ příp. „rodina“, dál již nejsou příliš rozpracované informace, ze kterých by vyplývalo, že se jedná přímo o prarodiče či jiné členy rodiny.

Prarodiče jsou naši cennou součástí, součástí našeho „já“, v mnohém nás inspirují a ovlivňují a je škoda, že této problematice je věnováno tak málo literatury. S ohledem na nedostatek zdrojů, které by se tomuto tématu věnovaly, je empirická část spíše takovou sondou do problematiky pro zjištění, zda má smysl v tomto směru uskutečňovat další výzkumy, dál v této problematice bádát a věnovat se jí. Já osobně se domnívám, že pro dnešní dospívající mohou být prarodiče vzorem, uvidíme, co přinesou výsledky praktické části diplomové práce.

Diplomová práce vychází z rozsáhlého počtu literatury, který se zabývá socializací, mezigeneračními vztahy či hodnotami mládeže. Mezi literaturu, která nejvíce ovlivnila práci se řadí mnoho autorů. V oblasti vývojové psychologie zejména Langmaier a Krejčíková (1998, 2006) a Vágnerová (2000, 2012). V oblasti socializace Kraus (2008, 2014), Stašová, Slaninová a Junová (2015) a Helus (2004) a z hlediska mezigeneračních vztahů a hodnot Stašová, Slaninová a Junová (2015), Bocan (2012), Hasmanová Marhánková a Štípková (2014, 2018).

1. Socializace jako celoživotní proces

Socializace je složitý celoživotní proces vrůstání do společnosti, který ovlivňuje mnoho faktorů. Neexistuje jednotná definice socializace, spousta autorů si vykládá socializaci lehce odlišně. U každého jedince také socializační proces probíhá jinak. Vliv na začlenění jedince do společnosti má vnitřní struktura jedince, jeho osobnost, zkušenosti, genetické předpoklady, případné zatížení psychiatrickým onemocněním, výchova jedince, pečující osoby, rodina, vrstevnická skupina, hodnoty společnosti, do které jedinec vyrůstá a další.

Jak uvádí Možný (2008), veškerá moderní bádání o socializaci dítěte se opírají o tři klasické přístupy, avšak žádná koncepce socializace není plně uspokojující bez odkazu na konkurenční vysvětlení.

Řezáč (1998) se socializací zabývá v tom směru, že proces socializace zasahuje všechny stránky duševní činnosti, tj. jak oblast kognitivní (socializace poznávání), tak i emotivní (socializace citů) a konativní (socializace vůle) a zahrnuje také čtyři relativně samostatné děje: 1. personalizace, kam spadá utváření osobnosti, vrůstání do mezilidských vztahů, strukturace a integrace psychiky; 2. kulturace, k níž patří osvojování si kultury, utváření životního stylu či etických a estetických kritérií; 3. profesionalizace, čili rozpoznávání společensko-ekonomické dělby úloh ve společnosti, osvojení a zaujetí profesní role a 4. socializace, čímž chápe utváření „my“ a přijetí role občanské.

Dle Krause (2008) je socializace proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování jedince do dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Zdůrazňuje také sociabilitu – dispozice, která se v sociálním prostředí rozvíjí ve schopnost navazovat kontakty, vztahy s jinými lidmi, přebírat různé role, napodobovat různé vzory, osvojovat si různé poznatky, tedy schopnost sociálně se učit.

Velmi podobně vidí socializaci i Giddens (1999), kdy uvádí že se jedná o proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře. Dál uvádí, že socializace vytváří spojení mezi jednotlivými generacemi.

Autoři se shodují v tom, že socializace je proces složitý, dlouhodobý, působící na více složek osobnosti a je také ovlivněn celou řadou působících aspektů.

„V průběhu socializace se tak stále utváří svébytná osobnost, která je schopna reagovat na požadavky svého sociálního okolí, očekávání druhých, reflektovat široce sdílené kulturní vzorce“ (Stašová, Slaninová, Junová, 2015, s. 8). Znamená to, že socializovaný jedinec by měl umět správně reagovat na požadavky, překážky a nestandardní situace, které se v jeho životě mohou objevit. Není možné, aby všichni jedince reagovali na jeden požadavek naprosto totožně, každý je socializován trochu odlišně, tím pádem i reakce budou také poněkud rozdílné. Důležité je, aby rozdílnost byla v rámci mezí a nevymykala se respektované normě v dané společnosti.

„Výchova a socializace v současné společnosti jsou těmi procesy, v nichž se zřetelně odráží povaha doby, charakteristiky prostředí i těch, kteří jsou v roli vychovatelů i vychovávaných. Dospělí se setkávají s generací, která vyrůstá ve zcela jiných podmínkách, než to umožňovala doba jejich mládí“ (Stašová, Slaninová, Junová, 2015, s. 6). To dříve způsobovalo mezigenerační konfliktní situace, kdy se senioři pohoršovali nad chováním adolescentů. Dnes, tím, jak postupuje doba rychle dopředu, už se dospělí pohoršují nad chováním adolescentů, už stačí menší věkový rozdíl a odlišnosti v chování, ve vnímání světa se mohou výrazně lišit.

Jak uvádí Stašová, Slaninová a Junová (2015), pro pojem socializace je také velmi důležitá i sociální kreativita, která odráží způsob uchopení situace každého jedince. V dnešní době plné rychlých změn musí jedinec reagovat na požadavky společnosti bez předchozí zkušenosti se situací, a právě v tuto chvíli je pro socializaci důležitá sociální kreativita.

A právě schopnost flexibilně a originálně reagovat na podněty se v rámci let liší, dnešní školní děti se chtějí vymykat, chtějí být jiné, nebýt součástí davu. Právě i tento postoj může ovlivnit jejich socializaci, hledají se nevšední a neokoukané vzory, se kterými se ztotožňují a které napodobují. Můžeme se obávat toho, že pro málo z nich, zda vůbec, budou prarodiče vzorem.

„Mnoho sociologů se domnívá, že problémy dnešních dětí je možné připsat na vrub složitým změnám ve společenských vzorcích, k nimž došlo v posledních čtyřiceti letech, včetně alarmujícího počtu rozvodů, pronikavého a negativního vlivu televize

a médií, nedostatku úcty ke škole jako zdroji autority a zkracující se doby, kterou rodiče tráví se svými dětmi. Když vezmeme v úvahu, že společenské změny jsou nevyhnutelné, nabízí se otázka: Co můžeme dělat, abychom vychovali děti, které budou šťastné, zdravé a tvořivé?“ (Shapiro, 1998, s. 19).

Dítě nejprve ovlivňuje rodina, jedná se o první sociální skupinu, se kterou bývá dítě v interakci, je to skupina, která má možnost dítěti něco předat. Později se připojuje paní učitelka v mateřské škole, pohádkové postavy, superhrdinové a na základní škole, postupem času, ztrácejí rodiče a rodinní příslušníci vedoucí roli v rámci socializace a na pomyslný stupínek vítězů se dostávají spolužáci či vrstevnická skupina.

V této diplomové práci, v její teoretické a zejména v empirické části diplomové práce, se budu zabývat věkovou skupinou 10-15 let, tedy období dospívání, období přibližně druhého stupně základní školy.

Toto období je možné označit jako období pubescence, dochází ke komplexní proměně všech složek osobnosti včetně zevnějšku dospívajícího. Pubescent se vzdaluje od rodičů a značný význam mají vrstevníci. V tomto věku dochází k mnoha proměnám prožívání dospívajícího. Emoční ladění je kolísavé, vyskytují se zde tendence reagovat přecitlivěle i na běžné podněty, dochází k výkyvům v sebehodnocení a ke vztahovačnosti (Vágnerová, 2000).

Další autoři charakterizují období dospívání věkovou skupinou od 11-12 let do 20-22 let. V obecné charakteristice zmiňují změny biologické, psychologické a sociální. K biologické charakteristice patří k začátku dospívání první známky pohlavního zrání a na straně druhé dovršení optimální reprodukční schopnosti. Z psychologického hlediska je toto období charakterizováno zejména rozvojem formálně abstraktního způsobu myšlení a ze sociálního pohledu jde o období mezi dětstvím a dospělostí (Langmaier, Langmaier, Krejčířová, 1998).

„Bio-psycho-sociální a spirituální komponenty tvořící osobnost mezi sebou specificky interagují, ale dospívající člověk není pasivní loutkou poskakující na provázcích osudu. V dané době se vlastní volbou výrazně podílí na výběru další životní cesty“ (Jedlička, 2017, s. 25).

Jak bylo uvedeno výše, v této věkové kategorii mají již větší vliv na socializaci vrstevníci, případně média. S tím můžeme naprosto souhlasit, nicméně vliv rodiny nemizí, pouze je ostatními vlivy předčen. Rodina má i nadále socializační vliv.

1.1 Vliv rodiny

„Rodina poskytuje dítěti základní citovou jistotu, bezpečí při všech událostech, útočiště, k němuž se může uchýlit v situacích ohrožení a bolesti“ (Langmaier, Krejčířová, 2006, s. 153).

Dospívající člověk prochází mnohými změnami, už jen z názvu období je zřejmé, že z dítěte se stává mladý dospělý. Mění se jeho tělesné proporce, jeho uvažování o sobě i o okolním světě. Má větší rozhodovací práva, značný počet záležitostí je schopen si zajistit sám. Nicméně v rodině stále zůstává v roli dítěte a je s ním také tak jednáno. Jistě je pro rodiče těžké přiznat si, že jejich malý syn vyrostl, je přibližně stejně vysoký jako maminka a je daleko samostatnější, než jsou si rodiče schopni si sami připustit.

Tomu, že si někdy rodiče neuvědomí, že jejich syn či dcera již nejsou malými dětmi se věnuje i Pelikán (1997), v této souvislosti upozorňuje na nutnost jiného způsobu kontaktu s dospívajícími, často dochází k hlubokému nedorozumění.

„Řekneme-li: rodina a její vliv na jedince, pak vlastně míníme hned několik rodin. Především rodinu „výchozí“ (do které se jedinec narodil), rodinu, kterou „od počátku“ vytváří, tedy rodinu „zakládanou“ a ještě nejméně jednu rodinu – rodinu jako model obsažený v tradici, v kultuře společnosti. Až se založením rodiny vlastní nabývá vnímání smyslu rodiny stabilní podoby“ (Řezáč, 1998, s. 193).

Pro socializaci jsou velmi důležití lidé v našem okolí. Rodiče, sourozenci, prarodiče, paní učitelka ve školce i děti na písku. Každý okolo nás učí, učí nás jiným způsobem a jiné věci. Ale pro naší socializaci je kontakt s lidmi velmi důležitý. Potvrzuje to i několik případů, kdy se našlo dítě, které dlouhou dobu žilo bez kontaktu s člověkem. Hovoří se o tzv. nesocializovaných dětech.

Dva příklady uvádí i Giddens (1999), jedná se o divokého chlapce z Aveyronu, který byl objeven v lese ve svých přibližně 11-12 letech, namísto řeči vyluzoval jen podivné skřeky, neměl povědomí o osobní hygieně, odmítal nosit šaty. Žádní rodiče se o něj nikdy nepřihlásili. Chlapec byl důkladně lékařsky vyšetřen, ale nenašly se na něm žádné větší odchylky od fyzické normy. Později byl chlapec převezen do Paříže, kde se snažili o jeho „polidštění“, snaha byla však jen částečná, naučil se chodit na toaletu, oblékat se, ale nenaučil se víc než pár slov, hračky ani hry ho nikdy nezačaly

zajímat. Nebylo možné zjistit, jak dlouho žil v lese sám a zda netrpěl nějakou vrozenou poruchou, která mu bránila v normálním lidském vývoji.

Druhý příklad uvádí Giddens (1999) děvčátko Genie z Kalifornie, které otec držel izolované v jednom pokoji až do třinácti let. Na dítě nemluvil a chodil za ní do pokoje jen v případě, že jí přinesl jídlo. Když se snažila vydat hlásku nebo na sebe upozornit, zbil ji. Později uprchla její matka z domu a vzala děvčátko s sebou. Dítě se dostalo do rehabilitačního ústavu, naučilo se jíst, oblékat, chodit, ale s mluvou měla také problém. Zdá se, že také překročila období, které je kritické pro učení se jazyku a jiným složitým úkonům.

Z obou příkladů vyplývá, že socializace, alespoň ta žádaná v dané společnosti a dané době, neproběhla. Chlapec vyluzoval jen skřeky, nevěděl o hygieně, nechtěl nosit oblečení. Dívka žila s lidmi, ale uzavřená v jednom pokoji, nikdo s ní nemluvil, dostávala jen najíst, jiné podněty neměla. Oba příklady mají společné to, že se ani jedno z dětí, ani přes dlouhé rehabilitační působení, nenaučily mluvit. Zřejmě schopnost rozvíjet tuto část mozku je tělo schopno jen do určitého věku. A komunikace je stěžejní pro existenci v tomto světě, pro formování požadavků, přání, sdělování, vyjádření souhlasu či naopak.

„Skutečnost, že od narození až do smrti vstupujeme do interakcí s jinými, má vliv na naše osobnosti, na hodnoty, které vyznáváme, i na naše jednání. Socializace však také pokládá základy naší vlastní individuality a svobody. V průběhu socializace dospívá každý z nás k procesu sebeuvědomění a vytváří si schopnost samostatně myslet a jednat“ (Giddens, 1999, s. 60). Úlohou socializace je tedy formování vlastního „já“, příprava jedince na zdárné zvládnutí požadavků společnosti a maximální začlenění jedince do společnosti.

Podle Langmaiera a Krejčířové (2006) socializace zahrnuje několik vývojových etap. Patří mezi ně:

- a) Vývoj sociální reaktivity – sem patří vývoj vztahu k lidem z okolí.
- b) Vývoj sociálních hodnot a hodnotových orientací – kde si jedinec vytváří a formuje normy na základě kontaktu s dospělými.
- c) Osvojování sociálních rolí – v závislosti na zkušenostech.

Dalo by se říci, že všechny tyto fáze, případně základy jednotlivých fází, mohou zdárně proběhnout již v rodině. První se dítě naváže na matku, když budeme brát

v úvahu standardní situaci, kdy se matka o dítě stará. Má k ní maximální citové pouto, je na ní fyzicky i psychicky závislá. Potřebuje jí k životu, k uspokojování všech svých potřeb. Hlas matky dítě pozná již v prenatálním období, pozná ji pak bezpečně i po narození. Zná její vůně, pozná její ruce. Z toho vyplývá, že pozná i to, když je chováno jinou osobou.

V lehce pozdějším věku již můžeme hovořit o základním vývoji sociálních hodnot a hodnotových orientací. Dítě přichází do interakce s větším počtem dospělých. Jezdí s rodiči na návštěvy k prarodičům, setkává se s dalšími dětmi na hřišti a s čím dál větším množstvím dospělých ve svém okolí. Jedná se o rodiče dětí v okolí, prodavačky, průvodčí ve vlaku, sousedy apod. Dítě se učí zdravít, děkovat, poprosit, požádat. Učí se a chápe, že k cizím lidem se chová jinak než k rodičům a prarodičům. Poznává různě odlišné reakce dospělých na své chování a učí se těmito reakcím přizpůsobovat. A s tím souvisí i třetí bod vývojové etapy socializace, a to osvojování sociálních rolí.

Odlišnosti ve výchově rodičů a prarodičů jsou významné. Často se stává, že prarodiče nesouhlasí s výchovou ze strany svých dětí a naopak. To, jak každá generace vnímá výchovu vychází také z doby, kterou prožila, ze zkušeností, které během života nasbírala, a právě toto může mít významný socializační vliv na vnoučata ze strany prarodičů. Rodiče dělají, co mohou, ale prarodiče mají jiné zkušenosti a jiné poznatky, které mohou svým vnoučatům předat. Děti v tomto věku často považují rodiče za ty, kteří jim nerozumí, kteří všechno zakazují. Pak jsou zde k dispozici právě prarodiče, kteří také nemusí souhlasit s rodiči a snaží se to vnoučeti vysvětlit jinak, předat svou zkušenost, i např. s výchovou právě jednoho z rodičů. Tyto zkušenosti mají výrazný socializační vliv na dítě.

Už děti ve věku před nástupem do mateřské školy dokáží bezpečně poznat, co si mohou dovolit u maminky, tatínka a co u babičky a dědečka. Ze svých zkušeností z reakcí vědí, že tatínek reaguje jinak než maminka. Co si nemohou dovolit u rodičů, to u prarodičů projde.

Toto svým tvrzením potvrzuje i Helus (2004), podle kterého socializací označujeme proces utváření a vývoje osobnosti působením sociálních vlivů a jejich vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá. Zabývá se také mechanismy socializace a jako první typ uvádí socializaci nápodobou, dle něj se jedná o důležitý mechanismus, díky němuž si dítě osvojuje komplexní formy chování, postoje

a vlastnosti. Nezbytnou podmínkou je zde přítomnost druhých osob – modelů či vzorů, v jejichž osobnosti je něco, co podněcuje jedince k napodobování nebo celkovému připodobnění se na základě empatie. Jsou to zpravidla osoby, které dítě miluje, které mu imponují, na nichž je závislé.

„Socializace vede k osvojování si určitých sociálních rolí, tj. způsobů chování, které sociální okolí od jedince očekává z hlediska jeho věku, pohlaví a společenského statutu. V převzetí a realizaci rolí je také vyjádřen vztah jedince k rolím. Za produkt socializace lze označit osobnost jedince jako výsledek jeho sociálních zkušeností získaných sociálním učením“ (Kraus, 2014, s. 82).

Tento produkt se v průběhu času mění. Stejně jako socializační aspekty, je to proces, který nás provází do konce života. K socializaci dochází i v dospělosti a stejně tak ve starším věku, v období prarodičovství. Prarodiče mají další významný socializační aspekt a tím jsou jejich vnoučata. Učí prarodiče novým věcem a dovednostem. Vnoučata jinak mluví, používají jiné fráze, zkratky, používají technologie, se kterými se prarodiče zatím nemuseli setkat.

Vliv rodiny jako socializačního činitele se může někdy obrátit v opak a příliš péče ze strany rodiny může vést k závislosti a k nesamostatnosti jedince. *„Rodina poskytuje dítěti základní citovou jistotu a útočiště ve všech problémech, se kterými se setkává. Uvolnit se proto z tohoto hnízda jistoty není pro všechny děti snadné: někteří jedinci zůstávají nezdravě závislí na svých rodičích i v dospělosti, a to ovšem není dobrý předpoklad pro jejich samostatný život a pro založení nového manželství a vlastní rodiny“ (Langmaier, Langmaier, Krejčířová, 1998).* I v tuto chvíli mohou zakročit prarodiče svým působením a svými zkušenostmi. Mohou svým dětem, rodičům vnoučete, sdělit svůj názor v dané věci, připomenout, jak to bylo s nimi v tomto věku a povzbudit i vnouče v samostatnosti. Minimálně má vnouče k dispozici další pohled a názor dospělé osoby, který ho může ovlivnit.

Kraus (2014) definuje průběh celoživotního procesu socializace jako následující trajektorie:

- a) Rodinná – dle Krause je v této trajektorii v současnosti typické oddalování založení vlastní rodiny a strach z převzetí odpovědnosti za ní.
- b) Profesní – pro niž jsou charakteristické vzrůstající nároky na zvyšování kvalifikace.

- c) Společenské aktivity – dle názoru autora je aktuálně charakterizovaná tato trajektorie malou snahou a neochotou se v této rovině projevit, vyniká individualizace života.

Do trajektorie profesní bychom mohli zařadit i školní docházku, kde se dítě setkává s dalšími socializačními vlivy, jinými autoritami a s nároky na jeho výkon. Opět zůstává na dítěti, aby se situaci přizpůsobilo.

„Školní věk je další fází přípravy na život ve společnosti, resp. její zaměřenější variantou, která může být ze sociálního hlediska rozhodující. Ve škole se dítě připravuje na svou pozdější profesní roli a již v této době průběžně potvrzuje své předpoklady pro její získání. Úspěšnost uplatnění ve škole předurčuje pozdější společenské zařazení. Pod vlivem školy se rozvíjejí vlastnosti a kompetence, které mohou být v tomto směru užitečné. Na jedné straně jde o uspokojivou orientaci v novém prostředí, tj. aby dítě pochopilo, co se od něho vyžaduje, a na druhé straně o osvojení žádoucích dovedností a způsobů chování“ (Vágnerová, 2017, s.311).

A právě školní věk je ten, kdy se postupně oddaluje vliv rodiny a začíná se projevovat vliv vrstevníků, období vlivu vrstevníků poté v plné síle nastupuje na druhém stupni základní školy.

1.2 Vliv vrstevníků a médií

„Ať už bohudík nebo bohužel, rodina nemá na socializaci svých dětí monopol. Stupně k dospělosti jsou také stupni k emancipaci od rodičovského vlivu, a vlivy odjinud vstoupí do dětského světa velmi záhy. Je tomu tak ve všech kulturách a společnostech; ve společnostech našeho kulturního okruhu jsou to dnes zejména hromadné sdělovací prostředky a vzdělávací instituce, jež spolupůsobí či konkurují při socializaci dítěte“ (Možný, 2008, s. 166).

Můžeme souhlasit se slovy Možného, a to zejména s tvrzením „ať už bohudík nebo bohužel“, v některých případech je velmi dobře, že děti konečně mohou navštěvovat školku a školu a poznávat svět z jiné stránky, někdy bohužel, ať se rodiče a rodina snaží sebevíc dítě vychovat a vést ho k určitým hodnotám, vliv vrstevníků je v určitou chvíli tak silný, že dosavadní výchova a rodinná socializace jako by neexistovala.

V tomto období se začíná ztrácet hlavní postavení rodiny, především ve spojení se vstupem do školy, ale také se vzrůstajícím vlivem médií. Mládež si vytváří svou vlastní subkulturu (hudba, móda, vlastní instituce), tím si vytváří vlastní postavení ve společnosti. Škola vedle rodiny představuje velmi důležitou instituci, která se podílí na utváření osobnosti člověka, přestože se škola v rámci svého vývoje velmi změnila, svoji výchovně vzdělávací funkci si zachovala (Kraus, 2014).

Vlivu školní třídy se věnoval také Řezáč (1998), který tento vliv uvádí vedle rodiny za nejvýznamnější část sociálního prostředí.

„Vrstevnická skupina je místem sdílení životních zkušeností a společného řešení problémů. Je místem přijetí skupinových norem a generačního stylu života, ideálů, hodnot atd. Role spolužáka je na počátku školní docházky nediferencovanou, obecně souřadnou rolí, ale v průběhu doby se intenzivně rozvíjí. Děti mohou ve třídě získat různé role. Některé jsou vysoce ceněné, nadřazené nad ostatními a mají značnou prestiž (nebo právě naopak). Zkušenost s životem v dětské skupině má velký socializační přínos. Dítě zde má větší volnost volby. Může být aktivnější a může se ve větší míře řídit vlastními preferencemi“ (Vágnerová, 2000, s. 160).

S přibývajícím věkem se vliv vrstevnické skupiny mění, její síla vzrůstá. Opakované výzkumy (1989, 1991, 1996, 2001, 2003) ukázaly, že celkově význam vrstevnické skupiny v průběhu let vzrůstá (Kraus In Kraus, 2014).

Důležitost vrstevníků jako činitelů vzrůstá v období adolescence, co si myslí učitelé či rodiče jde do pozadí, důležité je, co si myslí přátelé. Obliba na střední škole či úspěšnost v tanečních se stává tím nejdůležitějším pro naše sebehodnocení (Jedlička et al., 2004). S tímto tvrzením se ztotožňuje i Vágnerová (2017, s. 338) *„Vrstevnická skupina má významný socializační vliv“*.

Pro socializaci jsou vrstevníci nezbytní. Dospívající si hledají skupinu, kam by chtěli patřit. Vždyť potřeba patřit někam vychází ze základních životních potřeb, je to zcela přirozené. V rámci socializace nás ale zajímají také vrstevnické skupiny, kam dospívající patřit nechce. I toto zjištění nám může napovědět, jakým směrem se dospívající ubírá.

„Zkušenost s různými kamarádkými vztahy slouží jako nezbytný předpoklad pro pozdější rozvoj hlubších přátelství a intimních vztahů v adolescenci. Způsob, jakým je dítě zvládne, je důležitý nejenom pro uspokojivé prožití aktuálního období, ale ovlivní

i jeho budoucí strategie chování a kvalitu neformálních vztahů. Je základem sociální úspěšnosti jiného druhu než dobré známky“ (Vágnerová, 2017, s. 338).

„V rámci různých sociálních skupin získává dítě různé role a s nimi spojené postavení. Ve školním věku jsou pro rozvoj dětské osobnosti důležité tři oblasti:

- a) Rodina i v tomto věku představuje bazální sociální a emoční zázemí, ale zároveň ovlivňuje i extrafamiliární uplatnění dítěte, např. zde platnými normami a hodnotami, svými nároky na školní výkon a jeho hodnocení.*
- b) Škola je významnou institucí, která umožňuje rozvoj obecně sociálně požadovaných a ceněných kompetencí a způsobů chování. Jejím prostřednictvím získává dítě předpoklady k dalšímu společenskému uplatnění, ale může zde zažít i první neúspěch, který se musí naučit zvládnout.*
- c) Vrstevnická skupina umožňuje rozvoj jiných vlastností a dovedností než soužití s dospělými, které jsou užitečné pro život v lidském společenství. S vrstevnickou skupinou se dítě postupně stále více ztotožňuje. Rozvíjejí se zde symetrické vztahy, vrstevníci představují dostupný model chování i výkonu. Dítě se s nimi může srovnávat a snažit se dosáhnout stejné úrovně a zároveň se musí učit řešit konflikty, které ve skupině vzniknou“ (Vágnerová, 2017, s. 312).*

Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že vliv vrstevnické skupiny je nutná potřeba socializace. Bez tohoto vlivu by socializace ani neproběhla správně. Přestože se některým rodičům nelíbí, že je dítě ovlivněno partou či spolužáky, je potřeba s touto fází počítat a brát ji v úvahu.

Dalším výrazným socializačním činitelem jsou média. Média už pro naši společnost neznamenají jen televizi a rozhlas, média prošla za poslední desetiletí ohromným vývojem, jsou daleko dostupnější, rozmanitější, cílí na všechny věkové skupiny a dají se čím dál hůře z pohledu rodičů kontrolovat.

Vlivem médií se zabývá Kraus (2014), který vliv médií přirovnává k čím dál významnějšímu činiteli na makrosociální úrovni. Podle amerických pramenů průměrné dítě vidí do svých 15 let asi 10 000 vražd, což nemůže zůstat bez reakce na psychice dítěte. Dál uvádí, že řada výzkumů dokládá, že i velmi malé dítě dokáže napodobit to, co vidělo v televizi. V souvislosti se sledováním televize se v rámci odborné literatury zabydlel také pojem „pondělní syndrom“, který je charakterizován větší

agresivitou dětí v mateřských i základních školách a odborníci toto přisuzují odreagování agresivity, kterou děti získaly během víkendu sledováním televize.

Vliv médií se netýká pouze mladších dětí, důkazem jsou následující příklady. „30. června 2005 v Číně ubodal jeden hráč Legend o Mir3 druhého, protože prodal dračí šavli, kterou spolu vyhráli. V Austrálii dvaadvacetiletý univerzitní student koupil za 35 000 US\$ virtuální ostrov, který se nachází ve hře Project Entropia. Každý, kdo ve hře ostrov navštíví, musí dát procento z toho, co uloví či vydoluje. On sám ho pak může prodat na parcely, což mu může vynést až 40 000 US\$“ (Sak a kol. In Kraus, 2014, s. 116).

Vlivem médií se zabývali též Sak a Saková (2004), kteří uvedli, že mezi médii má dominantní postavení televize, od svého vzniku až do roku 1999 rostl objem času, který mládež trávila sledováním televize. Dvacet let je televize na prvním místě aktivit ve volném čase mládeže.

Od počátků vysílání uběhlo spousta let a každoročně začínají vysílat další a další televizní programy. Aktuálně televize nabízí programy zaměřené na zpravodajství, zábavu, pohádky, dokumenty, hudbu a každý si jistě najde to své. Pro mládež je televize stále atraktivním způsobem trávení volného času. Můžeme předpokládat, že přestože informace o trávení času u televize jsou z roku 2004, bude mít i dnes televize významný vliv na formování postojů dospívajících.

V souvislosti s médii považují za nutné zmínit také jejich persvazivní charakter. Dle Vrabce a Petranové (2013) není vždy toto působení jednoduše identifikovatelné. Mediální komunikáty jsou záměrně zpracovány tak, aby působily důvěryhodným dojmem, nabídly publiku jednoznačné a lehce pochopitelné sdělení, nenutily ho příliš přemýšlet a už vůbec ne klást si otázky.

„Vyspělá technika se (nevyhnutelně!) stala součástí našeho sociálního prostředí. Rozhlasové a televizní společnosti realizují vše, co je technicky proveditelné, přičemž si (bohužel) nekladou otázku, zda je takový jejich počín v souladu se společenskou poptávkou a neohrozí-li svými důsledky kulturní vývoj společnosti, historií prověřená paradigmatu výchovy či etické a estetické cítění a vědomí konzumentů svých produktů“ (Kraus, 2014, s. 117).

Jako každá činnost, která má něco usnadnit, v tomto případě se mělo původně jednat o předávání informací, se dá zneužít. Jinak tomu není ani v prostředí médií. Dobrý záměr – předávání sdělení velkému počtu lidí se změnil. Jistě, máme k dispozici televizní

programy, které během dne přináší novinky ze světa, které pro nás mohou být důležité, ale televize přináší také obsah, který není edukačního charakteru, ba ani oddychového charakteru. Jedná se zejména o emocionálně zabarvené příběhy, často vypjaté, které přitáhnou diváka a stráví u televize několik hodin. Právě takové pořady jsou pro děti naprosto nevhodné, nic pozitivního ani poučeného si z pořadu neodnesou, maximálně zmatek, možná trochu strachu či obav.

A nejde jen o televizi, velkým fenoménem v poslední době je internet, zejména sociální sítě, kde sice je definovaná minimální věková hranice pro registraci účtu, ale je možné si jako datum narození napsat cokoliv, tyto údaje nepodléhají žádné kontrole. Na sociálních sítích děti sledují své oblíbené herce, youtubery, své vzory. Bohužel rodiče nemají příliš velký vliv na to, aby v tomto směru mohli sledování ovlivnit či kontrolovat. Pakliže oblíbená herečka čtrnáctileté dívky sdílí na své sociální síti své fotografie pouze ve spodním prádle, může se nechat dívka snadno ovlivnit k něčemu podobnému. O sociálních sítích jako o socializačním činiteli či nebezpečí pro dnešní dospívající děti bychom se mohli rozepsat na délku samostatné diplomové práce. Pro účely této diplomové práce je tahle okrajová zmínka dostatečná.

Jak shrnul Kraus (2014) masová média budou působit hlavně v procesu výchovy, kde je jedinec ovlivňován prostředím, bohužel intervence, které máme k dispozici jsou značně omezené, a ne příliš účinné. Alespoň, že se téhle problematice věnují Rámcové vzdělávací programy, které zařadily mediální výchovu do běžného rozvrhu. Mediální výchova by mohla děti minimálně naučit využívat média ve svůj prospěch a umět vybírat to, co budou děti skrze média přijímat.

1.3 Poruchy socializace a deviace

„Socializace může probíhat v prostředích různé úrovně, různé kvality – vlivem nepříznivých a z hlediska optimálního rozvoje osobnosti nežádoucích podnětů se však někdy jednání a chování osob začne odchylovat od obecně uznávaných norem. V tomto případě hovoříme o deviantní socializaci (desocializaci). Proces, při němž se snažíme o nápravu a návrat člověka do normálního života, označujeme jako resocializaci“ (Kraus, 2008, s. 60).

Dle Giddense (1999) může k resocializaci docházet u dospělých za určitých okolností. Resocializace je charakterizována rozpadem dosud přijímaných hodnot a přijetím nových, radikálně odlišných. K resocializaci může docházet i např. při vstupu jedince do institucí jako je psychiatrická léčebna či věznice, kde platí jiná pravidla než v běžném životě.

Jak uvádí Helus (2004) existují odchylky v rámci normy, které jsou sice už nápadné, ale ještě neznamenají poruchu, jsou stále ještě v rozmezí svérázu. Existují ovšem odchylky, které vybočují z normy dané společností a stávají se poruchami vývoje. Je třeba pomoc odborníků. Jedná se o takové projevy, které dotyčného jedince hendikepují a znemožňují mu normální život.

V rámci těchto odchylek, které vybočují z normy, je možné se vrátit ke dvěma případům, jež byly zmíněny v první kapitole této práce. Jednalo se o tzv. nesocializované děti, které se ani přes dlouhodobou odbornou pomoc nedokázaly začlenit do dané společnosti. Nejednalo se o psychiatrickou diagnózu, ale o úplnou absenci socializačního procesu a ten už se následně nedal dohnat.

Macek (1999) v souvislosti s touto věkovou skupinou popsal jev, kdy od počátku 90. let psychiatři zaznamenávají nové trendy v kategorii nepsychiarických diagnóz, kdy přibývá poruch, které by se daly charakterizovat jako poruchy vztahu k sobě, týká se to tělesné stránky, sociální výkonnosti i celkového sebehodnocení, taková porucha může vést ke ztrátě důvěry ve vlastní schopnosti až ke ztrátě smyslu života.

Tyto trendy mohou s nástupem sociálních sítí ještě sílit, dospívající bedlivě sledují svůj vzor a chtějí se mu co nejvíce podobat. Těžko se pak vysvětluje, že fotky modelek či celebrit jsou upravené a fotky na sociálních sítích neukazují to, jaký mají doopravdy život. Dospívající, jak bylo uvedeno výše, prožívají velké emocionální výkyvy a poruchy vztahu k sobě, může tato činnost jen podpořit. Stejně špatný vliv může mít i vzor, který veřejně propaguje své nesocializované, příp. deviantní chování. Vždycky se najde jedinec, který to chce také zkusit.

Deviantním chováním se zabývalo a zabývá velké množství autorů. „Deviaci můžeme definovat jako jednání, které není konformní vůči některé normě či soustavě

norem, kterou velké množství osob v dané komunitě nebo společnosti akceptuje“ (Giddens, 1999, s. 185).

„Pojem sociální deviace označuje porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy chování nebo od skupiny norem, je výrazem nerespektování požadavků“ (Kraus, 2015, s. 15).

Příčin vzniku deviací a tím pádem i poruch socializace je spousta. Může jít o psychiatrické onemocnění, vývojovou vadu a další. V minulosti se vznikem deviací zabývalo mnoho autorů a mělo spousta teorií, z některých se čerpá dodnes, jiné byly vyvráceny. Například Lombrosova teorie biologického vzniku deviací, která pochází z druhé poloviny 19. století. Lombroso dělal dlouhé výzkumy ve věznicích a zjistil podobnosti ve tvaru lebky, vzdálenosti očí či tvaru brady u odsouzených. *„Byl přesvědčen, že tyto „kriminální typy“ lze identifikovat podle tvaru lebky. Uznával sice, že se rozvoj kriminálního chování dá ovlivnit sociálními podněty, ale většinu zločinců považoval za biologicky degenerovanou nebo zaostalou“ (Giddens, 1999, s. 190).*

V minulosti považovali deviantní chování převážně kriminální chování, tak není divu, že velké množství výzkumů probíhalo hlavně ve věznicích.

Někteří badatelé se pokusili najít souvislost mezi kriminálními sklony a určitými chromozómy v genetické výbavě jedince. Zjistili, že mezi pachateli násilných trestných činů je větší poměr mužů s nadbytečným zastoupením chromozomu X než je tomu v běžné populaci. Tato teorie byla později také vyvrácena. (Giddens, 1999, s. 191).

To, že se některé teorie nepotvrdily, ovšem neznamená, že by se popřel biologický vliv na vznik deviací. Ve zkratce můžeme říci, že se to, co považujeme za deviantní, tedy zcela mimo normy, ve společnosti liší jak v průběhu času, tak v místě. Standardně socializovaný jedinec z kmene v Etiopii by v naší zemi působil nesocializovaně a naopak. Mohli bychom ho také považovat za až deviantního, což by pro nás aktuálně v našich podmínkách mohl být. Socializace tedy vypadá v každé oblasti a v každé době odlišně, to je třeba si uvědomit.

Dle Krause (2014) je přirozené, že býváme denně svědky porušování norem, musíme si však uvědomit, že žádná norma nemůže být dodržována všemi jedinci stejně,

v každém sociálním prostředí proto existuje tzv. toleranční limit. Limit se mění časem i místem.

Řezáč (1998) radí mezi produkty socializace uvědomění si vlastního já a také ne - já, tedy okolního světa, vytvoření vlastního sebeobrazu a sebepojetí. Na základě prožívání sebe sama v kontextu jiných lidí sebeocení a sebeúcty, seberealizaci, možnosti aspirace, hodnoty a svědomí, člověk si uvědomí svou roli, vlastní dovednosti a schopnosti a vytvoří si sociální motivy.

Jak bylo uvedeno výše, socializace je proces celoživotní, v průběhu celého života se učíme, produkty socializace dle Řezáče nás provází celým životem, není to tak, že si v 70 letech můžeme říci, tak, máme hotovo, tohle jsou produkty naší socializace. Zkušenostmi se vše mění. Naše vzory nás neustále ovlivňují, vzory se také v průběhu života mění, s tím, jak dozrává naše osobnost, mění se preference, role i sebeobraz samých. Socializace je tedy nikdy nekončící proces.

„Lze totiž říci, že každý člověk prochází i svou zcela jedinečnou, individuální socializační historií, jejímž je produktem a současně i spoluvůrcem. Vytváří ji jeho rodinné prostředí, osoby, se kterými se stýká; skupiny a kolektivy, do nichž se postupně začleňuje, společné činnosti, na kterých se podílí, události a situace, jež na něho výrazně působí; svou roli v této individuální historii hraje reakce okolí na jeho vzhled, vlastnosti, jednání, výkony a produkty; a konečně ji vytváří také on sám svými vrozenými i získanými rysy, svými životními plány, svými úspěchy i nezdary, pokroky i úskalími své seberealizace“ (Helus, 2004, s. 175).

„V průběhu socializace se tak stále utváří svébytná osobnost, která je schopna reagovat na požadavky svého sociálního okolí, očekávání druhých, reflektovat široce sdílené kulturní vzorce“ (Stašová, Slaninová, Junová, 2015, s. 8). Znamená to, že socializovaný jedinec by měl umět správně reagovat na požadavky, překážky a nestandardní situace, které se v jeho životě dějí. Není možné, aby všichni jedinci reagovali na jeden požadavek naprosto totožně, každý je socializován trochu odlišně, tím pádem i reakce budou poněkud rozdílné. Důležité je, aby rozdílnost byla v rámci mezí a nevymykala se respektované normě v dané společnosti.

2. Socializace z hlediska mezigeneračních vztahů

Mezigenerační vztahy samy o sobě mohou být těžké a komplikované, natož, pokud se jedná o vztahy ob generací, například vztah prarodič – vnouče. Věkový rozdíl je o dost podstatnější než rozdíl mezi dítětem a rodičem. Často dělí vnoučata od prarodičů půl století, což je obzvláště v dnešní době velmi dlouhá doba. Vše se rychle vyvíjí, mění, co bylo považováno za nadčasovou inovaci, je po deseti letech fádní, zastaralé. Vyvíjí se i vztahy v rodině. Před pár desítkami let bylo samozřejmostí, když prarodiče bydleli spolu se svými dětmi a vnoučaty, zapojovali se do každodenního chodu domácnosti, měli daleko výraznější socializační vliv na svá vnoučata a celkově byly mezigenerační vztahy nastaveny jinak. Jednotlivé generace na sebe mohly působit ve větší míře a tím lépe ovlivnit socializaci každé z generací. Jak uvedl Giddens (1999, s. 39) „*Socializace vytváří spojení mezi jednotlivými generacemi*“.

„Skutečnost mezilidského soužití má pak dvojí aspekt. Za prvé vnější, interpersonální, kdy jde o charakteristiky vztahů mezi lidmi stojícími vůči sobě v situaci vzájemné závislosti a podmíněnosti. Za druhé i vnitřní, intrapersonální aspekt, kdy na základě vzájemných vztahů mezi sebou a druhými jedinec řeší i svůj vztah k sobě samému, vytváří si určité sebepojetí. Rozvíjení vnějších mezilidských vztahů tedy není bez důsledků pro vnitřní, psychosociální stavbu osobnosti“ (Stašová, Slaninová, Junová, 2015, s. 7-8).

2.1 Změny v mezigeneračních vztazích

Trendy 20. století vyvolaly řadu úvah nad rostoucí důležitostí vztahu mezi prarodiči a vnoučaty, s prodlužující se délkou života mají prarodiče větší prostor, delší čas pro vybudování vztahu se svými vnoučaty, to vede k tomu, že se prarodiče stávají prostředníky zachování kontinuity a stability rodiny. Delší období, které spolu generace stráví může vést k rozvoji mezigeneračních problémů, např. péčí o nesoběstačné členy rodiny (Hasmanová, Marhánková, Štípková, 2018).

Nad touto myšlenkou můžeme polemizovat. Je pravdou, že se prodloužila délka života, nicméně se také zvýšil věk prvorodiček. První děti se běžně rodí po třicátém roku ženy a mateřství okolo čtyřicátého roku také není nic neobvyklého.

„Odklad mateřství do pozdějšího věku je dobře patrný z časového vývoje měř plodnosti žen ve věku 35–39 let a 40–44 let. V roce 2001 se 1 tisíci žen ve věku 35–39 let narodilo průměrně 15,3 dětí, tj. čtyřikrát méně než 1 tis. žen ve věku 20–24 let (61,4 dětí). Naopak v roce 2017 se průměrný počet dětí narozených ženám ve věku 35–39 let zvýšil na 49,8 dětí, tj. na téměř stejnou hodnotu, která ve stejném roce charakterizovala věkovou skupinu žen 20–24 let (50,8 dětí)“ (Frelich, 2018).

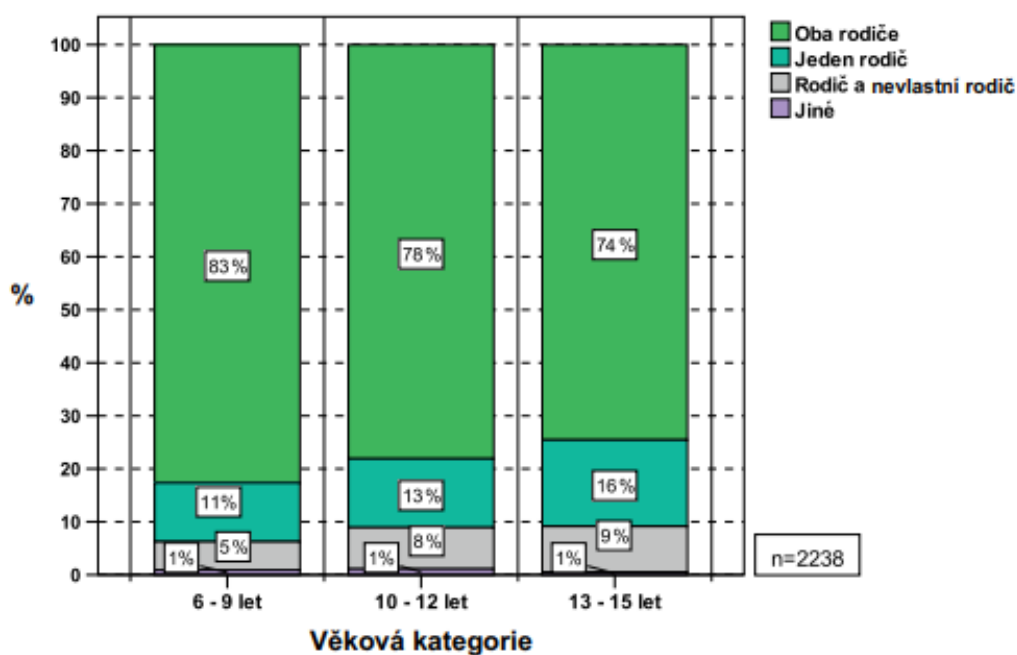
Jak už bylo nastíněno výše, společnost, česká společnost, se za posledních několik desetiletí významně změnila, co se demografických údajů týče, snížila se porodnost, klesla sňatečnost, stále se zvyšuje rozvodovost a počet dětí narozených v neúplných rodinách.

V roce 2018 byl podíl dětí narozených mimo manželství 48,5 % a celkem 14,1 tisíce manželství s nezletilými dětmi bylo rozvedeno (Český statistický úřad, 2019).

Celkově se mění typická česká rodina, rodiče se stávají rodiči stále v pozdějším věku, tím pádem se i prarodiče stávají prarodiči později. Je to ovlivněno delší dobou studia, před pár desítkami let, tedy není to tak dávno, většina osob končila vzdělání po střední škole, čili někdy okolo 18. a 19. roku věku, krátce na to navázali svatbou a prvním přírůstkem do rodiny. Aktuálně spousta pětadvacetiletých je bezdětná a děti v dohledné době neplánují, stále studují, případně začali pracovat. Mění se také věk, kdy senioři odcházejí do důchodu, doba odchodu se stále oddaluje. Dříve babičky v 50 letech byly ve starobním důchodu a hlídaly vnoučata. Dnes jsou stále v plném pracovním nasazení a jejich děti do třiceti let nechtějí o dětech ani slyšet. Pracují na své kariéře. Za poslední desetiletí došlo v rámci rodiny k významným změnám, se kterými je potřeba pracovat.

Mění se také společensko-ekonomické rozvrstvení ve společnosti. Rozdíly mezi chudými a bohatými mají vzrůstající tendenci. I sociální či ekonomická situace rodiny má socializační vliv na jedince. S tímto se shoduje i Bocan (2012), který uvádí, že rodina má na děti, které v ní žijí zásadní vliv a je též ovlivněna mnoha faktory, jedná se zejména

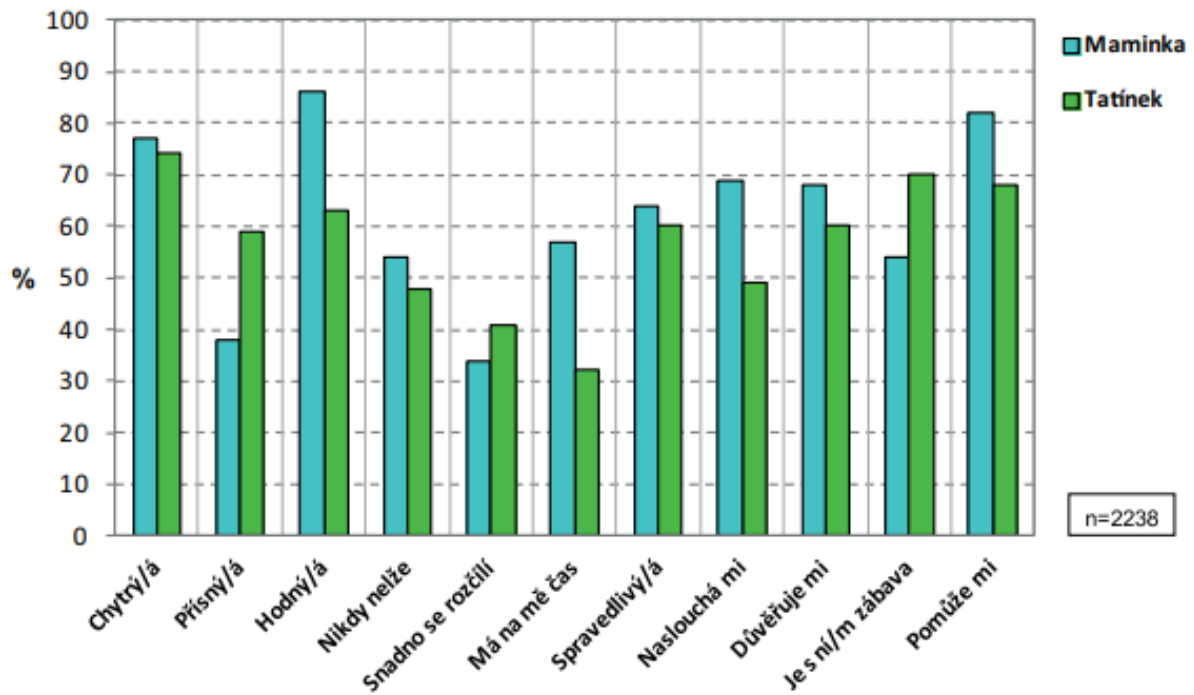
o společensko-ekonomické postavení rodičů a jejich vzdělání. Přestože se v ČR rozvádí téměř každé druhé manželství, přibližně tři čtvrtiny dětí ve věku 6-15 let žijí s oběma rodiči, viz graf níže. Výzkum byl proveden v roce 2010 mezi 2238 respondenty, vzorek byl zvolen kvótním výběrem podle aktuálních údajů ČSÚ, aby byl dostatečně reprezentativní.

Graf 1 – Rodinné zázemí a věk dítěte

Zdroj: Bocan, 2012, s. 8

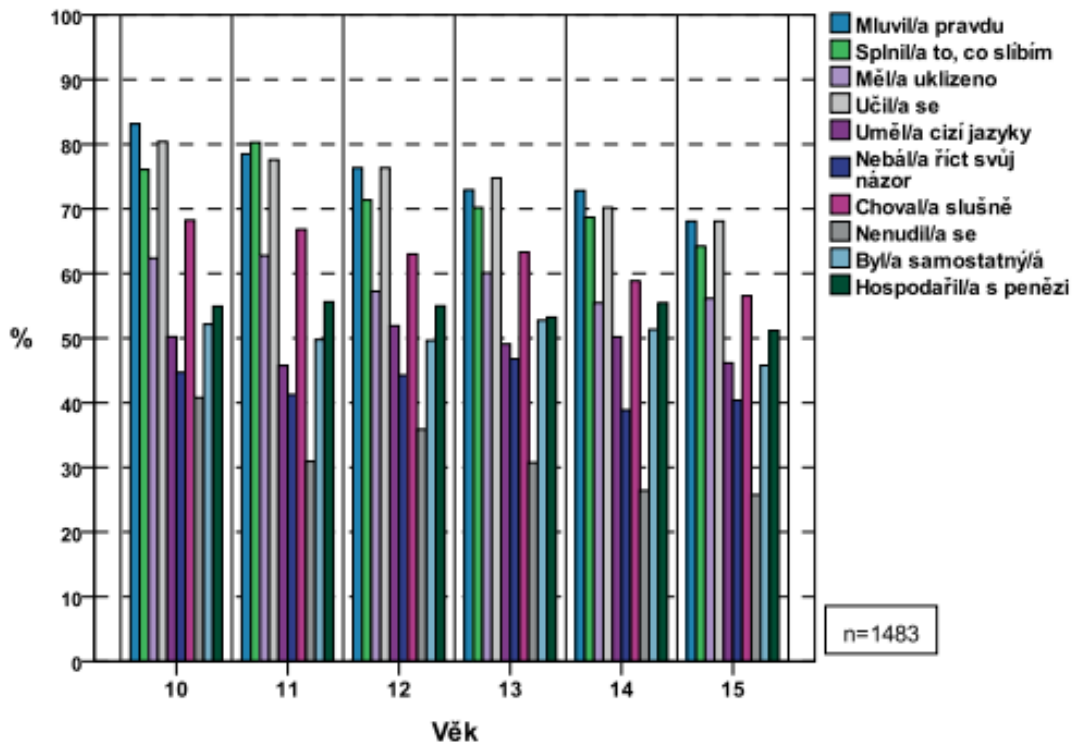
V rámci tohoto výzkumu se Bocan (2012) zabýval také vlastnostmi rodičů očima dětí. Ve většině odpovědí vyjadřovaly děti kladné vlastnosti spíše u matek než u otců.

Graf 2 – Vlastnosti rodičů očima dětí

Zdroj: Bocan, 2012, s. 10

Za zmínku stojí také graf, který zobrazuje výchovné záměry rodičů očima dětí. Jedná se o odpovědi dětí, které odpovídaly na otázku, k čemu vedou dnešní rodiče svoje děti. Vyjadřuje tedy pohled dítěte. Na tuto otázku odpovídaly pouze děti ve věku 10-15 let.

Graf 3 – Výchovné záměry rodičů očima jejich dětí v souvislosti s věkem

Zdroj: Bocan, 2012, s. 12

Z odpovědí jasně vyplývá, že odpověď nejméně zastoupená je, že rodiče vedou děti k tomu, aby mluvily pravdu, splnily to, co slíbily a učily se. Nejméně zastoupená odpověď byla, aby se nenudily. S ohledem na nejčastěji zastoupené odpovědi je možné konstatovat, že výzkum má kladný výsledek. Je pozitivní, když si děti v tomto věku uvědomují, k čemu je rodiče vedou a v zásadě se shodnou na těchto principech.

Celkový počet dětí narozených mimo manželství neznámá, že nežijí v úplné rodině, ale určité procento z nich ano. V dnešní době matka samoživitelka, příp. otec samoživitel, není až tak ojedinělá situace. V této chvíli nejsou rodiče schopni sami zajistit péči o děti, domácnost a u toho vydělávat dostatek financí, nebo jen velmi obtížně. A toto je právě příležitost, v mnoha rodinách, k bližšímu a častějšímu kontaktu s prarodiči. Prarodiče, pokud nebydlí příliš daleko, mohou rodiče zastoupit při vyzvedávání dětí z mateřských škol, příp. odpoledne zajistit hlídání, přípravu na další školní den, stravování apod. V takových situacích se může vztah mezi rodiči a prarodiči,

ale i mezi vnoučaty a prarodiči, zlepšit a mohou se více sblížit, nebo se naopak někdy může vztah vyostřit. S tímto tvrzením souhlasí také autorky níže.

„Rozpad nukleární rodiny je tak často doprovázen nárůstem významu jiných rodinných pout, která se pro fungování rodiny mohou z dlouhodobého hlediska jevit jako zásadnější než struktura rodiny nukleární“ (Hasmanová Marhánková, Štípková, 2018, s. 21).

„Rodina je vztahovým rámcem, který zahrnuje rodiče, dítě, popřípadě i její další členy jako jsou sourozenci, prarodiče atd. Ti všichni jsou samozřejmě součástí rodiny jako jedné z významných složek dětského světa. Sdílejí s ním jeho život, jsou zapojeni do společné každodenní rutiny. V této době si rodina nahromadí různé zážitky, které vytvářejí její společnou historii, rodinný příběh. Důležité jsou i rodinné rituály, jichž se všichni účastní, které mají svůj význam a rodinu spojují. Společná zkušenost přispívá k pocitu vzájemnosti a činí rodinné soužití jedinečným a smysluplným“ (Vágnerová, 2017, s. 313).

2.2 Dnešní prarodiče

„Tak už máme vnoučata! Může to znít jako nadšený projev radosti nad splněným očekáváním, může to znít jako úleva po chvílích velkého napětí, ale také jako tichá stížnost na neúprosný běh času či jako povzdech nad osudovou ranou, která nás postihla neočekávaně a bez přípravy – a může to mít tisíce nejrůznějších dalších významů. To proto, že i my jsme každý jiný, a navíc každý se nacházíme v jiné životní situaci. Každý poněkud jinak vítáme své nové vnoučátko na tento svět a každý se poněkud jinak vyrovnáváme se svou novou hodností prarodičů“ (Matějček, Dytrych, 1997, s. 9).

Na úvod této podkapitoly je potřeba zmínit, alespoň krátce, základní informace k prarodičům, k této věkové kategorii. V souvislosti s daným tématem je důležité zejména rané stáří. Stáří je bohužel poměrně velkou částí společnosti považováno za něco nechtěného, období ztrát, špatné kvality života a samoty. Jsou to předsudky. Stáří je kapitola života stejně jako každá jiná, má svá pozitiva a také ovšem svá negativa.

Ve stáří dochází k mnohým změnám. Dle Vágnerové (2000) můžeme změny ve stáří rozdělit na změny:

- a) Tělesné – ty ovlivňují genetické faktory i vnější vlivy. Jedná se zejména o zhoršování tělesných funkcí, změny jednotlivých orgánových struktur, může dojít ke ztrátě typických rysů, člověk může ztloustnout, hrbít se, dělají se vrásky, šediví vlasy apod.
- b) Psychické – proces stárnutí vede k strukturálním i funkčním změnám mozku. Může se zhoršit zrak, sluch, objevují se poruchy paměti, starší lidé hůře chápou nové situace a čemukoliv novému se hůře učí a přizpůsobuje.
- c) Změny postojů a sociálního chování – starší lidé preferují kontakty se známými lidmi nejlépe podobně starými, cítí generační solidaritu, mají podobné potíže, lépe si spolu rozumějí, ale také chtějí mít své soukromí. Odmítají změny v oblasti hodnot a norem, klesá tolerance k různým méně obvyklým projevům chování.

A zejména psychické změny a změny sociálních postojů jsou v tomto kontextu nejdůležitější. To, že starší člověk nese hůře změny, je radši, když se vše dělá tak, jak je zvyklý, přináší právě v mezigeneračních vztazích často nepříjemné a konfliktní situace. Někteří senioři se špatně přizpůsobují dnešní době a byli by rádi, cítili by se jistější, pokud by vše bylo tak, jako když oni byli mladí případně dospělí a sami vychovávali děti. Bohužel doba je jiná, politika je jiná, požadavky trhu práce také. Vnoučata mnohdy nechápou požadavky svých prarodičů a naopak.

Starší lidé se dnes nevyznají v nestabilním a rychle se měnícím světě, ale vyznají se dobře v sociálních situacích. Prarodiče by měli být chráněni ze strany rodičů před nejistotou vnějšího světa a zároveň by měli dětem vytvářet jistotu citového bezpečí rodiny (Cesari Lusso, 2011).

I fyzické změny ve stáří mohou ovlivnit socializační charakter prarodičů. Pokud babičce něco opakovaně vnouče sděluje, babička ho neslyší, stále se doptává, vnouče, hlavně v tomto dospívajícím věku, ztratí brzy zájem a trpělivost. Stejně tak, pokud dochází k poruchám paměti a prarodič se vnoučete opakovaně doptává na stejnou záležitost. Děti v tomto věku nebývají příliš empatické a vytrvalé. Prarodiče si pak mohou

myslet, že jsou vnoučata nevděčná či nevychovaná. Veškeré tyto změny mají vliv na socializační charakter ze strany prarodičů k vnoučatům a na jejich vzájemný vztah.

Dle Strašíkové (2004) je prarodičovství životní úsek, kdy prarodiče mohou přispět svými zkušenostmi a životním optimismem k výchově a formování osobnosti vnoučat a pravnoučat. Dál uvádí, že prarodiče kontaktem se svými vnoučaty mládnou, pocit užitečnosti jim přináší uspokojení.

Prarodiče, rodiče našich rodičů, v dnešní době se jedná o osoby nám blízké, ale po většinou žijící samostatně. S prarodiči se navštěvujeme, hodně v dětském věku záleží na tom, jaký vztah s prarodiči mají naši rodiče. Tento vztah v dětství hodně ovlivňuje vztah vnouče – prarodič. Role prarodičů v rodině se za posledních několik desetiletí výrazně změnila, souvisí to také se změnou postavení seniora ve společnosti.

„Být prarodičem je spíše než statusovou charakteristikou procesem „dělání“ prarodičovství. Je přitom potřeba zdůraznit, že lidé k této aktivitě přistupují různým způsobem, z různých pozic a s různými zdroji. Kombinace těchto faktorů dává vzniknout odlišným formám prarodičovství. Být prarodičem je zároveň spíše aktivitou týmovou, do níž kromě prarodičů vstupují i další aktéři – především sama vnoučata, ale rovněž jejich rodiče“ (Hasmanová Marhánková, Štípková, 2018, s. 47). Cesari Lusso (2011) ve své publikaci upozorňuje na fakt, že stát se prarodičem není vrozená predispozice, jako je tomu např. u mateřského puđu, je třeba se tomu učit. Proces stárnutí probíhá u každého jedince jinak, jiným způsobem vychovával své děti, a ne každý je připraven být ve stáří opět stále v pohotovosti, kvalita života se mění a s tím souvisí i úbytek sil a tendence obracet se sám do sebe.

Když hovoříme o prarodičích, jedná se zpravidla o osoby v pokročilejším věku, v 80. a 90. letech to bývaly osoby okolo 50 let, dnes díky tomu, že se děti rodí stále starším rodičům, bývají prarodiče i starší.

„Proces individualizace a tzv. demografického stárnutí spojený rovněž s proměnou rodinných vzorců a rostoucí potřebou diskuse nad pozicí seniorů ve „stárnoucí“ společnosti zásadním způsobem zasahuje i do toho, jak je prarodičovství vnímáno a praktikováno“ (Hasmanová Marhánková, Štípková, 2018, s. 21).

Je velké množství prarodičů, nebo i seniorů zatím bez vnoučat, pro které není prarodičovství zásadní, mají spoustu koníčků, zájmů, navštěvují např. univerzity třetího věku, cestují apod. Představa, že by se měly starat o vnoučata, nebo kvůli nim měnit či odložit své zájmy, se jim nezamlouvá. Potvrzuje to i studie Hasmanové Marhánkové jejíž výsledkem je fakt, *„že seniorky účastníci se této studie vnímaly prarodičovství jako důležitou součást svého života, zároveň ale zdůrazňovaly neochotu podřídit svůj aktivní životní styl požadavkům péče o vnoučata“* (Hasmanová Marhánková In Hasmanová Marhánková, Štípková, 2018).

Stáří je doprovázeno mnohými změnami, jsou to změny fyzické, psychické i sociální. Všechny tyto změny ovlivňují postoje dotyčného. Člověk začne přemýšlet nad životem jinak, může porovnávat dřívější dobu s dnešní, srovnávat, kde se mu žilo lépe a proč, jak se doba změnila. A právě toto jsou cenné informace, které může předat svým vnoučatům.

„Přechod do nejvyššího věkového stupně představoval v tradiční kultuře často vrchol toho, čeho mohl jedinec dosáhnout. V průmyslové společnosti mívá většinou odchod do důchodu právě opačné důsledky. Pro starší lidi, kteří už nežijí se svými dětmi a museli zanechat ekonomické činnosti, není snadné dát závěrečné fázi života smysl“ (Giddens, 1999, s 57).

Dříve prarodiče většinou bydleli ve společné domácnosti se svými dětmi a vnoučaty, jednalo se o několikagenerační soužití a bylo naprosto přirozené a mělo svůj důvod. Rodiče pracovali, prarodiče pomáhali s výchovou dětí, rodiče pomáhali prarodičům a v rodině fungovala mezigenerační solidarita. Všichni si pomáhali navzájem. V dnešní době se mezigenerační soužití často nevidí, spíše je normou forma samostatného bydlení nukleární rodiny a prarodiče bydlí samostatně. Toto uspořádání samozřejmě také ovlivňuje vztah mezi prarodiči a vnoučaty.

V preindustriální společnosti byli prarodiče, tety, strýcové, bratřenci a sestřenice integrální součástí domácnosti (Jedlička, et al., 2004, s. 38). *„Nedávno byl uveřejněn výzkum, v němž se ukázalo, že se prarodiče věnují vnoučatům méně, v závislosti na vzdálenosti svého bydliště“* (Loucká, Trapková, Chvála, 2014, s 119).

Toto tvrzení potvrzuje na základě empirického výzkumu i Žumárová a Balogová (2009), kdy ve své publikaci zveřejňují výsledky, ze kterých vyplývá, že třígenerační soužití přetrvává spíše na vesnici, ve městě se jedná o naprostou vzácnost. Z výsledků dále vyplynulo, že v tehdejší době bydlelo 29 % dětí spolu s rodiči matky a 11 % s rodiči otce, což se příliš nelišilo od sdělení dnešních prarodičů, kteří bydleli s prarodiči přibližně ve stejném množství. Výzkum také potvrdil, že vzdálenost bydliště prarodičů od vnoučat má vliv na frekvenci setkávání s nimi. Zajímavostí je, že všichni respondenti – dnešní děti i dnešní prarodiče v dětství – se více setkávají / setkávali s prarodiči z matčiny strany.

Výzkumem v problematice vzdálenosti bydliště prarodičů a vnoučat se zabývaly také Hasmanová Marhánková a Štípková (2014). V tabulce níže je znázorněna četnost kontaktů s vnoučetem a vzdálenost v kilometrech od místa bydliště vnoučete. Kontaktem s dítětem je v této tabulce myšleno jak osobní setkání, tak telefonický kontakt či dopis.

Tabulka 1 – Péče o vnoučata podle vzdálenosti od bydliště dítěte a četnosti kontaktu s dítětem

Zdroj: Hasmanová Marhánková, Štípková, 2014, s. 19

Jak často pečuje o vnoučata	Častý kontakt, bydliště do 25 km	Častý kontakt, bydliště nad 25 km	Řídký kontakt, jakákoli vzdálenost
Téměř každý týden nebo častěji	35	11	2
Méně často	20	37	27
Nikdy	45	52	72
Celkem	100 %	100 %	101 %
N	936	207	267

Pozn.: Jeden respondent může být započten vícekrát, pokud má více dětí s malými dětmi.
Zdroj: SHARE (Börsch-Supan et al. 2008, 2013), vlastní výpočty.

V kolonce „Téměř každý týden nebo častěji“ můžeme jasně pozorovat vliv mezi vzdáleností a četností kontaktů s vnoučaty. Což je vcelku logické a se závěry tohoto výzkumu můžeme souhlasit. Vzdálenost prarodičů také úzce souvisí s tím, do jaké míry mohou prarodiče svým chováním a jednáním na svá vnoučata působit. Po narození dítěte je rodina první a zpravidla jedinou skupinou, která má vliv na socializaci. Děti v raném věku doslova nasávají vše, co se okolo nich děje, napodobují gesta i slova matky, otce a dalších osob, ke kterým vzhlíží, což právě mohou být prarodiče.

O typech či funkcích rodiny toho bylo napsáno již mnoho, váže se to především k rodině nukleární. V publikacích mnohdy chybí, jakým způsobem se do jednotlivých funkcí mohou zapojit prarodiče a jaký mají vliv. Jak uvádí Matějček a Dytrych (1997), mohou zcela zásadním způsobem ovlivňovat ekonomiku mladé rodiny, a to jak pozitivně, tak negativně, mohou zasahovat, a to často velmi významně, do procesu výchovy svých vnoučat, mohou také vstupovat do emočního soužití mladé rodiny a ovlivňovat své děti proti druhému partnerovi.

Prarodiče mají na rodinu velmi významný vliv, a nejen na rodinu jako na celek, ale i na každého člena rodiny zvlášť. Jak bylo uvedeno výše, záleží na množství stráveného času spolu, na vzdálenosti bydliště, na osobnostním naladění každého člena rodiny, bohužel pro vztah vnouče – prarodič je mnohdy taky velmi důležité, jaký vztah mají rodiče s prarodiči a zda rodiče tento vztah dokážou podpořit i v případě, že sami s prarodiči vztah vřelý nemají.

Vzájemným mezigeneračním vztahem se zabývá i Trapková, která na potřebu prarodičů být v kontaktu se svými vnoučaty nahlíží jako na legitimní potřebu, která se dobře doplňuje s potřebou vnoučat zažívat s prarodiči láskyplnou intimitu, prarodiče se přizpůsobí dětskému tempu. Pro Trapkovou je kritériem to, zda se babička vnoučatům věnuje, nebo naopak své děti i vnoučata vyčerpává, tedy jestli tam životní síla rodu z generace na generaci plyne po směru času, nebo se obrací nazpět (Loucká, Trapková, Chvála, 2014).

Legimititu v potřebě vnoučat být ve styku se svými prarodiči připouští i zákon, kdy je možné se obrátit na soud a požádat jej o určení kontaktu s vnoučetem. Jedná se zpravidla o situace, kdy se partneři rozejdou, a jeden z nich brání v kontaktu s rodinou toho druhého.

Toto právo se upravilo v Novém občanském zákoníku v dřívější úpravě tohoto zákona byl zakotven pouze styk rodičů s dítětem, nikoliv dalších blízkých osob. A toto právo upravuje i Úmluva o právech dítěte. Vždy je rozhodující zájem dítěte a zkoumá se, zda jsou vztahy dlouhodobé, nikoli přechodné a zda má dítě k dotyčné osobě, v tomto případě k prarodiči, citový vztah (Řezníček, Hejná, 2017).

Většina odborníků se shoduje na tom, že prarodiče neodmyslitelně patří k dětství a vztah mezi vnoučaty a prarodiči je pro obě strany stěžejní. Je důležité si uvědomit, že vztah vnouče – rodič – prarodič jsou ovlivněny aktuální společenskou situací a sociokulturními vlivy v dané společnosti (Žumárová, Balogová, 2009).

2.3 Vztah prarodič – rodič

Vztahy mezi prarodiči a rodiči nemusí být vždy ideální, záleží na dětství rodičů, na tom, jací byli prarodiče rodiče a jak moc se liší představy obou stran o životě a výchově. Někdy prarodiče nemusí souhlasit s výchovou svých dětí, s návyky vnoučat, s chodem domácnosti a mohou začít vést domácnost a rodinu tak, jak byli zvyklí ve své rodině. To se samozřejmě nemusí líbit jejich dětem. Ale naopak kupříkladu narození vnoučete může pozitivně ovlivnit a posílit vztah mezi prarodiči a jejich dětmi. Stejně tak například rozvod rodičů může upevnit pouto mezi rodičem a prarodičem. Často prarodiče v takových situacích pomáhají svým dětem s péčí o domácnost a děti.

Vztah mezi prarodičem a rodičem ovlivňuje mnoho faktorů. Jistě je důležité, zda se jedná o vztah dítě rodič, kdy to, že je rodič může působit pozitivně a protektivně, ale mohou zde vystoupit problémy z dětství rodiče, nebo jestli se jedná o vztah rodič a tchán/tchýně. Dál může vztah ovlivnit fyzická vzdálenost bydliště, ochota prarodičů respektovat rozhodnutí rodičů, jejich temperament a další. *„Vztahy dospělých dětí a jejich rodičů jsou velmi individuální záležitostí a je velmi těžké zevšeobecnit, nakolik jsou idylické, harmonické či konfliktní“* (Petrová Kafková, 2010, s 64).

Vztahy mezi prarodiči a rodiči mají posléze vliv i na vnoučata. Dle Nováka (2013) tzv. přesah citového strádání rodičů, kteří v dětství byli strádáním postižení, obvykle nejsou schopni v dospělosti city dávat, přijímat či sdílet. K této souvislosti se vyjadřuje také Strašíková (2004, s. 35), která uvádí, že: *„jeden z psychologických poznatků uvádí, že ošizené dětství a mládí je často důvodem neschopnosti lásky a péče o vlastní děti v budoucnu“*.

„Je pravda, že lidé, kterým se dostalo lepší rané rodičovské péče a lepších základů, se někdy se středním věkem vyrovnávají snáz“ (Bertini, 2013). A tím pádem se mohou lépe vyrovnávat s dalšími úskalími v rámci mezigeneračních vztahů.

Jak uvádí Petrová Kafková (2010) zdrojem konfliktu mezi generacemi může být také rozdílný pohled dětí a rodičů na to, zda jsou děti zavázané oplácet rodičům péči či nikoliv.

Problémovým vztahem mezi prarodiči a rodiči se zabývá také Stašová a Serbousková (2012), které uvádějí, že pokud existuje spor mezi rodiči a prarodiči, je vnuče obvykle na straně rodiče a souhlasí se vším, co rodič řekne nebo udělá. Ve vztazích rodičů a prarodičů dítě samo sebe vnímá jako součást rodičů.

Prarodiče mohou tedy vědomky i nevědomky působit jak negativně, tak pozitivně na celou rodinu, na dvě další generace.

„Prarodiče nejsou k dispozici jen malým dětem, ale i rodičům v jejich nelehkých úkolech a životních úskalích. Jejich úlohou v postavení v rámci rodinného systému je vytvářet emocionální jistotu pro zodpovědné dospělé, pro rodiče, vytvářet pozadí scény. Pokud se prarodiče prosazují výčitkami, hádkami, vměšováním, vždy se vztahy rozpadnou. Prarodič často stojí za rozpadem vztahu rodičů, který je i bez jejich účasti ohrožen – nepohodlím, nedostatkem, bídou, nevěrou, jinými cizími lidmi, ztrátou práce, nezaměstnaností, nemocným dítětem výchovnými problémy. Postoj a chování prarodičů výrazně ovlivňuje fungování celé rodiny a vývoj dítěte“ (Cesari Lusso, 2011, s 102).

Prarodiče se ve značné míře zapojují také v případě matek samoživitelek, v roce 2015 bylo v České republice více než 175 000 domácností, kde se o dítě staral jen jeden rodič, v 90 % se jednalo o matku. Rozpad rodiny a následná výchova dítěte jen jedním rodičem je zásadní moment pro udržování mezigeneračních vztahů v rodině. Rodinný stav ovlivňuje zapojení prarodičů v zejména v případě dcer. Babičky tak často fungují jako záchranná síť a pomáhají matkám spojit péči o dítě se zaměstnáním (Hasmanová Marhánková, Štípková, 2018).

V publikacích se většinou objevuje, že babičky pomáhají svým dětem. Zřejmě to bude dáno primární vazbou dítě – matka, která zůstává matkou i v dospělosti svých dětí.

„Muži – prarodiče představovali po dlouhou dobu spíše neviditelnou součást studia mezigeneračních vztahů. Matrilinéární charakter mezigenerační pomoci, doložený nespočtem studií, vedl k logickému zájmu spíše o ženské členky rodiny“ (Hasmannová Marhánková, Štípková, 2018, s. 95). Nicméně se této problematice rozhodly Hasmanová Marhánková a Štípková (2014) také věnovat. A z výzkumu SHARE vytvořily tabulku relativní distribuce typu prarodičovství podle pohlaví.

Tabulka 2 – Relativní distribuce typu prarodičovství podle pohlaví

Zdroj: Hasmanová Marhánková, Štípková, 2014, s. 19

Tabulka 6: Relativní distribuce (s 95% IS) typu prarodičovství podle pohlaví		
	Žena	Muž
Intenzivně pečující	37 (33,0; 40,9)	23 (18,7; 26,3)
Občasně pečující - zblízka	22 (19,0; 25,7)	16 (12,3; 18,9)
Občasně pečující - zdaleka	12 (9,6; 14,9)	7 (4,6; 9,3)
Nepečující, ale přítomní	33 (29,2; 36,9)	51 (46,7; 55,9)
Nepečující, (téměř) nepřítomní	15 (12,2; 18,0)	21 (17,1; 24,5)
N	590	462

Pozn.: Intenzivní péče znamená „téměř každý den“ nebo „téměř každý týden“; občasná péče znamená méně často.
Součet četností nedává 100 %, protože jeden respondent může být zastoupen ve více typech.
Zdroj: SHARE [Börsch-Supan et al. 2008, 2013], vlastní výpočty.

Z tabulky vyplývá, že prarodiče – ženy pečují o vnoučata ve větším počtu, ale počet není natolik rozdílný, aby mužská role byla zanedbatelná.

V této kapitole se zabýváme mezigeneračními vztahy a do této chvíle se jednalo o vztah prarodič – rodič, a to zejména ve chvílích, kdy prarodiče pomáhají svým dětem (rodičům). S měnící se dobou, viz výše, se ale stále častěji můžeme setkat s generací rodičů v pokročilejším věku, kteří se starají nejen o své děti, ale také o své rodiče, jedná se o tzv. sendvičovou rodinu. Tento model rodiny je zcela odlišný a vše funguje jinak.

Skloubit starost o domácnost, zaměstnání, péči o děti a péči o své stárnoucí a většinou nemocné rodiče je velmi náročné.

Ke změně rolí může docházet pomalu a postupně, jak uvádí Bertini (2013), dospělí přejímají za své rodiče stále více úkolů, někdy je změna tak pomalá, že si jí ani nikdo nevšimne. Péče může být vyčerpávající a citově náročná, stejně jako péče o děti. Ve své publikaci dále Bertini doporučuje, aby pečovatelé přistupovali k péči tvůrčím způsobem, a to například tak, že povedou své děti k tomu, aby trávily čas s prarodiči. Tato součást rodinného cyklu někdy představuje výborný způsob, jak děti naučit empatii a dávání.

Novák (2013) pro rodiče, kteří pečují i o své vlastní rodiče doporučuje, aby si vypracovali podpůrnou síť. Připravit si adresář, kde budou zapsány kontakty na lékaře, psychologa, právníka, sociálního pracovníka apod., doporučuje také kontakt na spolehlivou paní na úklid či opraváře. Dále doporučuje si rozdělit úkoly, nenechávat veškerou starost o prarodiče na sobě. A hlavně myslet také na sebe – na obnovu svých zdrojů – fyzických i psychických.

2.4 Vztah prarodič – vnouče

V předchozí podkapitole jsme si stručně připomenuli mezigenerační vztahy mezi generacemi, které na sebe přímo navozují. Již tak jsou mezi nimi patrné velké rozdíly. Z toho lze předpokládat, že vztah mezi vnoučaty a prarodiči bude ještě o něco složitější.

Odlišnostmi mezi mladými adolescenty a prarodiči se zabývaly Žumárová a Balogová (2009), kde autorky uvádějí, že přestože obě věkově od sebe tak vzdálené skupiny mají v rámci společnosti nízký sociální status (ageismus u seniorů, nekompetentnost a nesvéprávnost u dospívajících, závislost obou skupin na obyvatelstvu v produktivním věku), jsou na ně kladeny vysoké nároky a obě skupiny vytváří svůj vlastní životní styl.

Vztahem dětí a dospívajících s prarodiči se zabýval také Matějček a Dytrych (1997), v rámci mladšího školního věku je vztah dědeček – babička s vnoučetem docela

vyrovnaný, v tomto věku dokážou oba prarodiče chápat problémy malého školáka, pomáhají mu, vybavují si, jaké problémy měli oni ve škole. Později, s nástupem puberty je situace již složitější, babičky dokážou spíše pochopit vnučky a dědečkové vnuky. Bližší vztah, zdá se, mají babičky se svými vnučkami, mohou spolu řešit módu, šijí, pletou apod. Dědečky od vnuků zajímá spíše zodpovědnost či příprava na povolání. V tomto věku vnoučat je mnoho věcí, které jednotlivé generace spíše rozdělují, než spojují. Generace je jiná, jinak mluví, jinak se oblékají, zdobí a jinak chovají, někteří prarodiče dnešní mláď dokážou pochopit a přijmout, a to je pak dle autorů dobrodiní pro všechny.

V současnosti, kdy se vše rychle vyvíjí, zejména informační technologie, se mohou prarodiče např. ztrácet v mluvě, ve výrazech dítěte, obzvláště v případě vnuka v dospívajícím věku. V této době se děti snaží být co nejvíce „cool a in“ a prarodiče jim mnohdy nerozumí. V dnešní době mají ovšem prarodiče k ruce mnoho knih, brožur či průvodců, jak rozumět dnešní době. Jednou z takových příruček je Průvodce moderním světem pro dědečka a babičku od Lenky Hrivňákové (2013), kde lze mimo jiné najít informace o možnostech internetu, o nástrahách podomních prodejců či tipy na organizace věnující se seniorům. Hlavním přínosem s ohledem na mezigenerační vztahy lze považovat informace o sociálních sítích, Skype, co znamená chatovat, být online, e-shop, nebo co znamená, že „podle seznamu“ bude pršet. Dospívající děti mluví automaticky tak, jak jsou zvyklé a nenapadne je, že prarodiče nerozumí tomu, když řeknou, že si něco potřebují „vygúglit“, něco „tvítnout“ či najít na „idosu“.

Např. *„Herní konzole – Zařízení určené k hraní videoher. Herní konzole jsou stolní – hry se potom zobrazují na televizi, nebo kapesní (vypadá jako telefon). Máte-li vnoučata a slyšíváte „Playstation“ [plejstejšn], „Nintendo“ nebo „Xbox“ [iksbox], vězte, že jde o typy herních konzolí, které vaši milovaní určitě chtějí“* (Hrivňáková, 2013, s. 53).

Vztahy mezi vnoučaty a prarodiči ovlivňuje do značné míry také fakt, jak často spolu prarodiče a vnoučata tráví čas. Jak moc se prarodiče zapojují do výchovy vnoučat, jak vypomáhají svým dětem např. s hlídáním. Tento fakt částečně ovlivňuje i vzdálenost bydliště prarodičů a dětí. Pro prarodiče žijící na stejném sídlišti je jednodušší a přirozenější zapojit se do výchovy než pro prarodiče, kteří žijí čtyři sta kilometrů daleko a jedinou cestou k přímému kontaktu s vnoučetem je několika hodinová cesta vlakem.

Dle zapojení do výchovy stanovily Hasmanová Marhánková a Štípková (2018) několik typů prarodičů. Prvním typem jsou intenzivní pečovatelé, tento typ neovlivňuje vzdálenost od bydliště vnoučat, zapojují se do péče pravidelně denně či týdně. Druhým typem jsou prarodiče, kteří bydlí v blízkosti svých vnoučat, ale do péče se zapojují jen občas, a to zejména ze zdravotních či pracovních důvodů a třetím typem jsou prarodiče, kteří pečují jen občas z důvodu fyzické vzdálenosti bydlišť.

Četnost fyzických kontaktů může ovlivnit vztah mezi vnoučetem a prarodičem, dle mého názoru zejména u mladších dětí. V dnešní době rychle se rozvíjejících informačních technologií, mohou být prarodiče s vnoučaty ve spojení mnohem jednodušeji, častěji a rychleji. Videohovor nemůže nahradit fyzický kontakt, ale kontakt proběhne a vztahy se formují. Prarodiče, kteří bydlí daleko od svých vnoučat tak mohou být součástí jejich života.

Pokud rodiče zapojují pravidelně do života svých dětí prarodiče, dítě si vytvoří k prarodiči blízkost a vidí prarodiče jako zdroj silné citové opory, dítě tím pádem má další dospělé osoby, které mu zajišťují pocit stability a bezpečnosti. V náročných situacích, jako rozvod rodičů nebo šikana ve škole, jsou pak tyto situace pro dítě méně náročné (Agresta In Ganesh, 2020, vlastní překlad).

Stejně jako existuje mnoho typů rodičů, dětí, existuje i několik typů prarodičů, záleží na osobnosti každého jedince, na jeho prioritách, zálibách, věku, zdravotním stavu apod. Do jisté míry záleží také na tom, v kolika letech se prarodiče prarodiči stali. Jiné zapojení můžeme čekat od 45 leté babičky, která má své povinnosti, zaměstnání, koníčky a jiné od 80 leté babičky, která má zdravotní omezení a je zvyklá na svůj klid.

Hasmanová Marhánková a Štípková (2018) definovaly ještě další rozdělení prarodičů. V tomto případě pouze babiček, jelikož mezigenerační pomoc má v české společnosti matrilineární charakter. Nedávný výzkum, který se zaměřoval na aktivity prarodičů s vnoučaty ukázal, že čistě mužské a ženské činnosti ze strany prarodičů nejsou nijak významné. U některých činností, jako např. příprava stravy, se liší frekvence a intenzita. Dle intenzity zapojení (od největšího zapojení po nejmenší) popsaly tyto typy babiček:

- a) Babička jako zaměstnání – denní, téměř denní zapojení, jedná se zejména o vyzvedávání dětí ze školy či školky, hlídání v pracovní době rodičů, plné nasazení do veškeré péče o vnoučata.
- b) Babička na telefonu – bez jasného řádu či pravidelnosti, babičky pečují bez přítomnosti rodičů na základě telefonické domluvy, dle potřeby.
- c) Babička jako vynucená pomoc – rodiče se obracejí na babičky v případě nutnosti – pracovní důvody, vyřizování na úřadech, nemoc apod., babička je schopna sama bez přítomnosti rodičů zajistit péči, ale nenabízí se sama, např. nechce hlídat přes noc, jde jen o výpomoc.
- d) Babička na zážitky – babička si maximálně užívá přítomnost vnoučat, vnoučata s babičkou zažívají dobrodružství, péče není pravidelná a jedná se jen o zážitky, nikoli o běžné denní záležitosti.
- e) Babička jako návštěva – babičky vnoučata navštěvují, nepečují o ně bez přítomnosti rodičů.
- f) Nepřítomná babička – minimální či žádný kontakt s vnoučaty.

Dělením prarodičů se zabýval také Matějček a Dytrych (1997), kteří rozdělili prarodiče do typů: vládce rodiny, protektoři, obětavci, žijí nový život, opuštění a ti ostatní. Charakter jednotlivých skupin vyplývá z názvu, snad jen skupinu „žijí nový život“ je třeba trochu upřesnit. Jedná se o prarodiče, kteří se stali prarodiči v mladém věku a mohou současně s vnoučaty mít ještě vlastní děti, střetávají se u nich role rodičovská a prarodičovská.

Děti potřebují více socializačních aspektů než jen rodiče, později učitele a kamarády. Prarodiče mají na vnoučata jiný vliv než rodiče. Rodiče mají určovat pravidla chování, směr dětem, prarodiče tady máme od toho, aby vnoučata trošku rozmazlovali, předávali jim svá moudra a ukázali dětem i jiný pohled na svět. Působení každé sociální skupiny je v socializaci specifické. Dle Strašíkové (2004) vzájemný láskyplný vztah mezi prarodiči a vnoučaty potvrzuje jejich sounáležitost a vzájemnou potřebnost. Prarodiče dodávají vnoučatům odvalu a vnoučata se stávají náplní života prarodičů, kompenzují tak jejich případnou nostalgii z pocitu prázdného hnízda.

Vlivem prarodičů na vnoučata se věnovala také profesorka Oxfordské univerzity Buchanan z Katedry sociální politiky a intervence. Výzkumem ukázala, že vysoká úroveň zapojení prarodičů zvýšila blahobyt vnoučat. Studovala více než 1500 dětí, které díky vysoké účasti prarodičů měly méně emocionálních problémů a problémů v chování (Temkin, 2019, překlad vlastní).

Stejně tak je důležité, aby i prarodiče měli socializační aspekt od svých vnoučat. Důležité je vzájemné působení. Rolemi, funkcemi a různými typy prarodičů se zabývalo mnoho autorů. Ovšem tím, jakým způsobem z hlediska socializace mohou svá vnoučata prarodiče ovlivnit, se příliš autorů nezabývá. Stejně tak otázkou, zda jsou pro děti jejich prarodiče vzorem a případně v čem.

3. Vzory

Co znamená být vzorem? Kdo je to vzor? Každý může mít na tyto otázky jiné odpovědi, každý může sousloví „být vzorem“ vnímat a cítit jinak. Někdo si vybaví mediálně známou osobnost, někdo svého učitele, člena rodiny, vědce apod.

Terminologicky vychází slovo vzor z latinského pojmu exemplum, často se používají i jiné pojmy jako vzor, ideál, model apod. Autor také často používá pojem „exemplifikácia“, čímž rozumíme prostředek mezilidského ovlivňování, jako „příkladování“ (Grác, 1990).

„V tejto súvislosti sa často objavuje výskyt pojmov model, vzor, ideál a napodobňovanie, ktoré majú veľa spoločného. Ideál – podnetový činiteľ príkladu, špecifický vzor, ktorý je hodnotený vysoko pozitívne a nedá sa odstupňovať ani kvantifikovať“ (Vrabec, Petranová, 2013, s. 40)

„Socializace probíhá také prostřednictvím identifikace se vzory, internalizací postojů, hodnot a chování druhých. Sociální identita se utváří výrazně prostřednictvím identifikace se skupinami a osobami, které jedinec vnímá jako vzorové a referenční. Jestliže se tedy snažíme poznat to, jakým způsobem probíhá socializace současné mladé generace, stojí za úvahu položit si otázku, kdo jsou vzory dnešních dětí a mládeže“ (Stašová, Slaninová, Junová, 2015, s. 88).

Kdo je pro někoho vzorem, může být pro jiného naprosto nedůležitým člověkem. Každý obdivuje něco jiného, každý má jiné záliby, jiné zvyklosti a jiné životní cíle. Lze říci, že asi právě podle našeho cítění a životního cíle si vybíráme vzory. Není to něco, nad čím je potřeba dlouhé hodiny dumat a přemýšlet, kdo asi je ten vzor. Je to něco, nad čím nemusíme přemýšlet, zkrátka to tak je, cítíme, že ten člověk, který je právě tím naším vzorem, se od ostatních odlišuje. Vážíme si ho pro to, jaký je, pro to, co dělá. Obdivujeme ho. Chtěli bychom být také tak hodní, úspěšní, šikovní, slavní, chytří, cokoliv... Jeho chování nám imponuje, vnímáme ho jako správné, líbí se nám. Chtěli bychom se tak také chovat, nebo mít dané vlastnosti. Ubíráme se tedy automaticky tím směrem, který by nás mohl k našemu vzoru trochu přiblížit.

Přehlednou kategorizaci vzorů představila Oravcová (Oravcová, 2009 In Vrabc, Petranová, 2013). Vzory rozdělila do několika kategorií.

- a) Fyzicky přítomné osoby – např. člen rodiny či zájmové aktivity. Jedinec je se vzorem v přímém kontaktu.
- b) Fyzické osoby z referenčních skupin – jde o např. starší spolužáky či trenéry.
- c) Zprostředkované vzory – dospívající osobu přímo nezná, kontakt je zprostředkovaný přes média. Jedná se o zpěváky, herce, sportovce.
- d) Exemplární vzory – jedná se o vzory, které společnosti předkládá škola, církve, politická kultura apod., těmito vzory jsou zejména známé osobnosti národa.

Jiné rozlišení vzorů představil Grác (1990), který rozdělil kategorie následovně:

- a) Specifikované vzory – což jsou nejkonkrétnější vzory, které vznikají na základě smyslového poznání, je možné je přímo vnímat, můžeme je nazvat také bezprostředními vzory.
- b) Typizované vzory – typizovaný vzor může být konkrétní – blízký i vzdálený, bezprostřední nebo zprostředkovaný. Od specifikovaného vzoru se liší delším působením a vyšší mírou reprezentativnosti. Pomocí typizovaných vzorů je možné řešit různé problémové situace.

- c) Abstrahované vzory – v tomto případě se může jednat o reálné i pomyslné osoby z literatury, filmů apod.

3.1 Hodnotová orientace dané věkové kategorie

„Odolat tlaku vrstevníků je obtížnější, než by se na první pohled zdálo. Každý dospívající chlapec nebo dívka touží někam patřit. Ačkoliv je tato touha nejpatrnější u dětí vyrůstajících v neúplných rodinách, stejně tak to platí i u dětí s dobrým rodinným zázemím, které, pokud jsou zdravé, potřebují sami sebe definovat jinak než prostřednictvím svých rodičů. Tato potřeba je součástí hledání nezávislé identity a vlastního místa a postavení ve světě“ (Pöethe, 1999, s. 149). Potřeba někam patřit vychází ze základních potřeb člověka. V případě nenaplnění této potřeby není možné realizovat vyšší, nadřazenější potřeby. Každý, i mladý člověk v tomto věku potřebuje mít hodnoty, sdílet s ostatními zážitky a řešit problémy.

Hodnotami v tomto věku se zabývá několik autorů. Dle Langmaiera s Krejčíkovou (2006, s. 160) *„mladý člověk v tomto období hledá opověď na řadu základních otázek – kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější. Znamená to dobře poznat své možnosti i meze, přijmout svoji jedinečnost i s některými omezeními a nedostatky, což je zvláště obtížné zejména pro dospívající s jakýmkoliv typem handicapu nebo zdravotního postižení, které také musí být nyní do celkového sebepojetí integrovány“*.

Vágnerová (2000, s. 162) uvádí, že *„ve středním školním věku si dětská skupina vytvoří svoje vlastní normy. Normy vrstevnické skupiny jsou pro děti velmi důležité. Sice ještě nejsou považovány za významnější než pravidla, která určují dospělí, ale v dětské skupině jsou respektovány. Pokud by se dítě nechovalo požadovaným způsobem, kamarádi by je nepřijali. Hrozba zavržení a izolace je natolik silná, že se všichni raději podřídí. Hodnocení ve vrstevnické skupině se začíná řídit podle vlastních pravidel a je stejně významné jako hodnocení dospělých“*.

Dle Bělíka, Hoferkové a Krause (2017) je vrstevnická skupina pozitivní v tom, že se jedná o prostředí sociální opory, navazování vztahů, jsou zde prožívány první lásky,

emoce, city, zároveň se však jedinec může v rámci této skupiny setkat se sociálně patologickými jevy.

„Po jedenáctém roce věku význam vrstevnických vztahů prudce narůstá. Proměny, svízele, dramata, konflikty, krize – to vše chlapce a dívky podobného věku sblíží jako dohromady jako účastníky obdobného „údělu“, obdobných zkušeností, „kterým nikdo jiný nerozumí“ (Helus, 2004, s. 212).

Všichni výše uvedení autoři se vzájemně svými tvrzeními doplňují a my s nimi můžeme jen souhlasit. Vliv vrstevníků v této věkové skupině je nenahraditelný. Částečně vrstevníci suplují rodinu, teenageři tráví veškerý svůj volný čas raději venku s kamarády než doma, více se přátelům svěřují. V tomto období vědí kamarádi daleko více než rodiče, což může způsobovat řadu problémů. V této práci se budu zabývat pouze věkovou skupinou 10–15 let, tedy přibližně druhý stupeň základní školy, kdy síla vrstevnické skupiny je již značně vyvinutá a děti jsou jí ovlivněny.

Vybraná věková skupina spadá do vývojové fáze „školní věk“, kterou dle Vágnerové (2017) můžeme rozdělit na několik fází:

- a) Raný školní věk, který trvá od nástupu do školy do přibližně 9 let. V této fázi je charakteristická změna sociálního postavení dítěte, zvládá novou roli, naučí se číst, psát a počítat.
- b) Střední školní věk, který trvá od 9 do přibližně 11-12 let, tedy do přechodu na druhý stupeň, v tomto období dochází k přípravě na dobu dospívání, dítě si vytváří pozici, která předurčuje jeho budoucí sociální postavení. Dítě se plynule rozvíjí ve všech oblastech.
- c) Starší školní věk, resp. období 2. stupně základní školy trvá do ukončení povinné školní docházky, tedy do přibližně 15 let. Z biologického hlediska jde o období puberty, je zde patrné postupné osamostatňování se a odpoutávání od rodiny.

3.2 Aktuální vzory dospívajících dětí

Důležité je také si uvědomit to, jaké hodnoty vzor představuje, některé vzory jsou jistě hodnotnější než jiné. Lze pozorovat, obzvláště právě u dospívající generace volbu vzorů, které jsou dány jen vzhledem, odlišnosti od ostatních, na dotaz, proč je pro něj daný vzor vzorem, je možné dostat odpověď „protože je hezká“.

Ostatně při výzkumu z roku 2009 Stašová (2010) uvádí, že při otevřené otázce dětí při odkrytí příčin, které vedou děti k tomu, kterou osobu volily za životní vzor, dívky ve větší míře preferovaly povahové vlastnosti a vzhled. Chlapci naopak schopnosti a dovednosti.

Právě nápodoba vzorů či jejich ztotožňování je velice důležité v období dětství a dospívání. Výběr správného vzoru je stěžejní. Důležité je také mít na výběr. I člověk, kterého dítě nezná blíže, může být pro dítě zajímavý, může se mu chtít podobat. I naprosto cizí člověk, kterého např. vidá při cestě do školy, může hrát zásadní roli v procesu socializace (hezky se usmívá, vypadá spokojeně, má líbivý vzhled...)

Nápodoba se vzorem slouží také jako nenucená výchova dítěte. Když si dítě samo vybere správný vzor (matku, otce, prarodiče), ztotožňuje se s jeho chováním a tím se učí správným vzorcům chování. I Helus (1984) ve své publikaci hodnotí, že dítě skrze své ztotožnění se vzorem si přisvojuje hlediska, postoje, názory a chování svých rodičů a mnohdy je tak vychovááno lépe a účinněji než např. příkazováním a zakazováním či domlouváním.

„Už před dovršením třetího roku věku můžeme pozorovat, jak si dítě náruživě hraje na maminku nebo tatínka. Vcituje se do nich tak, jakoby ani nešlo o pouhou hru, je jimi ve svém zápalu snad víc, než samo sebou.“ (Helus, 1984, s. 175). U starších dětí je výčet možných vzorů daleko rozsáhlejší, nemají v okolí jen rodiče případně další rodinu. Ve věkové kategorii, které se věnuji v této diplomové práci, mají výběr rozmanitější a výběr se řídí více životním stylem dospívajících, jejich zájmy a koníčky.

Na problematiku výběru vzorů upozorňují také Vrabec a Petranová (2013). Rodiče, učitelé i vychovatelé mají tendence dospívajícím předkládat vzory, které sami považují

za správné, to se ale dospívajícím často nelíbí, a přestože by proti vzoru jako takovému neměli námitek, nechtějí jej přijmout, protože jim je předkládán.

„Rychlý rozvoj motorických, percepčních i ostatních schopností vede k novým a hlubším zájmům – k zájmu o sport, četbu, hudbu, filmy a divadlo, případně se objevují i prvé vážnější pokusy o aktivní literární, hudební nebo výtvarnou tvorbu“ (Langmaier, Krejčířová, 2006, s. 149). A to může ovlivnit i výběr zájmů a vzorů dětí v tomto věku. Vzory často jsou herci, zpěváci, sportovci a v dnešní době také ve značné míře youtubeři všeho druhu. S ohledem na rychle se měnící společnost, masivní rozvoj médií a dostupnější přístup k internetu než kdy dřív, jsou změny v této oblasti pochopitelné.

Jak už bylo zmíněno výše, nezbytnou podmínkou pro socializaci je přítomnost druhých osob – modelů či vzorů, v jejichž osobnosti je něco, co podněcuje jedince k napodobování nebo celkovému připodobnění se na základě empatie. Jsou to zpravidla osoby, které dítě miluje, které mu imponují, na nichž je závislé. (Helus, 2004).

S ohledem na vývojovou psychologii a osobnost jedince je těžké právě v období puberty a prepuberty zabránit tomu, aby se dítě nezačalo učit nápodobou od špatného vzoru, či vzoru nějakým způsobem závadového. V tomto období vliv rodičů klesá a začíná ho přebíjet vliv vrstevnické skupiny. Pro děti jsou rodiče i prarodiče považováni za osoby z jiné doby, kteří nerozumí aktuálním problémům natož jeho náladám a potřebám.

Na vzory byl zaměřen i výzkum z roku 2010, který uveřejnil Bocan (2012) a který se zaměřoval právě na vzory u dětí ve věkové skupině 6-15 let. Pouze polovina respondentů odpověděla, že má svůj vzor, druhá polovina uvedla, že vzor nemají nebo neví. Pro přehlednost je z výzkumu k dispozici tabulka, která zahrnuje odpovědi poloviny respondentů, kteří odpověděli, že svůj vzor mají.

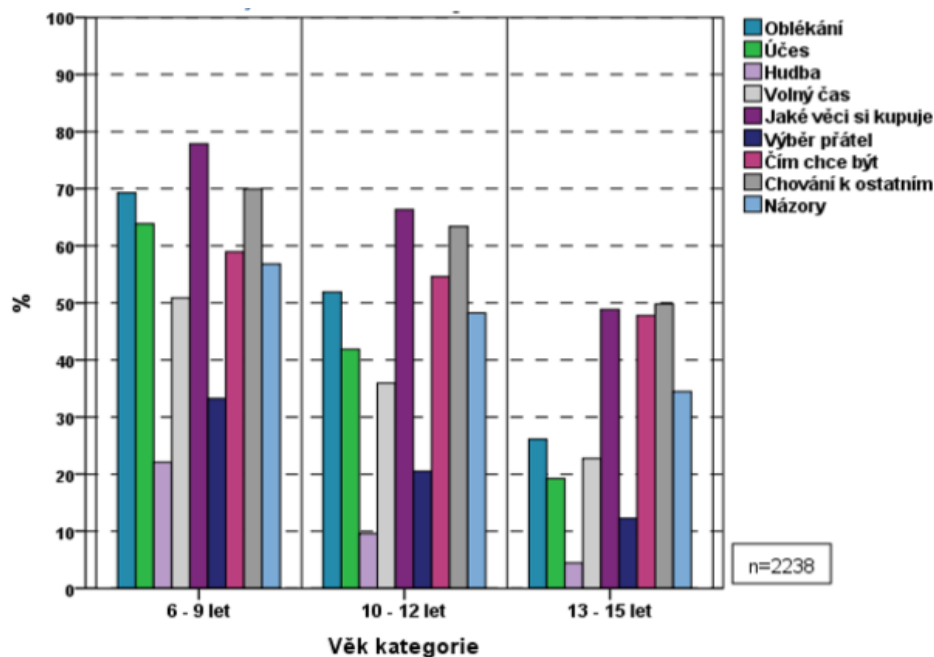
Tabulka 3 – Vzory dětí, výzkum 2012

Zdroj: Bocan, 2012, s. 63

Vzor	Počet dětí	V procentech
Sportovec/sportovkyně	288	27 %
Zpěvák/zpěvačka/hudebník	184	16,5 %
Maminka	141	13 %
Ostatní příbuzní	113	9,5 %
Tatínek	93	8 %
Fiktivní/pohádková postava	74	6,5 %
Kamarád/kamarádka	51	5 %
Herec/herečka	50	5 %
Učitel/učitelka	25	2,5 %
Oddílový/á vedoucí/trenér/trenérka	25	2,5 %
Modelka	21	2 %
Ostatní	32	2,5 %

Je pozitivní, že vzor ve sportovcích vidí tolik dětí. Při tomto výzkumu z roku 2010 ještě nebyly na scéně dnešních dětí nyní tak oblíbení youtubeři, domnívám se, že v dnešní době by právě youtubeři obsadili první příčku tabulky.

Tíhnutí ke vzoru mezi rodiči nebo v rodině se projevilo ve výzkumu v roce 2009 u dětí ve věku 6-8 let (Stašová, 2010). „*Se vzrůstajícím věkem dítěte vliv rodičů zcela očekávaně ve všech oblastech klesá, a to nejčastěji na úkor kamarádů a vrstevníků a také v návaznosti na stoupající vlastní nezávislost. Nejvýrazněji se působení rodičů mění v případě ne tak zásadních záležitostí, jako je výběr oblečení a účes. Zatímco děti ve věku 6–9 let uváděly, že je rodiče ovlivňují v oblečení v 69 % a účesu 64 % případů, ve věku 13–15 let to bylo už pouze ve 25 % a 20 %. Rovněž výběr způsobu trávení volného času a také věcí, které si děti kupují, ovlivňují rodiče se zvyšujícím se věkem dítěte stále méně (v případě volného času z 50 % u 6–9 letých na 22 %, u 13–15letých a kupování věcí ze 78 % na 48 %). Ačkoliv se vliv rodičů postupně snižuje, stále jsou rozhodujícími vzory pro přibližně polovinu dětí ve věku 13–15 let v tom, jak se chovat k ostatním a také čím chtějí v budoucnu být*“ (Hodnotové orientace, 2011, s. 45).

Graf 4 – V čem si děti myslí, že je rodiče ovlivňují v souvislosti s věkem

Zdroj: Hodnotové orientace, 2011, s. 14

Vzory v rámci různých známých osobností mohou skýtat řadu negativních vlivů. A je proto dobré vědět, kdo je vzorem našich dětí, jaký je to člověk a jak se prezentuje. Už Pöethe (1999) upozorňoval na některé hvězdy hudebního nebe, které si libují veřejně v závislostech na omamných látkách či násilí.

K tomuto problému se vyjadřuje i Vágnerová (2000), která vidí jako riziko potřebu dítěte identifikace s negativně hodnocenou postavou, která přestupuje normy a dělá obecně zakázané věci. Pro některé děti to může být atraktivní a často nezůstává nápodoba jen symbolická, ale děti mají potřebu se tak chovat i ve skutečnosti. Jedná se zejména o agresi a násilné chování.

Tendence k agresi a násilnému chování mohou podpořit také média, která veřejně agresi prezentují. Například bojovníci MMA se mohou jednoduše také stát vzory dětí, učí se podobným chvatům, které se ale nebojí v jisté chvíli použít např. ve vypjaté situaci před školou. Tohle jsou právě rizika vzorů dnešních dětí. Co se týče vzorů dnešní dospívající mládeže ve věku 10–15 let, zajímá nás zejména skutečnost, zda jsou pro děti vzorem jejich prarodiče a pokud ano, tak z jakého důvodu a čeho si na prarodičích váží.

4. Výzkumné šetření k problematice prarodičů jako vzorů

Tato metodologická část se věnuje detailněji jednotlivým výzkumným krokům. Empirická část se skládá z několika oddílů. V první části se budu zabývat metodologií výzkumného šetření. Definuji si základní výzkumný problém a výzkumný cíl. V další podkapitole představím hlavní a vedlejší výzkumné otázky a hypotézy, které si budu následně ověřovat. Ve třetí podkapitole se budu zabývat výzkumnými metodami, které byly během šetření použity a v poslední podkapitole představím výzkumný vzorek s jeho charakteristikami.

4.1 Výzkumný problém a výzkumný cíl

O tom, že děti v dané věkové kategorii 10-15 let mají své vzory, není pochyb. Někdy si děti svůj vzor připouští a dokáží jej specifikovat, jindy se nechávají někým ovlivnit a inspirovat, podvědomě svůj vzor sledují, pozitivně hodnotí, ale nedokáže sdělit, že právě on je vzor. Období dopívání je charakteristické hledáním identity, hledání vzorů a idolů je přirozené.

S ohledem na zkušenosti s touto věkovou skupinou se domnívám, že v čele tabulky by se mohli mezi hlavní vzory řadit zejména youtubeři, kteří v dnešní době jsou velmi populární a mládeží oblíbení. Dál se jistě na předních příčkách usadí sportovci a celebrity. Výzkumy zaměřené na vzory dětí jsou k dispozici na internetu i v dostupné literatuře, ale nikde jsem nenašla výzkum, který by se zaměřoval na to, zda jsou pro děti vzorem jejich prarodiče.

Cílem výzkumného šetření této diplomové práce je zjistit, zda jsou pro dnešní děti ve věkové skupině 10-15 let prarodiče vzorem a pokud ano, z jakého důvodu.

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

K výzkumnému šetření byla stanovena jedna hlavní výzkumná otázka, dílčí otázky a následující hypotézy.

Hlavní výzkumná otázka:

Jsou pro dnešní děti ve věku 10-15 let prarodiče vzorem?

Dílní otázky:

Jaká je souvislost mezi pohlavím respondentů a preferovaným pohlavím prarodičů jako vzorů?

V čem jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem?

Hypotézy:

H1: Děti ve věku 13-15 let si svých prarodičů váží více než respondenti ve věku 10-12 let.

H2: Dívky budou oproti chlapcům preferovat babičky jako vzory častěji než dědečky.

H3: Vnoučata se s prarodiči ze strany matky vídají častěji než s prarodiči ze strany otce.

H4: Existuje souvislost mezi věkem respondentů a vnímáním prarodičů jako vzorů.

K hypotéze č. 1 mě vede fakt, že starší děti jsou si více vědomí toho, co pro ně prarodiče znamenají, neberou je jako automatickou součást života a domnívám se, že si prarodičů budou vážit více než mladší děti. Hypotézu č. 2 je možné podložit tvrzením Matějčka a Dytrycha (1997), kteří se věnují vztahům mezi vnoučaty a prarodiči a uvádějí, že později, s nástupem puberty je situace okolo vnoučat již složitější, babičky dokážou spíše pochopit vnučky a dědečkové vnuky. Bližší vztah, zdá se, mají babičky se svými vnučkami, mohou spolu řešit módu, šijí, pletou apod. Dědečky od vnuků zajímá spíše zodpovědnost či příprava na povolání

Hypotéza č. 3 je inspirovaná výsledky výzkumu Žumárové a Balogové (2009), viz teoretická část diplomové práce str. 34, kde bylo zjištěno, že respondenti výzkumu – dnešní vnoučata i prarodiče v době svého dětství trávili s prarodiči ze strany matky více času. Čtvrtá hypotéza vychází z výzkumu z roku 2009 (Stašová, 2010), kde bylo zjištěno, že vliv rodičů a rodiny se vzrůstajícím věkem klesá, zároveň s odkazem na zdůvodnění hypotézy č. 1 si starší děti prarodičů více váží, proto se domnívám, že existuje souvislost mezi věkem respondentů a vnímáním prarodičů jako vzorů.

4.3 Výzkumná metoda

Pro zjištění výzkumné otázky a možnost potvrdit či vyvrátit zvolené hypotézy byla vybrána kvantitativní metoda výzkumného šetření a forma sběru dat dotazníkem. Dotazník obsahoval otázky otevřené, polouzavřené, uzavřené i škálové. Škálové otázky se účelně skládaly z čtyřbodové stupnice, aby se respondenti vyhnuli neutrálním odpovědím uprostřed škály. Dotazník se skládal z celkem 25 otázek. V první části se jednalo o otázky faktografické, následně otázky subjektivní, zaměřené na postoje, vzory a prarodiče. S ohledem na věk respondentů byl volen jednodušší a časově méně náročnější dotazník. Zpracování dotazníku bylo anonymní. Dotazníky byly zpracovány elektronicky pomocí aplikace Google Forms. Vzor dotazníku i s průvodním dopisem je součástí přílohy.

Pro utvrzení, že respondenti dobře rozumí pojmu „být vzorem“ byla před dotazníkovým šetřením uskutečněn **předvýzkum** formou malé ankety, kde jsem u 10 respondentů v daném věku zjišťovala, jak rozumí pojmu „vzor“. Odpovědi jsou zahrnuty v praktické části. Předvýzkum je důležitý i z pohledu Gavory (2000, s. 69) a to tak, že *„předvýzkum často ovlivní i předcházející etapy výzkumu. Umožní udělat malé korektury v hypotézách nebo u výzkumného souboru. To znamená, že jednotlivé etapy výzkumu nejsou přísně sekvenčně dané, ale vzájemně se ovlivňují. A to i zpětně“*.

Pro dokreslení a upřesnění zjištěných informací byla použita ještě metoda kvalitativní, a to formou rozhovoru. Rozhovoru se účastnili tři respondenti z dotazníkového šetření. Rozhovory zajistí komplexnější informace než dotazník. Rozhovor nebyl strukturovaný. S ohledem na citlivý věk respondentů byli při rozhovoru pouze vedeni k tomu, aby se drželi tématu trávení volného času, vzorů a prarodičů, rozhovor byl spíše volný. Rozhovory také nejsou obsáhlé, nejedná se o hloubkové rozhovory, ale pouze o rozhovory, které mají dokreslit výsledky dotazníkového šetření. Rozhovor obsahuje pouze okruhy, které je dobré uvést, hloubka či pořadí vyplynuly při rozhovoru s respondentem. Přepis rozhovorů je součástí přílohy této diplomové práce.

4.4 Předvýzkum

Do této části zahrnu předvýzkum, kdy bych vhodnou formou zjistila, co vůbec pro danou věkovou skupinu znamená být vzorem. Předvýzkum by byl vstupním šetřením, které by mělo za úkol pochopit vnímání pojmu „být vzorem“ a dál by předvýzkum sloužil jako materiál pro ujištění tvorby otázek pro dotazník.

Anketa v rámci předvýzkumu byla uskutečněna na začátku roku 2020. Byli osloveni respondenti, kteří posléze také dostali dotazník k vyplnění. Otázka v rámci ankety zněla: co pro tebe znamená „být vzorem“.

Dívka 11 let: *„Že je někdo super, dělá dobré věci.“*

Dívka 13 let: *„Že chci být jako on.“*

Chlapec 10 let: *„Znamená to, že má dobrý život a vydělává hodně peněz.“*

Dívka 14 let: *„Být vzorem znamená ovlivňovat ostatní lidi, například sportovci.“*

Chlapec 15 let: *„Vzor pro mě znamená, že chci být jako on, má dobré názory a dělá, co ho baví.“*

Dívka 10 let: *„Nevím, asi že se dobře chová, je hodný a všichni ho znají.“*

Chlapec 14 let: *„Že mě ten člověk inspiruje.“*

Chlapec 11 let: *„Když je vzor, tak bych chtěl být jako on, líbí se mi jeho chování.“*

Chlapec 10 let: *„Pro mě je vzor jeden youtuber, líbí se mi, co dělá, sleduju ho, taky bych chtěl být youtuberem.“*

Dívka 13 let: *„Být vzorem někomu znamená, že ten, kdo ho sleduje, ho má rád, má stejné názory.“*

Z předvýzkumu vyplývá, že respondenti v dané věkové kategorii v zásadě dobře chápou pojem „být vzorem“. V odpovědích jsou odlišnosti, ale rozumí tomu, že je to někdo, kdo jde příkladem v pozitivním slova smyslu, někdo, kdo ovlivňuje své okolí. Překvapila mě odpověď desetiletého chlapce, který uvedl: *„znamená to, že má*

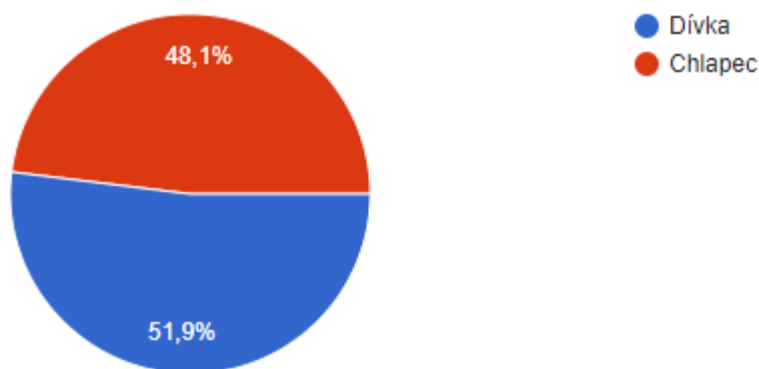
dobrý život a vydělává hodně peněz“. Na jednu stranu je pozitivně překvapující první část odpovědi s dobrým životem, ale na druhou stranu zmiňuje peníze jako to podstatné. Z tohoto úhlu pohledu může být odpověď vnímána tak, že se jedná o někoho slavného – sportovce, youtubera, celebritu, nikoli o někoho v rámci rodiny či přátel. Po provedení předvýzkumu je tedy možné použít pojem „být vzorem“ do dotazníkového šetření.

4.5 Výzkumný vzorek

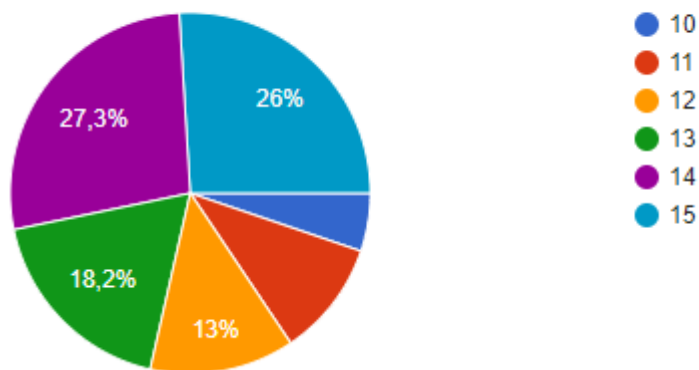
Výzkumné šetření proběhlo na počátku roku 2020 a zúčastnilo se ho celkem 154 respondentů ve věkové kategorii 10-15 let. Jedná se o věkovou skupinu dospívajících, která je velmi charakteristická. Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, jedná se o období mezi dětstvím a dospělostí, období, kdy přibývá povinností, ale stále nepřibývá tolik práv, jak by si dospívající představovali. Období je charakterizováno významným vlivem okolí a postupnou ztrátou vlivu rodiny. O to více bude zajímavé zjištění, zda jsou i v této věkové kategorii prarodiče pro svá vnoučata vzorem.

Žádost o vyplnění dotazníků byla zaslána na několik základních škol v rámci Středočeského kraje. Nejedná se o reprezentativní vzorek, jen o náhled do dané problematiky, pro zjištění, jaké trendy může ukazovat. Jedná se o záměrný dostupný vzorek respondentů. Dotazníky byly odeslány elektronicky s možností tisku, v případě, že by nebylo možné s žáky dotazník vyplnit.

Rozložení pohlaví respondentů bylo téměř rovnoměrné. Věkové rozložení již skýtal větší rozdíly. Na dotazník odpovědělo celkem 80 dívek a 74 chlapců.

Graf 5 – Rozložení pohlaví respondentů

Graf 6 – Rozložení věkové kategorie respondentů

U věkového rozložení respondentů je největší podíl čtrnáctiletých (42 respondentů) a vzápětí patnáctiletých (40) žáků základních škol. V nejmenším poměru byli zastoupeni desetiletí žáci, celkem 5,2 %, v absolutním počtu se jednalo o 8 respondentů a jedenáctiletých 10,4 % tedy 16 respondentů. Dvanáctiletých bylo 20 respondentů, třináctiletých 28. V součtu odpovídalo na dotazník 154 žáků základních škol. Průměrný věk respondentů byl 13,3 let. Průměrný věk respondentek dívek byl 13,2 let a chlapců 13,4 let.

V níže uvedené tabulce jsou uvedeny počty v závislosti na pohlaví i věku respondentů.

Tabulka 4 – Složení základního souboru dotazníkového šetření

Pohlaví/věk	10	11	12	13	14	15	Celkem
Dívka	6	8	14	12	18	22	80
Chlapec	2	8	6	16	24	18	74
Celkem	8	16	20	28	42	40	154

5. Interpretace výsledků

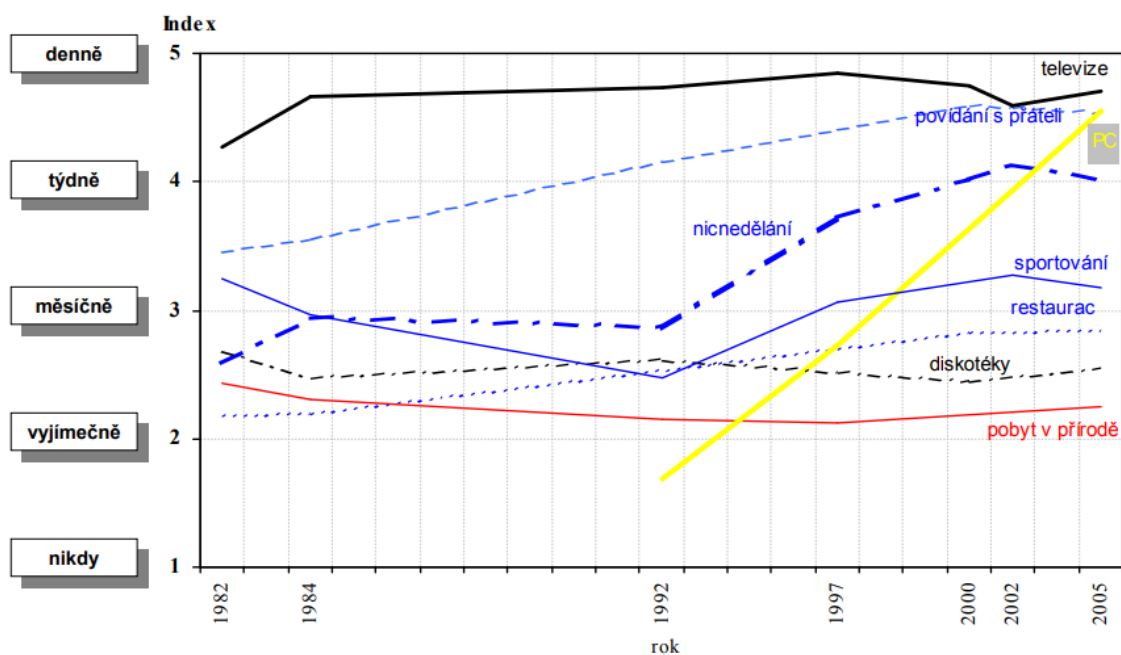
5.1 Analýza a zpracování dat

Data byla zpracovávána pomocí aplikace Google Forms. V této aplikaci byl tvořen i dotazník. Aplikace odpovědi přímo zaznamenává do grafů. Výhodou této aplikace je možnost nastavit si upozornění na email, že byla zaznamenána nová odpověď respondenta.

Dotazník obsahoval otázky otevřené, polouzavřené, uzavřené i škálové. Škálové otázky se účelně skládaly z čtyřbodové stupnice, aby se respondenti vyhnuli neutrálním odpovědím uprostřed škály. Dotazník se skládal z celkem 25 otázek. V první části se jednalo o otázky faktografické, následně otázky subjektivní, zaměřené na postoje, vzory a prarodiče.

V rámci dotazování respondentů na trávení volného času, měli k dispozici možnost v dotazníku označit až tři odpovědi z celkem jedenácti předdefinovaných, případně doplnit zcela jinou odpověď. Jak uvádí Sak a Saková (2004) *„za volný čas je podle sociologických kritérií považován čas, v němž jedinec svobodně a na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Jedná se o tu část mimopracovního, mimoškolského času, která zbude po zabezpečení individuálních, rodinných, existenčních a biologických potřeb“*.

Dohromady 88 respondentů označilo mezi svými odpověďmi i možnost trávení volného času doma na PC, herní konzoli či mobilním telefonem. V rámci této otázky bylo zjištěno celkem 438 odpovědí, což vychází v průměru na 2,8 odpovědí na jednoho respondenta. Byla to nejčastěji označovaná odpověď. Když vezmu v úvahu věkový průměr respondentů, tedy 13,3 let, není toto zjištění velmi pozitivní. Přesto, jak se ukázalo, trend trávení volného času u PC roste dle výzkumu od roku 1992 strmě nahoru. Přestože se jedná o výzkum do roku 2005 na respondentech ve věku 15-18 let, je možné jej pro porovnání použít. Za 15 let se doba a vývoj natolik změnil, že průměrné šestnáctileté děti a jejich trávení volného času v roce 2005, je možné srovnat s průměrným třináctiletým dítětem v roce 2020.

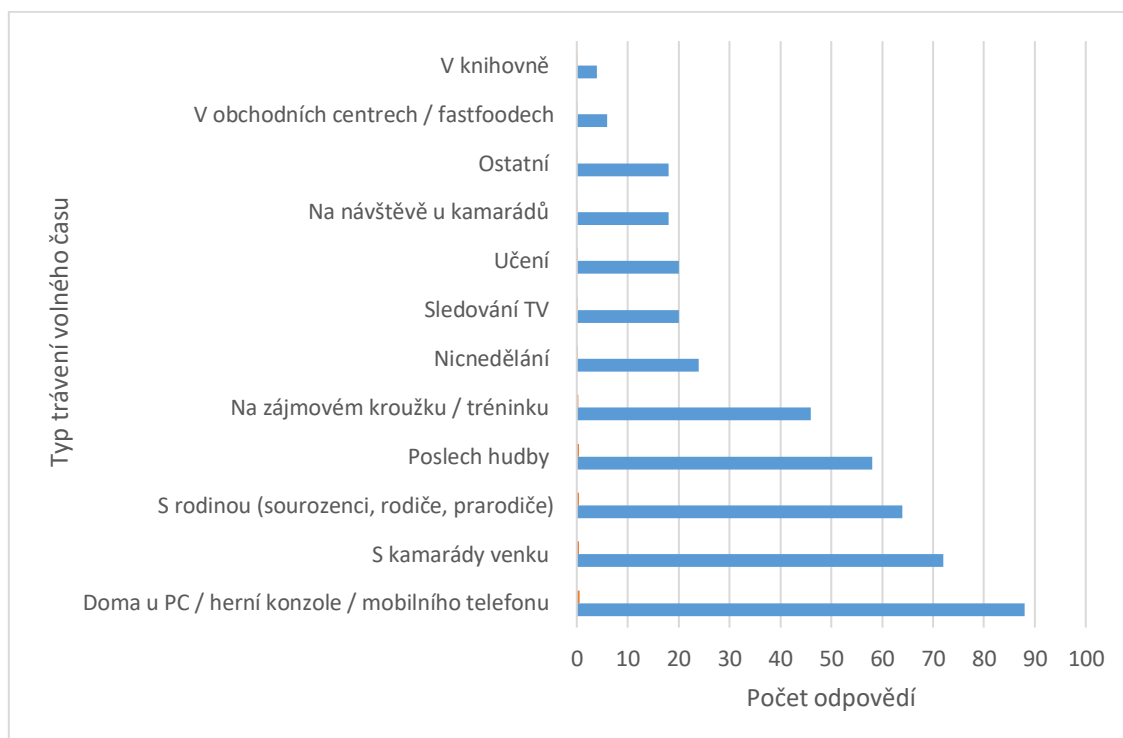
Graf 7 – Vývoj volnočasových aktivit mládeže, od roku 1982 do roku 2005, škála 1-5, 1-nikdy, 5-denně, věková skupina 15-18 let

Zdroj: Sak, Saková, (b. r.), s. 38

Druhou nejčastější odpovědí respondentů na otázku trávení volného času bylo, že tráví čas s kamarády venku, tuto odpověď označilo 72 respondentů a 64 respondentů odpovědělo, že tráví volný čas nejčastěji s rodinou (sourozenci, rodiče, prarodiče). Viz následující tabulka a graf.

Tabulka 5 – Trávení volného času respondentů

Typ aktivity	absolutní počet	%
Doma u PC / herní konzole / mobilního telefonu	88	57,10%
S kamarády venku	72	46,80%
S rodinou (sourozenci, rodiče, prarodiče)	64	41,60%
Poslech hudby	58	37,70%
Na zájmovém kroužku / tréninku	46	29,90%
Nicnedělání	24	15,60%
Sledování TV	20	13%
Učení	20	13%
Na návštěvě u kamarádů	18	11,70%
Ostatní	18	11,70%
V obchodních centrech / fastfoodech	6	3,90%
V knihovně	4	2,60%
Celkem odpovědí	438	

Graf 8 – Trávení volného času respondentů

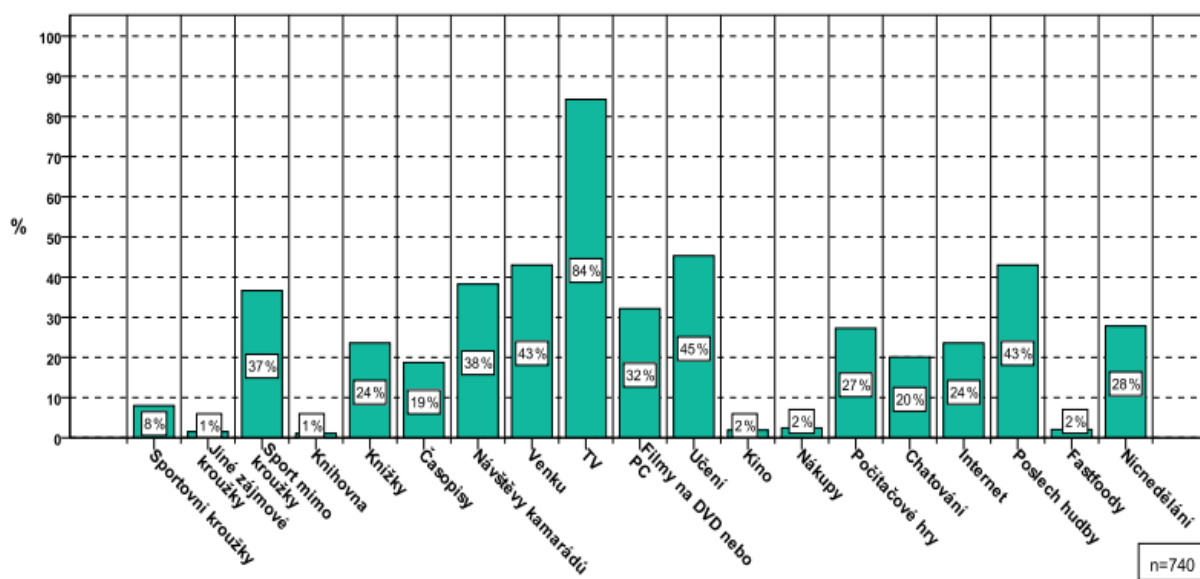
Velmi dobře v rámci dotazování vyšla i rodina, respektive trávení respondentů volného času s rodinou. S rodinou děti v daném věku tráví více času než na kroužcích či poslechem hudby. Trávení času s rodinou označilo 64 respondentů. V rámci dotazníku byli do této kategorie zahrnuti sourozenci, rodiče i prarodiče.

Hofbauer (2004) uvádí, že rodina je pro dítě prvním prostředníkem, který volný čas vytváří, způsoby realizace volného času v našich rodinách se však v závislosti na jejím sociálním statusu a životním stylu odlišují. Rodina jako inspirátor a realizátor volného času má děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet takové modely, které by si dítě neslo do svého dospělého života a uplatňovalo je i po založení své vlastní rodiny.

Naopak oproti starším výzkumům např. Sak, Saková (2004) kteří uvedli, že mezi médii má dominantní postavení televize, od svého vzniku až do roku 1999 rostl objem času, který mládež trávila sledováním televize. Uvedli, že dvacet let byla televize na prvním místě aktivit ve volném čase mládeže. Aktuálně je možné hodnotit, že v dané

věkové kategorii klesl význam televize jako zdroj trávení volného času. V tomto výzkumu označilo danou možnost pouze 20 respondentů. Nutno podotknout, že pouze u 20 respondentů to byla jedna z možných tří odpovědí, nikoliv jediná hlavní odpověď. Příčinou může být skutečnost, že vše, co je k dispozici v televizi, je k dispozici i na internetu, a tudíž se dřívější sledování televize skrylo v současnosti pod trávení volného času na PC. Nebo je možné, že zkrátka trávení volného času mládeže se změnilo a televizi nahradil počítač, herní konzole či mobilní telefony.

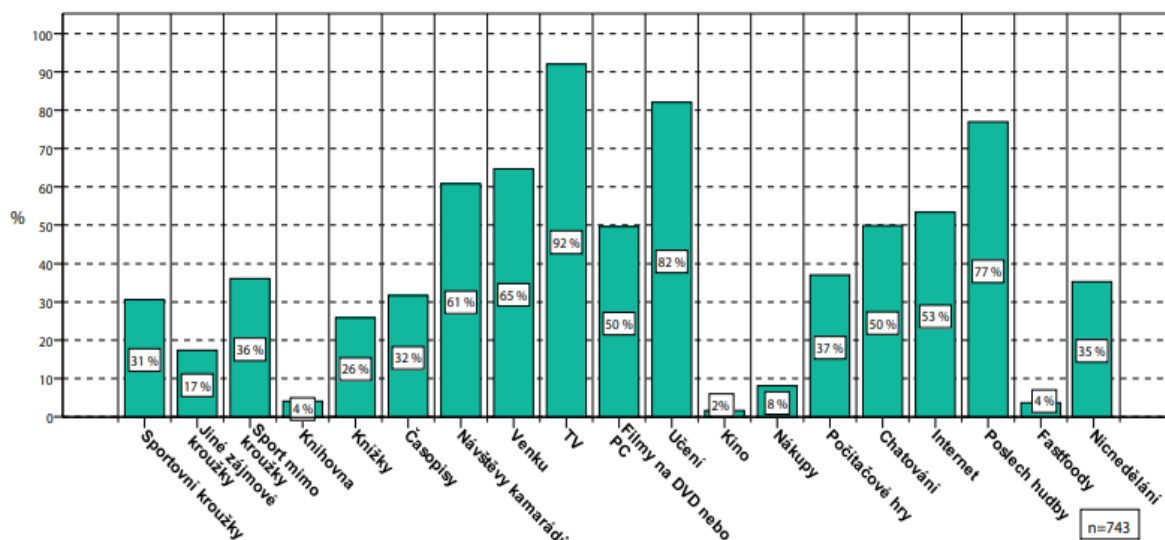
Mezi odpověďmi, které respondenti v nabídce postrádali byli odpovědi jako venčení psa, hra na hudební nástroj, jízda na čtyřkolce, kreslení apod. Tyto odpovědi byly ve velké většině zastoupeny po jednom až dvou hlasech. Pro porovnání zde přikládám grafy z výzkumu z roku 2010, kde respondenti ve věku 13-15 let odpovídali na otázku, jak tráví svůj volný čas ve všední den.

Graf 9 – Trávení volného času ve všední den, děti 13-15 let

Zdroj: Hodnotové orientace, 2011, s. 72

A zde jsou výsledky trávení volného času o víkendu. Nejprve u dětí ve věku 10-12 let.

Graf 10 – Trávení volného času ve všední den, děti 10-12 let

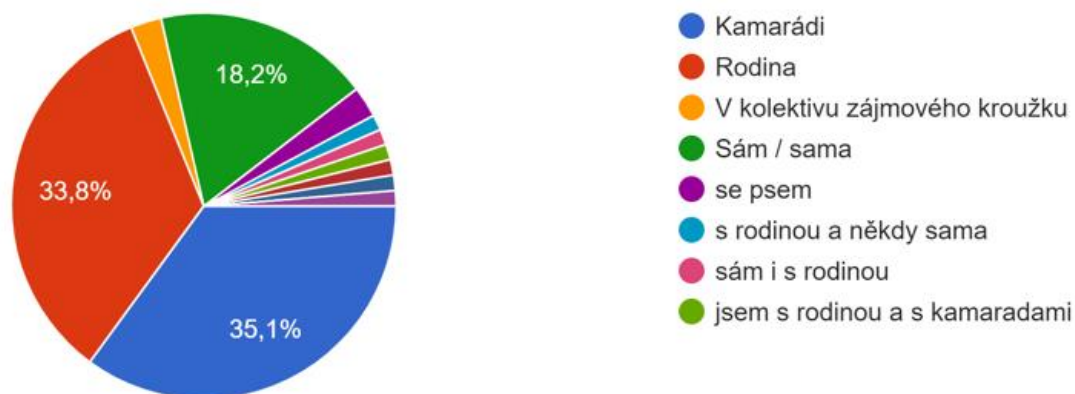
Zdroj: Hodnotové orientace, 2011, s. 71

I grafy z novějších let oproti výsledkům z roku 2005 stále ukazují masivní vliv televize jako hlavního činitele při trávení volného času. V obou věkových kategoriích se této aktivitě děti věnovaly nejvíce. U starší skupiny 13-15 let se zvýšil podíl učení, oproti mladší skupině, nicméně televize stále zůstává na první příčce.

„Volný čas ve svém rozsahu a obsahu je systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. Ve sféře volného času se jednak rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů, a na druhé straně se tlumí tendence k negativnímu sociálnímu zrání“ (Sak, Saková, 2004, s. 59).

Volný čas dětí je často zkoumanou veličinou v rámci mnoha výzkumů. Tak jako se mění svět okolo nás, technologie apod., mění se i způsob trávení volného času zejména v této velmi specifické věkové kategorii. Můžeme pozorovat, že za necelých 20 let vlivem technologií vypadá škála nejčastějších aktivit mládeže zcela jinak.

V aktuálním výzkumu se rodina dočkala lepších výsledků v otázce č. 4 – s kým děti nejčastěji tráví volný čas. Zde už v porovnání s kamarády rozdíl nebyl tak markantní.

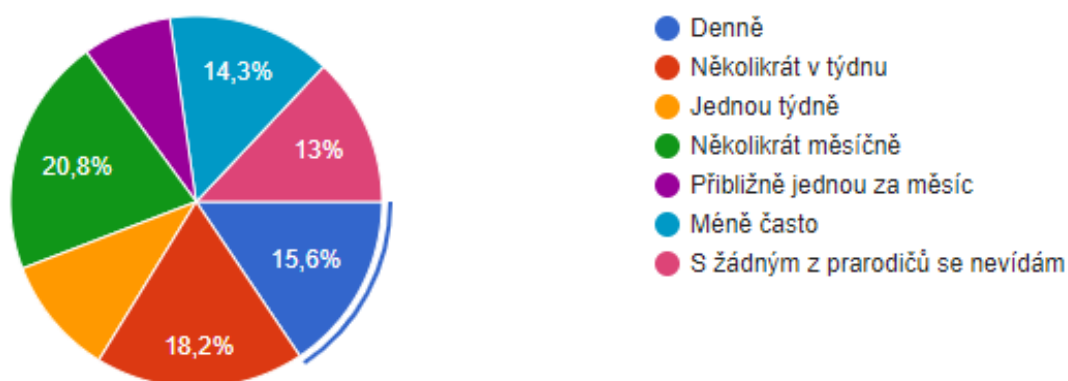

Graf 11 – S kým nejčastěji tráví respondenti volný čas

Lze pozorovat, že i v tomto věku má rodina stále velmi dominantní vliv. Tudiž by mohli mít respondenti v daném věku za vzory i své prarodiče.

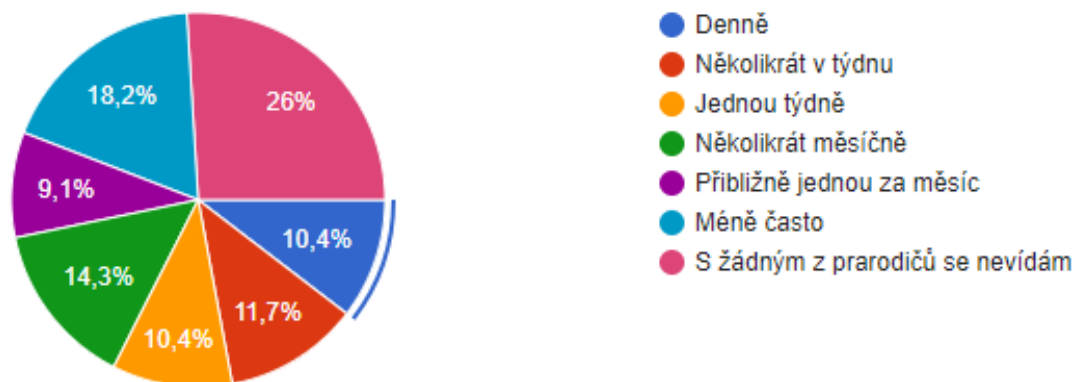
Dál se dotazník zabýval četností kontaktů s prarodiči, pro zajímavost byla četnost rozdělena na prarodiče z matčiny strany a z otcovy strany.

Co se týče prarodičů z matčiny strany, odpověděli respondenti, že se s nimi stýkají denně 24x (15,6 %) a 20x (13 %), že se s prarodiči ze strany matky nevidá. Což je překvapující. Nejvíce zastoupenou odpovědí bylo, že se vidají přibližně jednou měsíčně. Což tvořilo odpovědi 32 respondentů, celkem 20,8 %.

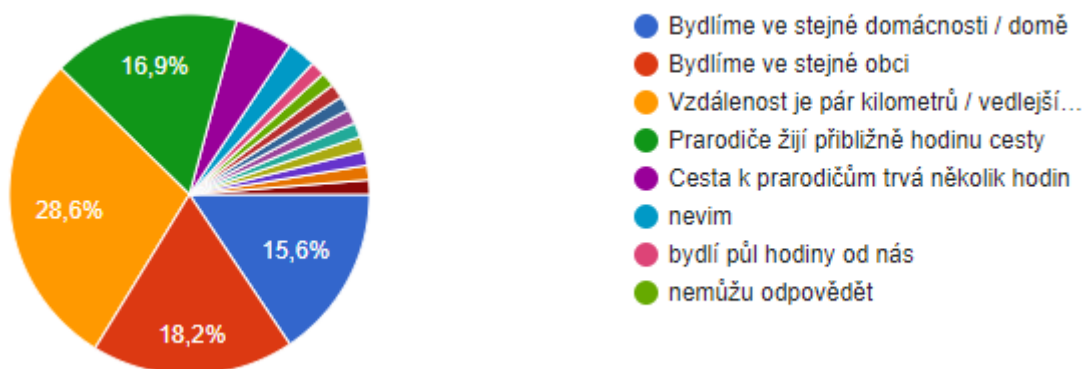
Graf 12 – Četnost kontaktů respondentů s prarodiči ze strany matky

U prarodičů ze strany otce byly větší rozdíly v odpovědích. Je závažnější, že dvojnásobně narostl poměr odpovědí, že s prarodiči se děti vůbec nevidají. Jednalo se o 40 odpovědí, tedy 26 % dotazovaných. Naopak klesl počet odpovědí, kdy respondenti uváděli denní četnost kontaktů na 16 odpovědí, tedy 10,4 %, což je o 5,2 % méně než v případě prarodičů ze strany matky.

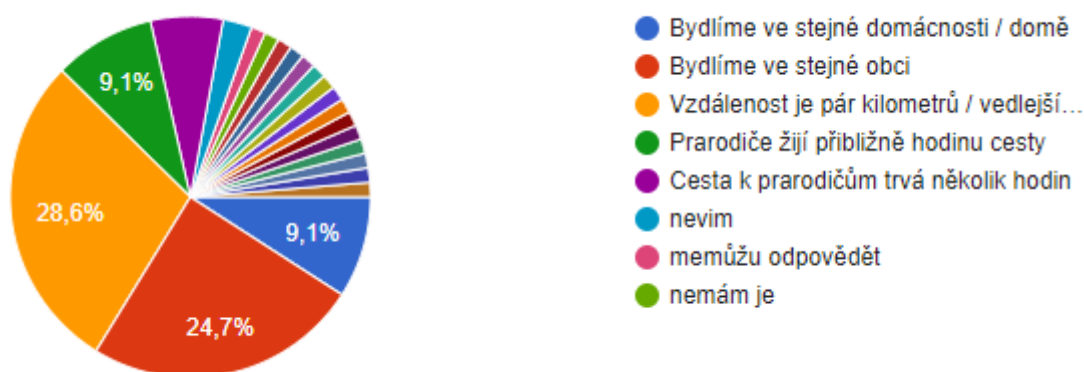

Graf 13 – Četnost kontaktů respondentů s prarodiči ze strany otce

Bylo by zajímavé zjistit důvody, proč se děti vídají více s prarodiči z matčiny strany a také proč se tak velké procento dotazovaných vůbec nestýká s prarodiči ze strany otce. Vzdálenost místa bydliště byla vyvrácena v tomto dotazníku hned v dalších dvou otázkách. Ptala jsem se dětí, jaká je vzdálenost místa bydliště od prarodičů ze strany matky i ze strany otce. Pro porovnání přikládám oba grafy hned pod sebe. V obou případech je nejčastější odpovědí to, že bydlí prarodiče ve vedlejší obci, případně je to pár kilometrů. Jak u prarodičů ze strany matky, tak ze strany otce se jednalo o 28,6 % odpovědí. V absolutním počtu se jednalo o 44 respondentů, kteří takto odpověděli.

Graf 14 – Vzdálenost bydliště prarodičů ze strany matky

Graf 15 – Vzdálenost bydliště prarodičů ze strany otce

Je také překvapivé, že 24,7 % respondentů odpovědělo, že prarodiče ze strany otce žijí ve stejné obci jako oni. Je to o 6,5 % více, než v případě prarodičů ze strany matky a přesto se děti častěji vidají s prarodiči ze strany matky. Pro přehlednost je níže tabulka, která zohledňuje nejčastější odpovědi respondentů v návaznosti na prarodiče z obou stran rodičů.

Tabulka 6 – Vzdálenost bydliště prarodičů

	stejná domácnost	stejná obec	vedlejší obec	hodina cesty	celkem
Prarodiče ze strany matky	24	28	44	26	122
Prarodiče ze strany otce	14	38	44	14	110

Celkem tedy 122 respondentů má řekněme do hodiny cesty prarodiče ze strany matky a 110 respondentů prarodiče ze strany otce. Ze 154 celkově odpovídajících se jedná o většinu. 46,8 % respondentů, tedy 72 dotazovaných odpovědělo, že se domnívá, že vzdálenost od prarodičů má vliv na to, jak často se s nimi stýkají a 55,8 % dotazovaných uvedlo, že by se s prarodiči chtělo stýkat častěji.

V rámci tohoto menšího dotazníkového šetření mě také zajímalo, jakým způsobem tráví vnučata čas se svými prarodiči. K této otázce měli respondenti k dispozici čtyři základní odpovědi a možnost dopsat jakoukoliv jinou variantu. 100 respondentů odpovědělo, že volný čas s prarodiči tráví běžnými denními záležitostmi, jednalo se o 64,9 % dotazovaných. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že spolu jezdí na výlety, tato odpověď byla zastoupena v 35,1 %, v absolutních číslech se jednalo o 54 odpovědí a třetí nejčastější odpovědí bylo, že s prarodiči nejčastěji chodí za kulturou (divadlo, výstavy apod.). Tuto variantu zvolilo 26 respondentů (16,9 %). V rámci této otázky šlo opět označit až tři odpovědi. Mezi odpověďmi, které nebyly definované se nejčastěji objevovaly odpovědi ve smyslu, že spolu tráví čas povídáním, sledováním TV či hraním deskových her. Několik respondentů odpovědělo, že prarodiče nemá, jeden respondent uvedl, že tráví volný čas s prarodiči tak, že je provokuje. Celkově 76,6 % respondentů uvedlo, že může ovlivnit čas strávený s prarodiči.

120 respondentů v rámci dotazníkového šetření sdělilo, že si váží svých prarodičů. Otázka byla položena tak, že měli možnost označit odpověď „ano, spíše ano, spíše ne a ne“. 120 respondentů (77,9 %) označilo odpověď „ano“, 10,4 % „spíše ano“, 6,5 % „spíše ne“ a 5,2 % „ne“. Nejčastější odpovědi na otázku, proč si prarodičů váží byly:

„Protože je mám rád/a.“

„Jsou na mě hodní / jsou hodní / milí / babička je na mě hodná.“

„Protože mi pomáhají.“

„Vozí mě do / ze školy.“

„Nevím.“

Další odpovědi v menším množství nebo po jedné odpovědi byly uvedeny:

„Hrají s námi hry.“

„Žijí tak jak bych chtěl i já.“

„Vždy tu pro mě jsou.“

„Mají více zkušeností / jsou moudří.“

„Vždy vozí něco sladkého.“

„Neřvou na mě, řeknou mi vše normálně.“

„Hodně mě toho naučili, jsou milí, zábavní a přeci jen, zplodili mé rodiče.“

„Je to moje rodina / moje babička.“

„Jezdíme na výlety.“

„Protože nám pomáhají s věcmi, které si třeba už prožili.“

„Že jsou spolu už dlouho.“

„Je s ní sranda.“

„Podporují mě v tom, co dělám a navzájem si pomáháme. Mají spoustu příběhů, které mi vypráví a já si z toho беру vždy nějaké ponaučení.“

„Jsou staršími členy rodiny.“

„Protože toho hodně umí a pamatují si toho hodně, ale hlavně to umí předat.“

Při zaměření dotazníku na téma vzory, 68,8 % respondentů uvedlo, že má svůj vzor. V další otázce měli respondenti uvedených několik kategorií, kam vzor patří a měli také k dispozici volnou odpověď. 19,5 % respondentů uvedlo, že kategorie, do kterých spadá jejich vzor jsou rodiče. Druhou nejčtenější odpovědí byli sportovci (15,6 %) a třetí celebrity (9,1 %). Kategorii prarodičů si vybrali pouze dva respondenti (1,3 %).

I z výzkumu, který se realizoval v roce 2009 na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové vyplynulo, že respondenti ve věku 6-17 let by se nejvíce chtěli podobat někomu z rodiny. Kategorie byla rozdělena na matky, které byly zastoupeny v 15,5 %, otce, kteří získali 12,9 % a jiné členy rodiny 8,8 % (Stašová, Slaninová, Junová, 2015). Zde můžeme jen odhadovat, v jakém poměru byli z 8,8 % zastoupeni právě prarodiče.

Další výzkum uvedl, *„že více než 15 % ze všech respondentů uvedlo, že jejich vzor pochází z rodiny. Pro 6,3 % respondentů je vzorem matka a pro 4,2 % je za vzor otec. V 5 % případů za vzor slouží jiný příbuzný (babička, strýc, dědeček atd.)“* (Hodnotové orientace, 2011, s. 126).

Bohužel v převážné většině výzkumů zjišťujících volbu vzorů mládeže není možné označit prarodiče, většinou se skrývají v kolonce „ostatní členové rodiny“ či „další příbuzní“. Nicméně při samostatných otázkách, zda je pro respondenty babička nebo dědeček vzorem se výsledná čísla již lišila. V těchto otázkách měli respondenti na výběr z odpovědí „ano, spíše ano, spíše ne, ne“. Na otázku, zda je babička vzorem, odpovědělo „ano“ 40 respondentů – 26 % dotazovaných. „Spíše ano“ dalších 46 respondentů čili 29,9 % dotazovaných. V případě dědečků odpovědělo „ano“ 34 respondentů (22,1 %) a „spíše ano“ 44 respondentů (28,6 %). V obou případech se jednalo přibližně o polovinu respondentů.

Tabulka 7 – Babička vzorem

	ano	spíše ano	celkem	%
Dívka	26	22	48	
Chlapec	14	24	38	
Celkem	40	46	86	55,90%

Tabulka 8 – Dědeček vzorem

	ano	spíše ano	celkem	%
Dívka	18	18	36	
Chlapec	16	26	42	
Celkem	34	44	78	50,70%

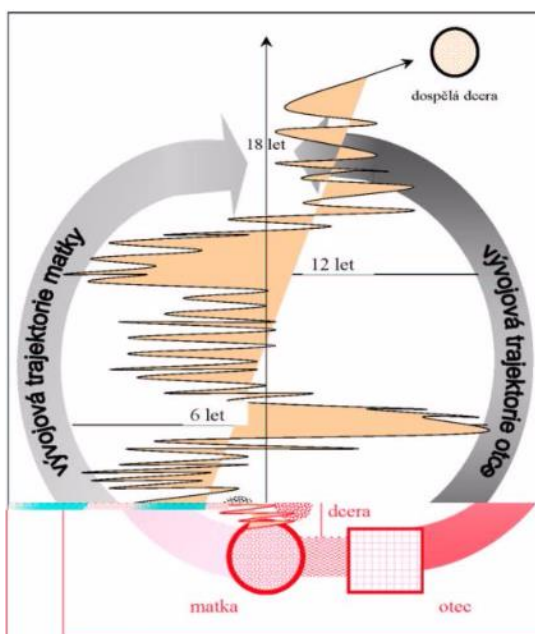
Po tomto zjištění si můžu odpovědět na hlavní výzkumnou otázku. **Jsou pro dnešní děti ve věku 10-15 let prarodiče vzorem?** Odpověď není jednoznačná. Při samostatné otázce, kdo je vzorem, odpověděli pouze 2 respondenti, že prarodiče. Ale při přímé otázce, zda je pro respondenty babička / dědeček vzorem odpovědělo „ano“ nebo „spíše ano“ polovina dotázaných. Zřejmě děti ve věku 10-15 let při otázce na vzory automaticky nenapadne, že jejich vzorem jsou prarodiče. Později, když se v rámci dotazníku dostali přes otázky, zda by chtěli být jako prarodiče, jak spolu tráví čas a zda si prarodičů váží, následně již polovina respondentů prarodiče jako vzory uvedla. Při otevřené otázce, proč si respondenti váží svého prarodiče, se děti rozepsaly a možná právě v tuto chvíli si uvědomily, že i prarodiče jsou pro ně vzorem, tedy alespoň pro polovinu z nich.

Dále je možné rovněž odpovědět na dílčí otázku tohoto výzkumu a to, **jaká je souvislost mezi pohlavím respondentů a preferovaným pohlavím prarodičů jako vzorů?** Dle tabulek výše lze pozorovat preference volby pohlaví. Jen mírně více děvčat

si vybralo za vzor babičku (48 respondentek) oproti dědečkovi (36 respondentek). V případě chlapců byl rozdíl téměř totožný. 42 chlapců preferuje jako vzor dědečka oproti babičce, kde uvedlo „ano“ nebo „spíše ano“ 38 chlapců.

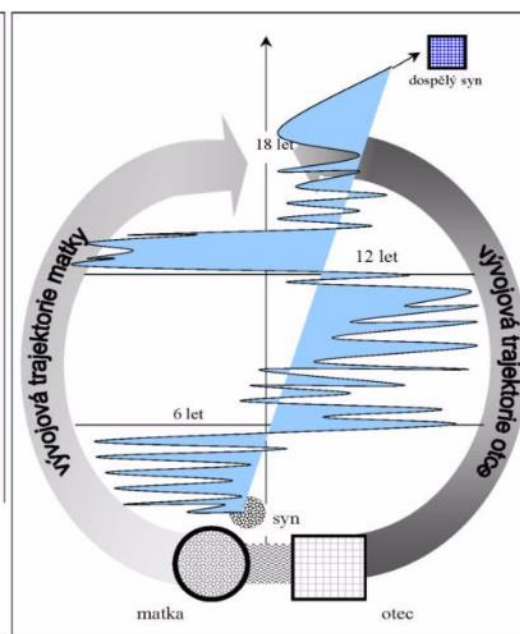
V rámci této výzkumné otázky si mohu zároveň ověřit i druhou hypotézu: **H₂: Dívky budou oproti chlapcům preferovat babičky jako vzory častěji než dědečky.** K této hypotéze si stanovím hypotézu H₀: Není souvislost mezi pohlavím respondentů a volbou preferovaného vzoru – babička / dědeček. V rámci tohoto dotazníku označily dívky babičky jako vzory častěji než dědečky. Pomocí chí kvadrátu kontingenční tabulky zjistím, zda se jedná o náhodu v tomto vzorku respondentů, či je zde statisticky významná souvislost.

K vytvoření hypotézy mě kromě důvodu v úvodu empirické části vede také myšlenka, zda má vývojová trajektorie syna a dcery přesah i do prarodičovství, nikoliv jen do rodičovství. Dle grafů níže – Vývojová trajektorie dcery a Vývojová trajektorie syna je možné pozorovat, že ve věku 10-15 let je trajektorie dcery vychýlená spíše k matčině straně. Zajímá mě tedy, zda tato trajektorie má vliv i na vnímání rozdílů pohlaví prarodičů jako vzorů v daném výzkumném vzorku. Domnívám se, že dívky v dané věkové kategorii budou více volit jako svůj vzor babičky než dědečky v porovnání s chlapci.

Graf 16 – Vývojová trajektorie dcery

Zdroj: Trapková, Chvála, 2017, s. 126

Graf 17 – Vývojová trajektorie syna

Zdroj: Trapková, Chvála, 2017, s. 127

Teorii, že dívky v daném věku tíhnou více k ženám – matkám, potvrdil i výzkum z roku 2011 jehož závěrečná zpráva popisuje výsledky týkající se vzorů a idolů dětí a mládeže, a uvádí také, že děti mají obecně tendenci inklinovat ke vzorům stejného pohlaví, jako jsou ony samy. Chlapci téměř v 90 % případů mají za svůj vzor muže, u dívek je situace obdobná, 86 % dívek by se chtělo podobat ženské osobnosti (Hodnotové orientace, 2011).

Tabulka 9 – Počet dívek a chlapců, kteří označili ano/spíše ano u prarodičů jako vzorů

Je vzorem?	ano/spíše ano	ano/spíše ano	
	babička	dědeček	
Dívky	48	36	84
Chlapci	38	42	80
	86	78	164

Tabulka 10 – Chí kvadrát kontingenční tabulka pro ověření H₂

P	O	P-O	(P-O)x(P-O)	((P-O)x(P-O))/O
48	44,0	4,0	16	0,363233666
38	42,0	-4,0	16	0,381395349
36	40,0	-4,0	16	0,4004884
42	38,0	4,0	16	0,420512821
				1,566

K této tabulce voláme stupeň volnosti 1 a hladinu významnosti 0,01, jejíž kritickou hodnotou chí je 6,635. Vypočítané chí je menší než kritické chí, v tomto případě přijímám nulovou hypotézu, tedy že mezi pohlavím respondentů a preferovaným pohlavím prarodiče jako vzoru není statisticky významná souvislost a v rámci tohoto výzkumu šlo pouze o náhodnou situaci.

Při bližším zjišťování proč je babička / dědeček vzorem, mohli respondenti označit až tři odpovědi. V průměru vychází na jednoho respondenta 2,3 odpovědi. Nejpočetnější odpověď byla, že se prarodiče k vnoučatům hezky chovají / jsou hodní. Tato odpověď nám koresponduje i s otázkou výše – proč si respondenti váží svých prarodičů. Celkem byla tato odpověď zvolena 94x, 80x byla zvolena odpověď, že je s ní/m zábava. Mezi dalšími odpověďmi, které nebyly v nabídce respondenti odpovídali např. má ráda

psy a nebo nic, ničím či že je nemají. V rámci této otázky jsme dostali odpověď na druhou dílčí otázku našeho výzkumu a to, **v čem jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem?**

Tabulka 11 – V čem jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem

	počet	%
Je chytrá/ý, učí mě novým věcem	62	40,30%
Hezky se ke mně chová / je hodná/ý	94	61%
Stará se o rodinu, rád/a pomáhá	54	35,10%
Nikdy nelže, je spravedlivá/ý	46	29,90%
Je s ní/m zábava	80	51,90%
Jiné	16	10,40%
Celkem odpovědí	352	228,60%

Poslední otázka výzkumu byla otevřená a ptali jsme se respondentů co na babičce / dědečkovi obdivují. Když vynecháme odpovědi typu: nic, nevím a všechno, objevuje se často odpověď že je hodná/ý, hezky se chovají, starostlivost o rodinu a trpělivost. Po jednom až dvou příkladech jsou zastoupeny odpovědi typu: skromnost, spravedlivost, spolehlivost, že to tu zvládají, humor, přístup k životu, pracovitost, hodně toho dokázali, chytrost, čilost, mají hodně zvířat, babička pečce dobré buchty, hrají hry, starají se o květiny, nikdy neodstoupí od práce jen tak, dělají pro vnoučata vše apod. Výsledky můžeme porovnat s výzkumem z roku 2011 - 2012, kde si mládež na svých prarodičích oceňovala zejména péči, ochotu pomoci, poradit apod. (Vrabec, Petranová, 2013).

H₁: Respondenti ve věku 13-15 let si svých prarodičů váží více než respondenti ve věku 10-12 let.

K této hypotéze jsem si zvolila následující nulovou hypotézu. H₀: Mezi věkovými kategoriemi 10-12 let a 13-15 let není statisticky významná souvislost v tom, která skupina si více váží prarodičů.

U této hypotézy vycházím z toho, že děti ve věku 13-15 let jsou již dospělejší než v nižší věkové kategorii a jsou si vědomí toho, co pro ně, případně pro jejich rodiny,

prarodiče dělají, jakým způsobem jsou pro ně přínosem, jakou má prarodičovství hodnotu.

V daných věkových kategoriích jsme sečetli odpovědi „ano“ a „spíše ano“ u otázky, zda si váží svého prarodiče / prarodičů. Celkově kladných odpovědí bylo 136, z toho 120 respondentů odpovědělo „ano“ a 16 respondentů „spíše ano“.

Tabulka 12 – Chí kvadrát dobré shody pro ověření H_1

	P	O	P-O	(P-O)x(P-O)	((P-O)x(P-O))/O
10-12 let	42	68	-26	676	9,941176471
13-15 let	94	68	26	676	9,941176471
					19,882

K tomuto typu výpočtu volím stupeň volnosti 1, jelikož jsou zde pouze dvě věkové kategorie. Hladinu významnosti zvolím 0,01, kde chí kritické má hodnotu 6,635, což je menší než vypočítané chí 19,882. Z tohoto výpočtu vyplývá, že se potvrdila hypotéza alternativní a nulovou hypotézu je možné vyvrátit. V rámci tohoto dotazníkového šetření vyšlo najevo, že si váží svého prarodiče / svých prarodičů větší počet respondentů ve věkové kategorii 13-15 let oproti kategorii 10-12 let a výpočtem jsem si ověřila, že se jedná o statisticky významnou souvislost, nikoliv o náhodu v rámci tohoto konkrétního výzkumného vzorku.

H_3 : Vnoučata se vídají častěji s prarodiči ze strany matky než ze strany otce.

K této hypotéze jsem si zvolila H_0 : Neexistuje souvislost mezi četností kontaktů vnoučat s prarodiči ze strany matky a ze strany otce. Vycházíme ze získaných zkušeností, a tvrzení autorů v teoretické části, že často právě matky matek pomáhají se zabezpečením chodu domácností a s výchovou dětí. Tato teorie v souvislosti s četností kontaktů mezi vnoučaty a prarodiči ze strany matky se nám potvrdila i v rámci našeho dotazníkového šetření. Častější kontakt děti uváděly u prarodičů z matčiny strany, viz tabulka níže. Je tedy nutné hypotézu ověřit, zda se jedná o významnou statistickou závislost nebo o náhodný jev.

Z dotazníku jsem vzala k dispozici odpovědi ze dvou otázek. První otázka se týkala četnosti kontaktů vnoučat s prarodiči ze strany matky, druhá otázka zněla stejně, pouze s tím rozdílem, že se týkala prarodičů ze strany otce. Respondenti měli k dispozici odpovědi: „denně“, „několikrát v týdnu“, „jednou týdně“, „několikrát měsíčně“, „přibližně jednou za měsíc“, „méně často“ a „s žádným z prarodičů se nevidám“. V rámci zjištění častějšího kontaktu jsem vzala v úvahu odpovědi „denně“, „několikrát týdně“ a „jednou týdně“. Toto lze považovat za častý kontakt. Respondenti odpovídali následovně.

Tabulka 13 – Četnost kontaktů vnoučat s prarodiči ze strany matky

	Matčina strana	Otcova strana	Celkem
Denně	24	16	40
Několikrát týdně	28	18	46
Jednou týdně	16	16	32
Celkem	68	50	118

Z dat z výše uvedené tabulky je vypočítaný chí kvadrát kontingenční tabulku pro zjištění hodnoty vypočítaného chí, abych mohla zjistit, zda mezi veličinami existuje statisticky významná souvislost či nikoliv.

Tabulka 14 – Chí kvadrát kontingenční tabulka pro ověření H_3

P	O	(P-O)	(P-O)x(P-O)	((P-O)x(P-O))/O
24	23,1	0,9	0,9	0,039082752
28	26,5	1,5	2,2	0,083922147
16	18,4	-2,4	6,0	0,323030907
16	16,9	-0,9	0,9	0,053152542
18	19,5	-1,5	2,2	0,114134119
16	13,6	2,4	6,0	0,439322034
				1,053

Hodnota vypočítaného chí je 1,053. V rámci tohoto výpočtu volíme stupeň volnosti 2 a hladinu významnosti 0,01, která je 9,21. Vypočítané chí je menší než kritické chí, přijímáme nulovou hypotézu, tedy že mezi četností kontaktu vnoučat s prarodiči ze strany matky či otce není žádná statisticky významná souvislost. Přestože teorie i výsledky tohoto dotazníkového šetření se ukázaly jinak.

H₄: Existuje souvislost mezi věkem respondentů a vnímáním prarodičů jako vzorů.

V rámci této hypotézy budu zkoumat, zda existuje souvislost mezi věkem respondentů a tím, jak označili, zda jsou pro ně prarodiče vzorem. Součástí dotazníkového šetření byla otázka, zda si respondenti váží svých prarodičů. Měli k dispozici odpovědi „ano“, „spíše ano“, „spíše ne“ a „ne“. K této čtvrté hypotéze jsem si vytvořila nulovou hypotézu H₀: Neexistuje souvislost mezi věkem respondentů a vnímáním prarodičů jako vzorů.

Tato hypotéza souvisí s hypotézou H₁, která ale pouze porovnávala dvě věkové kategorie 10-12 let a 13-15 let a brala v úvahu pouze odpovědi, že si respondenti prarodičů váží. V rámci této hypotézy budu zkoumat každý věk zvlášť a zajímají mě veškeré odpovědi na danou otázku.

Tabulka 15 – Přehled odpovědí v dané otázce u jednotlivých věkových kategorií k ověření H₄

Věk	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Celkem
10	8	0	0	0	8
11	16	0	0	0	16
12	16	2	0	2	20
13	18	6	2	2	28
14	28	8	4	2	42
15	34	0	4	2	40
Celkem	120	16	10	8	154

Tabulka 16 – Chí kvadrát kontingenční tabulka pro ověření H₄

P	O	P-O	(P-O)x(P-O)	((P-O)x(P-O))/O
8	6,2	1,8	3,12	0,5004329
16	12,5	3,5	12,48	1,000865801
16	15,6	0,4	0,17	0,011082251
18	21,8	-3,8	14,58	0,668181818
28	32,7	-4,7	22,35	0,682828283
34	31,2	2,8	8,02	0,257164502
0	0,8	-0,8	0,69	0,831168831
0	1,7	-1,7	2,76	1,662337662
2	2,1	-0,1	0,01	0,002922078
6	2,9	3,1	9,55	3,284090909

8	4,4	3,6	13,22	3,03030303
0	4,2	-4,2	17,27	4,155844156
0	0,5	-0,5	0,27	0,519480519
0	1,0	-1,0	1,08	1,038961039
0	1,3	-1,3	1,69	1,298701299
2	1,8	0,2	0,03	0,018181818
4	2,7	1,3	1,62	0,593939394
4	2,6	1,4	1,97	0,757402597
0	0,4	-0,4	0,17	0,415584416
0	0,8	-0,8	0,69	0,831168831
2	1,0	1,0	0,92	0,888961039
2	1,5	0,5	0,30	0,204545455
2	2,2	-0,2	0,03	0,015151515
2	2,1	-0,1	0,01	0,002922078
				22,672

K této kontingenční tabulce volím stupeň volnosti 15, jelikož má šest sloupců a čtyři řádky. Opět i u této hypotézy volím hladinu významnosti 0,01, pro kterou je hodnota kritického chí 30,578. Hladina vypočítaného chí je 22,672, je tedy menší než hodnota kritického chí. Přijímám hypotézu H_0 a tedy, že neexistuje souvislost mezi věkem respondentů a vnímáním prarodičů jako vzorů.

Pro dokreslení výsledků z kvantitativního šetření byly provedeny ještě tři rozhovory s účastníky průzkumu. Přepis rozhovorů je součástí přílohy. Jednalo se o dvě dívky ve věku 10 a 11 let a o chlapce 13 let. Rozhovor byl nestrukturovaný. Účelem rozhovoru bylo dokreslit lépe výsledky dotazníkového šetření a konkrétněji se doptat respondentů na volný čas s prarodiči a to, proč jsou pro ně vzorem, případně, kdo je pro ně vzorem.

Rozhovory probíhaly v klidném a nerušeném prostředí, netrvaly déle než 20 minut. Všichni respondenti odpovídali spontánně, bez známek ostychu či nepohodlí. Rodiče respondentů podepsali souhlas s provedením rozhovoru.

V rámci rozhovoru s chlapcem (13 let) bylo zjištěno, že má svůj vzor v kategorii sportovců, konkrétně Lukáše Součka, florbalového brankáře. Chlapec se také sám florbalu věnuje a zajímá se o něj. Na vzoru se mu líbí to, že toho hodně během krátké doby dokázal, během chvíle si získal slávu, dobře se chová a dokázal si mezi konkurencí vybudovat jméno. Se vzorem chlapce spojuje právě florbal. Při otázce,

zda je pro něj některý z prarodičů vzorem, uvedl chlapec, že ano a jednalo se o dědečka z matčiny strany. Jako důvod, proč si vybral právě tohoto dědečka jako svůj vzor, odpověděl, že se celý život věnuje sportu, udržuje se v kondici, nesesí doma apod. Toho by chtěl chlapec také docílit. Sám se věnuje florbalu a jezdí na kole. S dědečkem se vídá asi jednou za měsíc, bydlí přibližně hodinu cesty autem. Dědeček je dost časově vytížený, jezdí za sportem často i do zahraničí. Chlapec má babičku ze strany matky, se kterou se vídá daleko častěji, babička jezdí k nim domu na hlídání, svůj čas babička přizpůsobuje vnukovi, přesto má blíže a více obdivuje dědečka a zejména kvůli jeho sportovním aktivitám.

Dívka (11 let) během rozhovoru uvedla, že volný čas tráví často s kamarády nebo doma přípravou do školy, případně si čte. Jezdí na koni, hraje na flétnu a chodí do Skautu. Volné chvíle tráví jak s rodinou, tak s kamarády. Za svůj vzor považuje Kovyho a to z toho důvodu, že má dobré názory, zejména na mladou generaci, ale také na politiku. Hodně cestuje po světě, předává mladé generaci tipy, kam jít, jakou aplikaci používat apod. Dívce se líbí, že říká své názory a ona s nimi souhlasí.

Na otázku, zda je pro ni i některý z prarodičů vzorem, sdělila, že všichni prarodiče. Má obě babičky i oba dědečky. Přestože prarodiče ze strany matky i ze strany otce žijí ve stejné obci, vídá se častěji s prarodič ze strany matky, vídají se asi dvakrát týdně. Když jsou spolu, tráví čas různě, čas strávený s prarodiči může ovlivnit. S babičkou se na setkáních domlouvá na WhatsAppu, babička ovládá tyto technologie. Prarodiče ze strany matky jsou pro ni vzorem, protože jsou moudří, vědí, co v jaké chvíli udělat a vychovali tři děti. S prarodiči ze strany otce se vídá méně často, neví, proč tomu tak je, nemají to k sobě daleko. I prarodiče ze strany otce jsou pro dotazovanou také vzorem. Babička proto, jak je moudrá, vychovala také několik dětí, naučila se hodně věcí za život a umí je předat. Jedná se o praktické dovednosti např. při vaření. Dědečka si váží a je pro ni vzorem, protože jí učí starat se o kytky, krmit králíky a chodí spolu do lesa, je myslivec. Nejbližší má k matce matky.

Z rozhovoru s dívkou (10 let) vyplynulo, že svůj volný čas tráví s kamarády nebo si čte. Chodí na baseball, hraje na klavír, navštěvuje Skaut, a ještě chodí na šerm. Při dotazu, zda je pro ni některý z prarodičů vzorem, uvedla, že ano, že se jedná o dědu, a to z toho důvodu, že ji naučil spoustu sportů, které ji do teď baví. S dědou se vídá přibližně jednou za měsíc. S babičkou se vídá častěji, jezdí s ní na výlety, na výstavy, chodí

s babičkou venčit psa. Mimo prarodiče uvedla, že má vzory v rodině. Trochu je pro ni vzorem matka, trochu otec i bratr. Na YouTube sleduje spíše praktická videa – hra na klavír než youtubery. Kovyho zná, má knihu, ale pravidelně ho nesleduje.

6. Shrnutí výsledků a diskuze

V rámci předchozí kapitoly jsem si odpověděla na výzkumné otázky a ověřila stanovené hypotézy. Před provedením výzkumného šetření jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku, a to, zda jsou prarodiče pro dnešní děti ve věkové kategorii 10-15 let vzorem. V rámci teoretické i praktické části diplomové práce jsem se snažila najít odpověď na tuto otázku. Beze sporu je fakt, že prarodiče mají zásadní vliv na socializaci svých vnoučat. Když jsem se v rámci dotazníkového šetření zeptala respondentů na otázku, kdo je jejich vzor, pouze 2 respondenti ze 154 odpověděli, že prarodiče. Později, v rámci otázek týkajících se konkrétně prarodičů, zejména jakým způsobem spolu tráví čas, jak často, zda by se s prarodiči chtěli vídat častěji apod., jsem se zeptala přímo, zda jsou pro respondenty jejich prarodiče vzorem. Respondenti měli možnost odpovědět „ano“, „spíše ano“, „spíše ne“ a „ne“.

Na otázku, zda je babička vzorem, odpovědělo „ano“ 40 respondentů, 26 % dotazovaných. „Spíše ano“ dalších 46 respondentů čili 29,9 % dotazovaných. V případě dědečků odpovědělo „ano“ 34 respondentů (22,1 %) a „spíše ano“ 44 respondentů (28,6 %). V obou případech se jednalo přibližně o polovinu respondentů. Tedy při bližším zkoumání prarodičů jako vzorů uvedla polovina respondentů, že ano, ale na obecnou otázku, kdo je pro ně vzorem se jednalo pouze o 1,3 % dotazovaných.

Mohli bychom se domnívat, že si děti v dané věkové kategorii při otázce na své vzory vybaví spíše všeobecně známé osobnosti, ale prarodiče je také zásadním způsobem ovlivňují, rádi s nimi tráví čas a váží si jich. Polovina respondentů v druhé části dotazníku uvedla, že pro ně prarodiče jsou vzorem. Nejedná se tedy zřejmě o vzor primární, ale pro polovinu respondentů je jejich prarodič vzorem. Při rozhovorech se třemi z respondentů se tato teorie potvrdila. Všichni uvedli jako svůj vzor někoho jiného, ale později uvedli, že i prarodiče jsou pro ně vzorem a dokázali se rozhovořit o tom, proč je pro ně právě prarodič vzorem a čeho si na něm váží.

Mimo hlavní výzkumnou otázku jsem si definovala také dvě dílčí otázky. První otázka byla, v čem jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem a druhá otázka, jaká je souvislost mezi pohlavím respondentů a preferovaným pohlavím prarodiče jako vzoru. V rámci vyhodnocování jednotlivých otázek z dotazníkového šetření v minulé kapitole jsem našla odpovědi na obě dílčí otázky.

Nejčastějším důvodem toho, proč jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem byla skutečnost, že se prarodiče k vnoučatům hezky chovají a jsou na ně hodní, tato odpověď byla zvolena 94x, následovala odpověď, že je s nimi zábava (celkem 80x). Tohle byly nejčastější důvody v dotazníkovém šetření. Při rozhovorech respondenti uvedli, že jsou pro ně vzory z toho důvodu, že sportují, jsou moudří a učí je novým věcem.

Na otázku, zda je souvislost mezi pohlavím respondentů a preferovaným pohlavím prarodiče jako vzoru bylo možné odpovědět pomocí prověření hypotézy H_2 , která nebyla potvrzena, tudíž není statisticky významná spojitost mezi pohlavím respondentů a preferovaným pohlavím prarodičů jako vzorů. U hypotézy a předpokladu, že tomu tak bude, jsme vycházeli z vývojové trajektorie syna a dcery, která nám udává tíhnutí k matce či otci v jednotlivých fázích dětství. V dané věkové kategorii 10-15 let bylo tíhnutí u dcer směrem k matce, zkoušeli jsme ověřit, zda má tato teorie přesah i na prarodiče.

Bohužel v současné době téměř nejsou k dispozici studie či výzkumy o prarodičích jako vzorech. Autoři (např. Hasmanová Marhánková, Štípková) se zabývají vlivem a důležitým působením prarodičů směrem ke svým vnoučatům, další autoři (Bocan, Helus, Hofbauer) se věnují vzorům dětí, ale je velmi obtížné najít publikaci či autora, který by tyto dvě problematiky spojil dohromady a zabýval se tím, zda a proč jsou prarodiče vzorem dětí. V rámci výzkumů zaměřených na vzory bývá většinou možnost odpovědi „rodiče“ a „další příbuzní“ příp. „někdo z rodiny“, to, zda se jedná o babičku, tetu či bratrance už není možné dopátrat. Nicméně, odpověď na otázku jsme zjistili.

Výsledky zjištění výzkumu z této diplomové práce, myšleno zejména výsledky týkající se prarodičů, nelze porovnat s jinými výzkumy, neboť jak bylo zmíněno výše, tato tematika není doposud probádaná.

Co se týče hypotéz, v rámci výzkumného šetření se potvrdila pouze H_1 : Respondenti ve věku 13-15 let si svých prarodičů váží více než respondenti ve věku 10-12 let. Tato hypotéza byla ověřena. Ostatní hypotézy byly vyvráceny a byly přijaty nulové hypotézy.

Jednalo se o hypotézy H₂: Dívky budou oproti chlapcům preferovat babičky jako vzory častěji než dědečky, H₃: Vnoučata se s prarodiči ze strany matky vídají častěji než s prarodiči ze strany otce a H₄: Existuje souvislost mezi věkem respondentů a vnímání prarodičů jako vzorů. U všech tří hypotéz bylo zjištěno, že není statisticky významná souvislost, která by hypotézu potvrdila.

Závěr

V úvodu této diplomové práce bylo definováno, čím se bude teoretická část zabývat a jaký je cíl diplomové práce. Tematické okruhy se podařilo naplnit a teoretická část je členěna do srozumitelných a na sebe navazujících celků. Cílem diplomové práce bylo analyzovat, zda jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem a pokud ano, tak v čem. V této diplomové práci mě zajímala věková kategorie vnoučat 10-15 let. Abych mohla zjistit daný cíl, bylo potřeba se nejdříve zabývat socializací a socializačními vlivy. Protože právě v socializaci hrají vzory důležitou roli. Definovala jsem si hlavní socializační vlivy – rodinu, vrstevníky a média. V druhé kapitole jsem se věnovala mezigeneračním vztahům, jak vztahům vnouče – prarodič, tak vztahu rodič – prarodič, který vztah vnouče – prarodič zásadním způsobem ovlivňuje. A ve třetí kapitole jsem se zabývala hodnotami a vzory v dané věkové kategorii. Teorie, která by se zabývala prarodiči jako vzory očima dětí je nedostatek, a tak bylo potřeba, abych udělala malou sondu do této oblasti a v rámci výzkumného šetření zjistila, jaké jsou trendy v této oblasti a jak dál tuto problematiku rozvíjet.

V praktické části této diplomové práce jsem si nejprve v rámci předvýzkumu zjistila, zda generace 10-15 let chápe význam pojmu „být vzorem“, bylo to z důvodu, abych si prověřila, zda je možné tento pojem zahrnout do dotazníkového šetření. Toto prověření proběhlo formou krátké ankety, při níž bylo osloveno 10 respondentů v dané věkové kategorii. Bylo potvrzeno, že pojem je dětem znám, chápou jej správně, pojem byl tedy zařazen do dotazníků.

Dotazníkové šetření obsahovalo celkem 25 otázek, které se zaměřovaly na statistické údaje jako věk a pohlaví, na prarodiče, trávení volného času s prarodiči, četnost kontaktů, rozdíly v četnosti a vzdálenosti bydlišť mezi prarodiči ze strany otce a matky, dále se otázky zaměřovaly na to, zda si respondenti váží svých prarodičů, co se jim na nich líbí. Třetí oddíl otázek se zabýval vzory dětí, jaké jsou jejich aktuální vzory a proč a jak tráví svůj volný čas. Následně v závěru dotazníku bylo zjišťováno, zda jsou pro respondenty jejich prarodiče vzorem. Dotazník byl rozeslán do několika základních škol, celkem se vrátilo 154 odpovědí.

Pro dokreslení situace, pro lepší představu, co děti danými odpověďmi myslí, byly provedeny ještě tři rozhovory s respondenty, kteří dotazník předem také vyplnili.

Kompletní přepisy rozhovorů jsou součástí přílohy. Je možné říci, že se podařilo formou rozhovorů dokreslit situaci a upřesnit informace plynoucí z kvantitativního výzkumu. A tímto vším se podařilo naplnit zvolený cíl práce.

Během analyzování zdrojů jsem se setkala s problémem, který byl již výše zmíněn, a to, že na dané téma neexistuje příliš mnoho zpracovaných materiálů, výzkumy zabývající se idoly dětí a mládeže mají kategorie zpravidla rozdělené na „rodiče“ a „další příbuzní“, není tedy možné dohledat přímo odpovědi týkající se prarodičů.

Nakonec jsem došla k závěrům, že pro polovinu respondentů ve věku 10-15 let jsou jejich prarodiče vzorem. Neuvedli je jako primární vzor, ale při konkrétní otázce, zda jsou pro ně prarodiče vzorem odpovědělo 55,9 % respondentů že pro ně je babička vzorem a pro 50,7 % je dědeček vzorem. Hlavními důvody, proč jsou pro respondenty prarodiče vzorem bylo to, že jsou hodní, hezky se k vnoučatům chovají a je s nimi zábava.

Aktuálně po prvotním zjištění, že přes 50 % respondentů ve věku 10-15 let vnímají své prarodiče jako vzory, by bylo dobré řešit tuto otázku i v rámci celé naší společnosti. Například v rámci celorepublikového průzkumu, aby mohly být výsledky z tohoto malého dotazníkového šetření porovnány.

Seznam použitých zdrojů

BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Praha: Portál, 2013. 216 s. ISBN 978-80-262-0478-7.

BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. 120 s. ISBN 978-80-271-0599-1.

BOCAN, Miroslav. *Děti v ringu dnešního světa: hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. 98 s., dostupné také z <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1384255447.pdf> ISBN 978-80-87449-24-0.

CESARI LUSSO, Vittoria. *Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. Praha: Portál, 2011. 111 s. ISBN 978-80-262-0003-1.

FRELICH, Jiří. Průměrný věk matek se zvyšuje ve všech krajích. In: *Statistika a my: Měsíčník českého statistického úřadu* [online]. 2018 [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2018/09/prumerny-vek-matek-se-zvysuje-ve-vsech-krajich/>

GANESH, Chandni. Children who spend time with their grandparents are more secure and happier, studies reveal. *Up Worthy* [online]. 2020 [cit. 2020-02-14]. Dostupné z: <https://scoop.upworthy.com/children-who-spend-time-with-their-grandparents-are-more-secure-and-happier-studies-reveal>

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

GRÁC, Ján. *Exemplifikácia: vzory a modely v životě člověka*. Bratislava: Obzor, 1990. 432 s. ISBN 80-215-0097-2.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martina ŠTÍPKOVÁ. Typologie prarodičovství v české společnosti – faktory ovlivňující zapojení prarodičů do péče o vnoučata. *Naše společnost* [online]. 2014, **12**(1), 15 - 26 [cit. 2020-02-13]. ISSN 2336-1646. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c7/a3855/f96/Na%C5%A1e%20spole%C4%8Dnost%202014_1.pdf

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martina ŠTÍPKOVÁ. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. 232 s. ISBN 978-80-7419-265-4.

HELUS, Zdeněk. *Vyznat se v dětech*. Praha: SPN, 1984. Knihy pro rodiče (SPN). 14-570-84.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0.

- Hodnotové orientace dětí ve věku 6 - 15 let* [online]. Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2011 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1310479648.pdf>
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- HRIVŇÁKOVÁ, Lenka. *Průvodce moderním světem pro dědečka a babičku*. Brno: CPress, 2013. ISBN 978-80-264-0321-0.
- JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). 280 s. ISBN 978-80-271-0096-5.
- JEDLIČKA, Richard, et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. 158 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
- LANGMEIER, Josef, Dana KREJČÍŘOVÁ a Miloš LANGMEIER. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Jinočany: H & H, 1998. 132 s. ISBN 80-86022-37-4.
- LOUCKÁ, Pavla, Ludmila TRAPKOVÁ a Vladislav CHVÁLA. *Žena a muž v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-479-2.
- MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. 208 s. ISBN 80-7178-348-x.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. 141 s. ISBN 80-7169-455-x.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- NOVÁK, Tomáš a BEASTEES. *Jak (pře)žít se stárnoucími rodiči*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. 136 s. ISBN 978-80-247-4623-4.
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život*. Praha: ISV, 1997. Pedagogika (ISV). 108 s. ISBN 80-85866-23-4.
- PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. Mezigenerační solidarita ve stárnoucí společnosti. *Sociální studia*. 2010, (4), 63-84. ISSN 1214-813X. Dostupné také z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5855/4955

Pohyb obyvatelstva - rok 2018. *Český statistický úřad* [online]. 2019 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2018>

PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. Zde a nyní. ISBN 80-86103-21-8.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. Problematika zákonné úpravy styku osoby blízké s nezletilým dítětem. *Epravo.cz* [online]. [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/problematika-zakonne-upravy-styku-osoby-blizke-s-nezletilym-ditetem-104726.html>

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže od roku 2007: Teoreticko - empirická analytická studie. In: *Insoma* [online]. (b. r.) [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: http://insoma.cz/Studie_MSMT_2006_fin.pdf

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj: [emoční inteligence a úspěšný život: Rozvoj sociálních dovedností: stud, pocit viny a co s nimi: výchova k citlivosti a čestnosti]*. Praha: Portál, 1998. Rádcí pro rodiče a vychovatele. 272 s. ISBN 80-7178-238-6.

STAŠOVÁ, Leona. Proměny hodnot současné společnosti ve světle životních vzorů současných dětí. In: *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 295 - 299. ISBN 978-80-7435-037-5.

STAŠOVÁ, Leona a Hana SERBOUSKOVÁ. Mezilidské vztahy v rodině v percepci dětí mladšího školního věku. *Sociální studia* [online]. 2012, (2), 65-82 [cit. 2020-02-13]. ISSN 1214-813X. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5953/5065

STAŠOVÁ, Leona, SLANINOVÁ, Gabriela a JUNOVÁ, Iva. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-567-7.

STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum, 2004. 58 s. ISBN 80-246-0848-0.

TEMKIN, Mira. *Why Kids Need to Spend Time with Grandparents: According to Studies* [online]. 6.9.2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://redtri.com/benefits-for-kids-to-spend-time-with-grandparents/slide/1>

TRAPKOVÁ, L. - CHVÁLA, V. 2017. *Rodinná terapie psychosomatických poruch: Rodina jako sociální děloha*. 3. vyd. Praha: Portál. 224 s. ISBN 978-80-262-0523-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VRABEC, Norbert a Dana PETRANOVÁ. *Nové vzory mládeže v kontexte mediální komunikace*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2013. 192 s. ISBN 978-80-8105-469-3.

ŽUMÁROVÁ, Monika a Beáta BALOGOVÁ. *Medzigeneračné mosty*. Košice: MENTA MEDIA, 2009. 112 s. ISBN 978-80-89392-08-7.

Seznam tabulek a grafů

Graf 1 – Rodinné zázemí a věk dítěte

Graf 2 – Vlastnosti rodičů očima dětí

Graf 3 – Výchovné záměry rodičů očima jejich dětí v souvislosti s věkem

Graf 4 – V čem si děti myslí, že je rodiče ovlivňují v souvislosti s věkem

Graf 5 – Rozložení pohlaví respondentů

Graf 6 – Rozložení věkové kategorie respondentů

Graf 7 – Vývoj volnočasových aktivit mládeže, od roku 1982 do roku 2005, škála 1-5, 1-
nikdy, 5-denně, věková skupina 15-18 let

Graf 8 – Trávení volného času respondentů

Graf 9 – Trávení volného času ve všední den, děti 13-15 let

Graf 10 – Trávení volného času ve všední den, děti 10-12 let

Graf 11 – S kým nejčastěji tráví respondenti volný čas

Graf 12 – Četnost kontaktů respondentů s prarodiči ze strany matky

Graf 13 – Četnost kontaktů respondentů s prarodiči ze strany otce

Graf 14 – Vzdálenost bydliště prarodičů ze strany matky

Graf 15 – Vzdálenost bydliště prarodičů ze strany otce

Graf 16 – Vývojová trajektorie dcery

Graf 17 – Vývojová trajektorie syna

Tabulka 1 – Péče o vnoučata podle vzdálenosti od bydliště dítěte a četnosti kontaktu s dítětem

Tabulka 2 – Relativní distribuce typu prarodičovství podle pohlaví

Tabulka 3 – Vzory dětí, výzkum 2012

Tabulka 4 – Složení základního souboru dotazníkového šetření

Tabulka 5 – Trávení volného času respondentů

Tabulka 6 – Vzdálenost bydliště prarodičů

Tabulka 7 – Babička vzorem

Tabulka 8 – Dědeček vzorem

Tabulka 9 – Počet dívek a chlapců, kteří označili ano/spíše ano u prarodičů jako vzorů

Tabulka 10 – Chí kvadrát kontingenční tabulka pro ověření H_2

Tabulka 11 – V čem jsou prarodiče pro svá vnoučata vzorem

Tabulka 12 – Chí kvadrát dobré shody pro ověření H_1

Tabulka 13 – Četnost kontaktů vnoučat s prarodiči ze strany matky

Tabulka 14 – Chí kvadrát kontingenční tabulka pro ověření H_3

Tabulka 15 – Přehled odpovědí v dané otázce u jednotlivých věkových kategorií k ověření H_4

Tabulka 16 – Chí kvadrát kontingenční tabulka pro ověření H_4

Seznam příloh

Příloha A Průvodní dopis

Příloha B Dotazník

Příloha C Přepisy rozhovorů

Příloha A Průvodní dopis

Vážená paní ředitelko,

jsem studentkou 2. ročníku pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. Dovoluji si Vás kontaktovat s prosbou o spolupráci při vyplnění dotazníků k diplomové práci. Jedná se o časově nenáročný dotazník pro žáky základních škol ve věku 10–15 let, dotazník je zaměřený na aktuální vzory dnešní mládeže a vyplnění zabere přibližně 10 minut času. Dotazník je v elektronické formě, ale je možné jej jednoduše vytisknout. V případě, že byste dotazníky vyplňovali i v písemné podobě, kontaktujte mě prosím, osobně si pro ně přijedu. Prosím o vyplnění dotazníků nejpozději do 24.01.2020.

Děkuji za spolupráci

Bc. Barbora Suchá, DiS.

Příloha B Dotazník

Dotazník zaměřený na vzory

*Povinné pole

Jsi...? *

- Dívka
- Chlapec

Kolik je ti let? *

- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15

Jak tráviš nejčastěji svůj volný čas? (označ maximálně 3 odpovědi) *

- S kamarády venku
- Na návštěvách u kamarádů
- Na zájmovém kroužku / tréninku
- Doma u PC / herní konzole / mobilního telefonu - hraním her
- S rodinou (sourozenci, rodiče, prarodiče)
- V knihovně
- Sledování TV
- Fastfoody, obchodní centra
- Učení
- Poslech hudby
- Nicnedělání
- Jiné: _____

S kým nejčastěji tráviš volný čas? *

- Kamarádi
- Rodina
- V kolektivu zájmového kroužku
- Sám / sama
- Jiné: _____

Jak často se vídáš s prarodiči ze strany matky? *

- Denně
- Několikrát v týdnu
- Jednou týdně
- Několikrát měsíčně
- Přibližně jednou za měsíc
- Méně často
- S žádným z prarodičů se nevidám

Jak často se vídáš s prarodiči ze strany otce? *

- Denně
- Několikrát v týdnu
- Jednou týdně
- Několikrát měsíčně
- Přibližně jednou za měsíc
- Méně často
- S žádným z prarodičů se nevidám

Jak daleko od tvého bydliště bydlí prarodiče ze strany matky? *

- Bydlíme ve stejné domácnosti / domě
- Bydlíme ve stejné obci
- Vzdálenost je pár kilometrů / vedlejší obec
- Prarodiče žijí přibližně hodinu cesty
- Cesta k prarodičům trvá několik hodin
- Jiné: _____

Jak daleko od tvého bydliště bydlí prarodiče ze strany otce? *

- Bydlíme ve stejné domácnosti / domě
- Bydlíme ve stejné obci
- Vzdálenost je pár kilometrů / vedlejší obec
- Prarodiče žijí přibližně hodinu cesty
- Cesta k prarodičům trvá několik hodin
- Jiné: _____

Myslíš si, že vzdálenost bydliště prarodičů má vliv na to, jak často se vidáte? *

- Ano
- Ne

Chtěl/a by ses se svými prarodiči vidat častěji? *

Ano

Ne

Co nejčastěji s prarodiči děláte? (můžeš označit maximálně 3 možnosti) *

Běžné denní záležitosti

Jezdíme na výlety

Sportujeme

Chodíme za kulturou (divadlo, výstava apod.)

Jiné: _____

Můžeš ovlivnit náplň času stráveného s prarodiči? (domluvit se s nimi, co budete podnikat) *

Ano

Ne

Vážíš si svého prarodiče / prarodičů? (Ano, spíše ano, spíše ne, ne) *

	1	2	3	4	
Ano	☐	☐	☐	☐	Ne

Pokud si svého prarodiče / prarodičů vážíš, uveď proč... *

Vaše odpověď _____

Máš nějaký vzor? *

Ano

Ne

Do jaké z kategorií bys zařadil/a svůj vzor? *

Rodiče

Prarodiče

Sportovci

Celebrity

Youtubeři

Vědci

Jiné: _____

Kdo konkrétně je tvůj vzor? *

Vaše odpověď _____

Jak dlouho je tvůj vzor tvým vzorem? *

- Pár měsíců
- Několik let
- Od dětství

Proč je pro tebe vzorem? *

Vaše odpověď

Co si myslíš, že tě s tvým vzorem spojuje, co máte společného? *

Vaše odpověď

Chtěl/a bys být jako některý z tvých prarodičů? (Ano, spíše ano, spíše ne, ne) *

	1	2	3	4	
Ano	☐	☐	☐	☐	Ne

Je pro tebe babička vzorem? (Ano, spíše ano, spíše ne, ne) *

	1	2	3	4	
Ano	☐	☐	☐	☐	Ne

Je pro tebe dědeček vzorem? (Ano, spíše ano, spíše ne, ne) *

	1	2	3	4	
Ano	☐	☐	☐	☐	Ne

V čem je pro tebe babička / dědeček vzorem? (můžeš označit maximálně 3 odpovědi) *

- Je chytrá/ý, učí mě novým věcem
- Hezky se ke mně chová, je hodná/ý
- Stará se o rodinu, rád/a pomáhá
- Nikdy nelže, je spravedlivá/ý
- Je s ní/m zábava
- Jiné: _____

Co na babičce / dědečkovi obdivuješ? *

Vaše odpověď

Příloha C Přepis rozhovorů

U rozhovorů jsou použity zkratky T (tazatel), D (dotazovaný)

Chlapec, 13 let

Před zahájením rozhovoru byl chlapec přivítán, poučen o účelu rozhovoru, o anonymitě poskytovaných informací a o nahrávání rozhovoru z důvodu následného přepisu. Rodiče chlapce podepsali informovaný souhlas

T: Na začátek bych potřebovala vědět, zda jsi uvedl v dotazníku, že pro tebe některý z prarodičů je vzorem?

D: Asi je...

T: A kdo

D: No, já jako spíš děda z mamčiny strany, ten je pro mě největším vzorem, protože prostě tak nějak se celý život věnuje sportu a neváhá se doma a tak dále... že prostě se věnuje nějak sportu, snaží se nějak udržovat v kondici a prostě nesedí doma, což bych taky toho chtěl docílit.

T: Takže ty se taky rád věnuješ sportu?

D: Jo

T: A jakému sportu se věnuješ?

D: Děda hrával fotbal, teďka už ne, protože tam měl úraz. Momentálně spíš jezdí v zimě na lyže a na běžky a v létě většinou plave a jezdí na kole.

T: Tak to je opravdu sportovec. Žije s babičkou?

D: Babička už umřela, má přítelkyni.

T: A oba se takhle věnují sportu?

D: Vlastně ona ho k tomu tak nějak i jako přivedla, když už je starší, aby nezlenivěl, jezdí spolu na kole, dojeli k nám jednou z Hradce, oni bydlí v Hradci, takže z Hradce k nám dojeli na kole, ale vzali to s přestávkama někde v hospodách, snad i přespali. Jako kolem Labe, tokem Labe to vzali.

T: Dědeček tedy bydlí v Hradci? To máte k němu přibližně hodinu cesty?

D: No, asi hodku.

T: Jak často se vídáte?

D: Jako jednou do měsíce se tak jako vidíme většinou. Pokud to nevyjde třeba, když my máme čas, tak on odjede, třeba. Teďka v zimě to je míň frekventovaný, protože oni

jezdí většinou, aby toho co nejvíc užili, tak sjezdovat tady po Česku ale i třeba do zahraničí. Ale po zbytek měsíců se alespoň jednou do toho měsíce vidíme.

T: A jezdíš tam i na prázdniny?

D: Ehm, jezdím tam na prázdniny, hlavně teda já a právě přes prázdniny jezdíme s dědou plavat, jezdíme na kole a takovýchle věci. Většinou to spojíme ještě třeba, že jedeme ještě do restaurace někam nebo zaplavat, jako že to vezmeme cestou, že ten sport je za nějakým účelem, za nějakým cílem.

T: A ty se věnuješ kterým sportům?

D: Já hraju jako florbal a jinak jezdíme přes víkendy na kole a jinak tak nějak všeho chuť. Florbal mě teď spíš zaujal, že jsem nevěděl tak nějak dřív, co dělat, tak jsem to zkusil a šlo to, baví mě to no. Dřív jsem dojížděl do vedlejšího města, ale teď se mi to kreje se školou, takže se to snížilo, takže místo toho chodím trénovat ještě na soukromý lekce k trenérovi, tím jak jsem se nebatolil, tak se mi jakoby nějak špatně stočily svaly, takže se snažím jakoby i ty nohy rovnat do správný polohy. Takže chodím k trenérovi, který mi s tím pomáhá a mezitím to prokládám nějakýma sportama.

T: A co babička a děda z taťkovy strany?

D: Dědu z taťkovy strany, jsou rozvedený teda, tak dědu moc nevidám, s ním se vídáme hodně málo. Většinou tak za půl rok jednou. Většinou když máme nějaký příbuzenský srazy, tak se vidíme, jinak moc ne. S babičkou z taťkovy strany, s tou se vídám asi nejvíc, ta nás jezdí hlídat každou chvíli, když třeba rodiče mají v práci toho hodně nebo tak, tak většinou tady je babička s náma. Nebo k ní jezdíme třeba na prázdniny, protože když nasedneme na vlak do Prahy, tak vlastně z nádraží nám potom jede přímej spoj, jako tramvaj, takže se tam můžeme dostat. S babičkou chodíme třeba po muzeích a takhle. Spíš třeba armádní muzea, na Žižkově vojenský muzeum nebo do Kbel do leteckého muzea hodně chodíme. Nebo třeba do technického muzea.

T: To tě baví?

D: Ty technický věci mě baví, tam já můžu chodit furt. Se ségrou nevím, kam chodí, my se tam střídáme, protože babička má malej byt a tam, kdybychom byli já i sestra, tak by se to nedalo vydržet.

T: A tady na téhle Pražské babičce si vážíš čeho, co se ti líbí?

D: Mně se líbí to, že se mi jako hodně věnuje a že se o mě jako zajímá a dokáže mi přizpůsobit ten čas, že asi jako nejvíc ze všech prarodičů, se mi věnuje nejvíc. Někdy až moc.

T: To znamená co?

D: To znamená, že někdy prostě, že někdy, když potřebuju mít klid, tak prostě se mě pořád ptá, jestli něco nepotřebuju nebo tak. Takže svým způsobem to je někdy dobře, ale někdy to zase až hraničí prostě s vlezlostí třeba, někdy je to až moc prostě.

T: A jsi s prarodiči v kontaktu vždycky jen osobně, nebo si třeba i voláte nebo píšete přes různé aplikace?

D: Jo, třeba s babičkou si hodně voláme, s dědou máme rodinnou skupinu na WhatsAppu a to je z máminy strany a z tátovy strany se vidíme hrozně málo, protože on jakoby má přítelkyni a spíš řeší tu její rodinu než tu svoji.

T: Takže od taťky mamka a od mamky taťka, to jsou pro tebe takoví hlavní prarodiče?

D: No, to jsou pro mě hlavní prarodiče.

T: A ten děda sportovec, na něm si vážíš čeho?

D: No, toho, že prostě se snaží. Jen nečeká až skončí ten život, ale že se ho snaží co nejdýl užívat, jak to jde, že se snaží co nejrychleji léčit z nemocí, že mu jde fakt o to, užít si ten život, dokud to jde.

T: A ty jsi uvedl, že děda je pro tebe vzorem, když vezmeme v úvahu prarodiče. Říkal jsi, že s babičkou jsi nejvíc, nejvíc se přizpůsobuje, nejvíc se ptá, ale děda tímhle svým pojetím života je pro tebe...

D: No, z těch prarodičů, je to asi to nejlepší, co tam prostě je no.

T: Teď když jen v rychlosti se zeptám vzory i mimo rodinu a trávení volného času, tak chodíš tedy na florbal a co jinak děláš, když nejsi ve škole?

D: Když nejsem ve škole, většinou jsem doma, třeba si dojdu zaběhat, nebo se chodím projít se pásma a takhle. A někdy se to taky zvrhne v to, že jsem ze školy unavený a jen si pustím televizi a ležím no.

T: Takže televize nebo procházky venku?

D: No...

T: A máš nějaký jiný vzor, když nebudeme počítat dědu?

D: No já jako hodně vzhlížím k těm sportovcům, třeba jako mým hlavním vzorem je Lukáš Souček, což je florbalovej brankář, kde mě prostě jako taky baví chytat a mně prostě jako by zaujalo to, že prostě dokázal, že se během pár měsíců dokázal z toho úplně nejniž dostat až do nejvyšších lig až do reprezentace, že prostě dokázal během chvíle si prostě získat tu slávu v tom sportu nějak, nebo jak to říct.

T: A jak dlouho je tvým vzorem?

D: Mým vzorem je někdy tak rok zhruba, protože před tím prostě jsem se o ten florbal až tolik nezajímal, o ty osobnosti toho florbalu, teďka, jak jsem to začal víc sledovat, více se od těch profesionálů začít učit...že to je právě i osobnost, že se chová na sportovce mi přijde i dobře a tak, přičemž prostě dokázal, že florbal je teďka prostě na vzestupu, tak on dokázal mezi tou konkurencí si vybudovat to jméno no.

T: Takže co máte společného...

D: Je ten florbal

T: Mně to takhle asi stačí, chtěl bys mi sám něco říct k prarodičům nebo k tvým vzorům?

D: Nic mě nenapadá.

T: Dobře, tak jo, moc ti děkuji za rozhovor.

Dívka, 10 let

Před zahájením rozhovoru byla dívka přivítána, poučena o účelu rozhovoru, o anonymitě poskytovaných informací a o nahrávání rozhovoru z důvodu následného přepisu. Rodiče dívky poskytli písemný souhlas se zpracováním informací.

T: Tak mi prvně řekni, jak trávíš svůj volný čas.

D: Většinou si čtu, nebo si hraju s kamarády.

T: S kamarády venku, nebo doma, nebo u kamarádů doma?

D: Většinou jezdíme na kole, když je teplo.

T: A teď v tomto počasí?

D: Teďka jsme každý u sebe a něco si děláme.

T: A kamarády máš tady v obci nebo ve škole?

D: V obci i ze školy. My jsme vlastně celá třída tady v obci.

T: Takže se vídáte takhle po škole...chodíš na nějaké kroužky?

D: Ano.

T: A na jaké?

D: Na baseball, na klavír, nauka.

T: A nauka o čem?

D: Hudební nauka, ještě něco, ale teď už si přesně nepamatuju co...ještě skaut.

T: A skauta máš jednou týdně?

D: Jednou týdně ve čtvrtek.

T: Takže máš čtyřikrát týdně kroužek?

D: Baseball mám dvakrát. Jediný volný den je pondělí, ale to vlastně bude ta nauka. A ve středu vlastně mám šerm.

T: Je, to je super, máte takové ty obleky na šerm?

D: Ne, to je rekreační šerm ne sportovní, učíme se techniku, máme bacátka, plastáky.

T: Tak to nemáš moc volného času, když máš každý den kroužek.

D: Většinou to bývá večer...

T: Myslíš, že večer jdete s kamarády na kolo, když je ještě světlo?

Jo, nebo jezdíme na kole i v létě, kdy je úplně volno, to nemáme žádné kroužky.

T: A když se zaměříme na prarodiče, tak je někdo z tvých prarodičů tvým vzorem?

D: Nejspíš děda.

T: Nejspíš? A proč?

D: Protože mě naučil spoustu sportů, který mě bavěj do teď.

T: A co tě třeba naučil?

D: Badminton, florbal mě naučil brácha, baseball taky...něco tam bude. Minigolf.

T: A ten hraješ taky nějak častěji, nebo rekreačně?

D: Jenom tak občas.

T: A jak často se vídáš s dědou?

D: Hmm, méně často.

T: Co to znamená? Přibližně jednou měsíčně nebo ještě méně?

D: Okolo toho měsíce.

T: A jezdí spíš za vámi nebo vy tam?

D: Když jede okolo nás do Prahy, tak se staví u nás nebo my jedeme za ním, když má volno.

T: A děda pracuje?

D: Ne, je v důchodu.

T: A co babička?

D: Ta mi pomáhá s učením.

T: A s babičkou se vídáš jak často?

D: S tou už je to častější. Tak jednou týdně.

T: Jezdí za vámi nebo vy tam?

D: Většinou ona k nám.

T: A k babičce také jezdíš?

D: Jo.

T: A co děláte s babičkou?

D: Jezdíme na různé výlety, třeba do Rohlíku, tam jsou výstavy, pak na oběd do mekáče, pak přijedeme, jdeme se Simbou na větší procházku lesem, to je oříšek.

T: A když pomínu prarodiče, máš nějaký jiný svůj vzor?

D: Všeho mix.

T: Takže máš víc vzorů?

D: Kousek z mamky, kousek z tatky, kousek z bráchy... občas si řeknu u někoho, že je to borec, ale ne že bych se tím furt řídila.

T: V čem je pro tebe mamka vzorem?

D: Chováním a pomáháním jiným lidem.

T: A tatka?

D: Poručováním.

T: Takže bys chtěla poroučet jako tatka?

D: (směje se)

T: Takže tatka je pro tebe vzorem v poroučení... a ještě v něčem?

D: Asi...

T: Asi jo nebo asi ne?

D: Asi jo, přemýšlím. Baví mě zapalovat svíčky a jeho baví zapalovat kamna.

T: A v čem brácha je pro tebe vzorem?

D: Ve florbale, ve stavění lega, ve filmu Starwars, třeba lego Star Wars začal on a já jsem se k němu přidala, klavír a to je vše.

T: No tak super, takže máš vzory z rodiny. Sleduješ nějaké youtubery?

D: Já čtu knížku od Karla Kovy Kováře.

T: A kromě Kovyho ještě někoho sleduješ? I třeba ze sportovců nebo celebrit?

D: Sleduju hlavně na youtubu, jak se hrajou různé písničky na klavír.

T: A když se ještě jednou vrátím k těm prarodičům, tak jsi říkala, že spíš děda je pro tebe vzor. Chceš mi ještě něco říct k prarodičům, vzorům nebo trávení volného času?

D: Už asi ne.

T: Děkuji za rozhovor.

Dívka 11 let

Před zahájením rozhovoru byla dívka přivítána, poučena o účelu rozhovoru, o anonymitě poskytovaných informací a o nahrávání rozhovoru z důvodu následného přepisu. Rodiče dívky poskytli písemný souhlas se zpracováním informací.

T: Tak mi nejprve řekni, jak trávíš volný čas.

D: Buď s kamarádama venku nebo třeba si dělám úkoly, často se připravuju třeba na vlastivědu nebo jsem třeba někde na návštěvě, třeba u babičky nebo u těch kamarádů a nebo jsem sama a nebo si čtu.

T: Máš nějaké kroužky?

D: Jo. Jezdím na koni, hraju na flétnu a chodím na skauta.

T: A z rodiny trávíš volný čas jen s tou babičkou, kterou si zmínila?

D: No s rodičema ještě, ale někdy jedu třeba i k tětě.

T: A víkendy trávíš hodně s rodinou nebo s spíše s kamarády?

D: Spíš s rodinou a někdy s kamarády

T: Máš nějaký svůj vzor?

D: Jo, Kovyho.

T: Kovyho? A čím se zabývá Kovy?

D: No různýma, jako třeba clickbaitem a takhle, jakože co se zrovna děje na internetu nebo i v politice, mně se líbí, jaký má i názor na mladou generaci, že jako máme často stejné názory na tohle. Když to říká v tom videu, tak si říkám, aha, tak to si taky říkám a prostě mi to přijde dobrý.

T: A jaký má názor na mladou generaci?

D: No, jakože to neznamena, že jsme pořád závislí na počítači ale že jako taky třeba ty starý lidi jako zase jsou závislí na Šlágr TV a takhle. Každý to má takhle trochu jinak no. Jedna generace říká, že ta druhá je hrozná a ta druhá taky, a přitom jsou jako stejný.

T: Jak dlouho je tvým vzorem, jak dlouho ho sleduješ?

D: Tak asi tři roky, možná víc, nevím, ale ty tři roky tak asi.

T: A jak často přijde s něčím novým? Každý den něco nového řekne nebo jednou za týden?

D: Tak třeba dvakrát do měsíce nebo tak.

T: A má jak dlouhá videa?

D: Okolo deseti minut.

T: Takže zhruba dvakrát měsíčně vypustí do světa desetiminutové video. Takže on neskáče jako ostatní, třeba parkour, není to sportovec? On jen takhle povídá?

D: Jo a hodně cestuje.

T: Po světě nebo po Česku?

D: Po světě různě.

T: Takže seznamuje i mladou generaci s tím, co kde je zvykem, nebo co v té zemi dělá?

D: Ne jako třeba dává tipy kam jít nebo jak používat tuhle aplikaci nebo o tom cestování, jak sehnat třeba výhodný letenky a tak.

T: Takže jsou to i vzdělávací videa by se dalo říct? A třeba politiku prezentuje jak? Sděluje, jak dopadly volby, nebo...?

D: No že jako on spíš říká své názory, že se k tomu pak někdo připojí ale že třeba říká o tý politice, že si myslí, že tenhle politik je takový divný jako třeba ta jeho kampaň a takhle. Že spíš tam říká, co je spíš taková blbost, co říkají ty politici a tak.

T: A v tom názoru na politiku s ním taky souhlasíš?

D: No.

A v čem je pro tebe vzorem?

D: Hodně s tím názorem, a taky mi přijde vtipnej a jako že se nechová jako nějaký youtubeři, který pořád jenom tam se napařují, aby byli nejlepší a on se chová tak normálně.

T: Dobře a když přejdu k těm prarodičům, tak v dotazníku byla otázka, jestli je pro tebe nějaký prarodič vzorem a odpověď byla ano, spíše ano, spíše ne, ne.

D: Dala jsem ano myslím.

T: A koho jsi tím myslela, kterého prarodiče?

D: Všechny prarodiče.

T: Máš obě babičky a oba dědečky?

D: Ano.

T: Tak v čem jsou pro tebe vzorem? Začneme třeba u prarodičů ze strany mamky, ať to vezmeme postupně.

D: No, v tom, že vychovali tolik dětí a že jsou tolik moudrý a že jako prostě vědí, co udělat v nějaký chvíli.

T: A kolik vychovali dětí prarodiče?

D: Tři, ale oni byli o dva roky.

T: Takže kvůli moudrosti a že vychovali tolik dětí?

D: Ano.

T: A jak daleko bydlí?

D: Bydlí tady ve stejném městě.

T: Jak často spolu trávíte čas?

D: Tak asi dvakrát do týdne.

T: Chodí spíš babička s dědou za vámi, nebo vy tam?

D: My tam.

T: A co děláte společně? Jaká je náplň společného času?

D: Hrajeme hry, povídáme si, nebo si čteme časopisy a pak říkáme, co tam je zajímavého nebo luštíme křížovky.

T: A ten volný čas strávený s prarodiči můžeš ovlivnit? Domlouváte se, co budete dělat?

D: No tak nějak se...jí napíšu třeba přes Whatsapp, jestli k ní nemůžu přijít a ona jo, tak si k ní přijdu.

T: Takže si píšete i přes takové aplikace?

D: Jo, i s dědou, ale s ním moc ne. Spíš s tou babičkou, babička dělá účetnictví a používá i chytřej mobil.

T: Takže v těch novějších technologiích se vyzná, nebo jí s tím pomáháš?

D: Jo, vyzná, nemusím pomáhat. Jako ne že by to bylo úplně super dobrý, ale jako jo, stačí to, si myslím.

T: A co prarodiče ze strany taťky?

D: Taky bydlí tady ve městě, ale dál.

T: Jo? Takže to máte kousíček ke všem. A s nimi se stýkáš jak často?

D: To míň, ale tak jednou do týdne.

T: A myslíš, že je to míň, že bydlí ve stejném městě, ale dál nebo chodí do práce, nebo čím to je?

D: Ne, ale nevím. Prostě spíš chodíme k té babičce, která je blízko, skoro o ulici. Asi jak jsou daleko, tak je výhodnější k té druhý babičce.

T: Říkala jsi, že všichni prarodiče jsou pro tebe vzorem, tak tahle vzdálenější babička je pro tebe vzorem čím, co se ti na ní líbí?

D: No, že taky je tak moudrá a že taky vychovala, myslím, že čtyři děti, nebo tak nějak. No tak jakože je tak moudrá a že všechno umí už, co se za ten život naučila. Hlavně, že to umí předat.

T: A co ti třeba předává?

D: No, třeba u vaření někdy mi říká, tohle se udělá takhle a taky mě učí takový různé věci, jako třeba... Mě teď nic nenapadá, jako takový věci, který se hoděj do života.

T: A děda ze strany taťky?

D: No, tak to je takový stejný, spíš mě učí takový starat se o kytky a třeba krmit králíky a nebo taky chodíme někdy do lesa, protože je myslivec.

T: Takže tě učí i takové myslivecké věci? Třeba stopy zvířat v lese?

D: No, to jo a byli jsme i na posedě spolu.

T: Takže od každého z prarodičů si bereš něco, všichni jsou pro tebe vzorem?

D: Jo

T: A všichni prarodiče už jsou v důchodu nebo ještě pracují?

D: Jo, teda děda od mamky, ten ještě pracuje, ale jinak jsou všichni v důchodu.

T: A trávíš s ním méně času? Je to znát, že pracuje?

D: No, ani ne, já jsem u té babičky a on potom přijede, takže tam jsme všichni.

T: Dá se vybrat některý z prarodičů, který je ti nejbliž? Nebo je to tak na stejno?

D: No asi nejvíc babička od mamky, s ní trávím nejvíc času.

T: Dobrá, chtěla bys mi k prarodičům nebo tvým vzorům ještě něco sdělit?

D: Ehm, nic mě nenapadá.

T: Moc ti děkuji za rozhovor.

D: Není za co.